

4 1984

PRO
MI
MI
PRO

LITERATURA

Č 194245

PROBLEMI

4, 1984 (242, letnik XXII)

Uredništvo: Miha Avanzo (glavni urednik), Andrej Blatnik, Miran Božovič, Mladen Dolar (odgovorni urednik), Branko Gradišnik, Milan Jesih, Miha Kovač, Peter Mlakar, Rastko Močnik, Denis Poniž, Rado Riha, Jože Vogrinc, Zdenko Vrdlovec, Igor Žagar

Svet revije: Miha Avanzo, Mladen Dolar, Uroš Kalčič, Sergej Kapus, Peter Lovšin, Rastko Močnik, Boris A. Novak, Braco Rotar, Ivan Urbančič, Jože Vogrinc, Slavoj Žižek (delegati sodelavcev); Jože Dežman, Marko Kerševan, Valentin Kalan, Marjan Kotar, Lev Kreft, Sonja Lokar, Tomaž Mastnak, Jože Osterman (predsednik), Marko Švabič, Jadranka Vesel (delegati širše družbene skupnosti).

KJE JE KAJ

<i>Boris A. Novak: FAETON</i>	1
<i>Milan Jesih: RAZNI VERZI</i>	6
<i>Ivo Svetina: VAS MIRABILE</i>	11
<i>Jure Potokar: ENO – AMBIENTI ZRAČNIH POKRAJIN</i>	14
<i>Milan Kleč: DVE ZGODBI</i>	16
<i>Denis Poniž: JESENSKA ODA</i>	22
<i>Matjaž Kocbek: VAMPI S KRIZANTEMO</i>	23
<i>Andrej Lutman: ZADNJA, KONČNO PRVA</i>	26
<i>Matjaž Smerdu: MOJ OSNUTEK ZA IZDELAVO ŽIVLJENJEPISA</i>	27
<i>Igor Likar: PESMI</i>	29
<i>Marinka Poštrak: ČE HLASTAM ZA ZRAKOM</i>	31
<i>Silvester Plotajs-Sico: PESMICE</i>	33
<i>Maks Kubo: DOBRODOŠLI PRI NAS DOMA</i>	34
<i>Ivan Dobnik: PESMI</i>	43
<i>Vinko Möderndorfer: PROSITVE</i>	45
<i>Iz sodobne ameriške književnosti: CHARLES BUKOWSKI</i>	47
<i>Jiri Valoch: ČESKA VIZUALNA POEZIJA SEDEMDESETIH LET</i>	50
<i>Branje (Peter Kolšek: Med Blatnikom in Potokarjem, med pridigo in kriminalko; Denis Poniž: Bralec in avtor – literarna komunikacija v osemdesetih letih)</i>	59

NASLOVNICA: MIRJAM KOPŠE

Revija denarno podpira Kulturna skupnost Slovenije.

Po sklepu Republiškega sekretariata za kulturo in prosveto št. 421-1/74 z dne 14. 3. 1974 je revija oproščena temeljnega davka od prometa proizvodov.

Tekoči račun: 50101-678-47163 z oznako: za Probleme. Letna naročnina 300 din, za tujino dvojno.

Izdajatelj: RK ZSMS.

Tisk: DU Univerzum, Parmova 39, Ljubljana.

Uredništvo sprejema sodelavce vsak torek od 16–18h in četrtek od 10–12h v svojih prostorih na Gosposki 10/l.

Cena te številke je 50 din.

FAETON

sonetni venec

1 Sonce je moj oče. Jaz sem strašni sad,
Sladki, brezdanji pad v nemogoče.
Rad bi gor, a oče me nežno noče . . .
Nebo je nedogledni, ognjeni grad.

Nebo je nedosežni dedni zaklad,
Do golote krvav od zvezdne toče.
Leteti in zgoreti se mi hoče,
Umreti brez pepela, visok in mlad.

Moja senca ima sončno poreklo!
Rastem pod steklenim zvonom tesnobe.
Igram se smrt, ker hočem biti jeklo.

Temà je zadnji temelj dnevne sobe.
Tja bo nekoč tudi oko odteklo.
Oko, ki gleda v brezno svetlobe . . .

2 Oko, ki gleda v brezno svetlobe:
Koliko neba v špranji zenice!
Koliko prostora za razcvet ptice!
Koliko vsèga izven tesne sobe! . . .

Sem slepa sončna sla, od neonske dobe
Bežim med krvoločne sokolje klice;
Iгла vetra mi tetovira lice:
Kri je edina pisava zvestobe! . . .

Bom zmogel donositi edinko smrt
In jo roditi v zibko svetlobe
In jo poviti v čist besedni prt?

Otrok sem, vajen prhke mehkode,
Preveč vezan na senčni domači vrt.
Na krilih besed bežim od trohnobe . . .

3 Na krilih besed bežim od trohnobe.
A sončna luč mi sveti le v tilnik –
Moja senca spreminja svet v črnilnik . . .
Pesnik sem, poznorjenec svetlobe:

Skoz oblake na obalah te dobe
Iščem izgubljeni sveti svetilnik,
Smer časa, prvi in poslednji miljnik
Na poti v prabodočnost svetlobe . . .

Le stih ne rjavi v stoletju dežja;
Le stih preživi vsak razcvet in razpad,
Ker je bolj od svetlobe kot od sveta . . .

Ker je manj od sveta . . . O strašna pomlad –
Biti živa beseda na ustih brez dna!
Cvetje želje me zapelje v prepad . . .

4

Cvetje želje me zapelje v prepad.
Izzivam usodo: iz bolečine
Ali užitka trgam goste pajčevine,
Ki me ščitijo kot maternica sad . . .

Zdaj sem gol. Zdaj sem živ. Zdaj sem volčja glad
Tuliti v prepoln mesec tišine
In lokati belo kri mesečine! . . .
Zdaj sem gol. Zdaj sem kriv. Sam sebi prepad . . .

Letim in padam vase, dvorezni meč.
Rana je žena, mrki ljubezenski slad;
Rana je lepa, od nje ne morem preč;

Rana je naga, najbolj strašna vseh naslad . . .
To je vse, ne želim si ničesar več:
Umiram visokoživeč, prost kot pad! . . .

5

Umiram visokoživeč, prost kot pad!
Šele zdaj sem vreden zraka in srebra,
Ko sem tvegaj tla in postal tat neba,
Nova zvezda, ki razdaja svoj razpad . . .

Posnemam očetov jutranji napad:
Nad obzorje peljem kočijo iz zlata,
Da napoči novo svitanje sveta,
Da noč poča kot prezreli čarni sad! . . .

Ukradel sem očetovo orožje,
Zdaj dirjam čez nebo kot bog svetlobe,
A moje prsi so za célo smrt ožje . . .

Bom prenesel prostor onstran podobe?
Je dom res tam, kjer kaže domotožje?
Osvajanje neba je klic zvestobe . . .

6

Osvajanje neba je klic zvestobe.
Prosim te, oče: dvigni moje petje!
Daj mi žarkov, ključar, da odprem cvetje
In slepe sobe in okna grenkobe!

Lučnosec, daj mi baklo svetlobe,
Da v gozdu noči prižgem poletje,
Da začudenim pomnožim imetje,
Da divje plesalce rešim plesnobe!

Daj mi lok, strelec, daj mi struno neba,
Da napnem zven od zvezdá do gluhibe,
Da ustrelim pesem v tarčo brez dna! . . .

O kralj luči, nauči me svetlobe,
Svetlobe za en dan, za en krog neba,
Čudežni polet iz te zaprte dobe! . . .

7

Čudežni polet iz te zaprte dobe
V odprti prostor je padanje navzgor.
Karkoli se prosto zgodi – samomor
Ali upor – je širše od tesnobe . . .

Dovolj je verig pod krinko sladkobe!
Upiram se lastni teži, tako nor
In smel in svetel . . . da sem zrel za umor:
Veliki ptič iz boleče svetlobe . . .

Sam proti vetru, ki me nosi drugam,
Proti vetru časa, ki nosi propad
In v propadu najvišji živi hram . . .

Le Sonce vsak dan zmore zvezdni obrat.
Moj polet je senca Sonca, smrtni sram,
Edina pot v lepo, kruto pomlad . . .

8

Edina pot v lepo, kruto pomlad . . .
Edino nebo! – Po tej strmi poti
Mi nevdržno svetel prihajaš naproti;
Oče, jaz se ti bližam skoz deški izpad . . .

Vsak dan znova osvajaš vesoljni hlad
In temò – zvezde usode so proti,
Nekoč boš padel v nočni zaroti!
Pokopan boš v nebo. In vse bo prepad . . .

Ti si ukrivljena neskončnost cilja.
Ti si moja žeja, mleko imena.
Jaz sem rana nebesnega ožilja.

Zemlji darujem ognjena semena.
Vsak moj gib je bolečina nasilja.
Tat hipa čuvam praogenj plemena . . .

9

Tat hipa čuvam praogenj plemena:
Nezarasli gnev vseh porušениh gnezd
In strašne razdalje vseh prehojenih cest
Pri selitvah čez nebesna slemena . . .

Sem poslednji sin davnega imena,
Prvi zapisovalec zgodovine zvezd;
Zdaj sem jaz na vrsti, da ranljiv in zvest
Zdržim usodo blaznega plemena . . .

Preden se moja moč razkadi v dim,
Bom končal pesem, kruto kot jasnina:
Ko letim, padam – in ko padam, letim! . . .

Nad breznom me drži drzna izmišljotina,
Srebrna ostrina nezaslišanih rim.
Upor! Vrh! Pišem stih čez rob pogina . . .

10

Upor, vrh: pišem stih čez rob poginal
 Kri je tudi v snu temna in slana.
 Pesem je rešilna spominska rana,
 Z besedami sešita raztrganina.

Neznansko senčna sije zgodovina:
 Koliko zvezd, padlih kot nočna hrana!
 Kje je moja družina pokopana?
 Neskončen grob je moja domovina.

Svetli krokar krožim nad jamo sveta:
 Iščem iskre ugaslega kremenca.
 Upanje se je skrilo v skrinjo sna.

Zagrinja me strašna sinja koprena.
 Rjasti mesečev srp ne bo požel neba,
 Vrnjen grozi kot enodnevna mena . . .

11

Vrnjen grozi: kot enodnevna mena
 Nosim senco, lučnosec življenja.
 Senca je brezdanje sidro letenja,
 Telesna rana luči, nema mrena.

Svetloba in senca sta pot in stena.
 Svetloba se razpeja od strmenja
 Do smrti: razpenjeni lok drhtenja,
 Širnega časa prostorska ramena . . .

Vsak žarek razkolje senco kot dleto.
 Vsak žarek je presvetla bolečina,
 Zvezda, ki neskončno svetlobno leto

Daleč pada v val črnega vina . . . –
 In v pesem, nikdar do kraja izpeto:
 Dvigam glas na mrtvi straži spomina . . .

12

Dvigam glas: na mrtvi straži spomina
 Sem premagal vse usodne uganke –
 Vse razen ene: sence velikanke,
 Ki me spremlja kot psica bolečina

Zvesto, kot besedi njena tišina.
 Z neznanskim plaščem poslednje neznanke
 Ogrinja moje predsmrtne ostanke
 In me ljubkuje, srhljiva milina . . .

Ta senca je moja in jaz sem ves njen.
 Ne morem stran, do čistega pomena.
 Le Sonce nima sence. Jaz sem njen plen.

Teža sence me vleče na dno plamena.
 Ta senca je moja in stih je njen zven.
 Agoniji zadajam smrtna imena! . . .

13

Agoniji zadajam smrtna imena . . .
 Rdeče Sonce trobi v večerni rog!
 A zaman: letim. Neskončnost. Odprt krog.
 Nikjer ni trdnega dna, je le pena.

Luknja sredi nebesnega temena . . .
 Črno Sonce trobi v gluhi nočni rog!
 A zaman: padam. Konec. Sklenjen je krog.
 Nemim pred neznanim kot temna mena . . .

In bo rdeče in črno in belo nebo.
 In bo morje, morje ustnic iz vina.
 In bo vse, vse. Vse bo prišlo in odšlo.

In bo stih in v stihu hip spomina.
 In bo oko in vanj staljeno zlato,
 Razsevano sonce Sončnega sina . . .

14

Razsevano sonce Sončnega sina
 Padam v naročje neskončne noči.
 V obraz poraza zrem odprtih oči.
 Jaz sem žrtev lastnega zločina:

Biti pesem, o vrtoglava višina.
 V stihu vidim vse, s hitrostjo luči
 Še poslednjič pišem lepoto stvari.
 Svet se v smrti odpre kot bližina . . .

Zdaj je pesmi konec, ogenj me briše.
 Naj oblaki zagrnejo moj strmi pad.
 Naj se zaprejo okna rojstne hiše.

Naj Sonce ne vidi, kako bel in mlad
 Izginjam v stih – više, više, tiše:
 »Sonce je moj oče. Jaz sem strašni sad . . .«

15

MAGISTRALE

Sonce je moj oče. Jaz sem strašni sad,
 Oko, ki gleda v brezno svetlobe:
 Na krilih besed bežim od trohnobe;
 Cvetje želje me zapelje v prepad . . .

Umiram visokoživeč, prost kot pad!
 Osvajanje neba je klic zvestobe,
 Čudežni polet iz te zaprte dobe,
 Edina pot v lepo, kruto pomlad . . .

Tat hipa čuvam praogenj plemena.
 Upor, vrh: pišem stih čez rob pogina,
 Vrnjen grozi kot enodnevna mena . . .

Dvigam glas na mrtvi straži spomina,
 Agoniji zadajam smrtna imena,
 Razsevano sonce Sončnega sina . . .

RAZNI VERZI

POLJUBNOSTI

Orel sin razširi krila.
Onečašča bog zemljanko.
Tam je dekla luč razbila.
Zgnil do kraja par opankov.

Uš zbudi se v bezgu mladem.
Zablešči se zvezda bela.
Starec kruha si ukrade.
Mravlja se odpravlja delat.

V nebu se lisjak umiva.
Cinik jemlje aspirin.
Sneg leži po trudnih njivah.
Radenska je hči globin.

Kopje davno se zapiči
sred pustinje v prazen zrak.
Z lga vstanejo mrliči
zamudit na prvi vlak.

Veter sladek slači goro.
Čas uživa ruševine.
Tam nekdo zaruli noro
od neznane bolečine.

KAJ BLEŠČI SE

Kaj blešči se na večernem nebu?
So zidarji sneli bele kape?
Mar perut je drzna ušla galebu?
Stvarnik je navzgor obrnil slape?

Kape niso, voda ne peruti,
niso bele svilnate ponjave.
Prej bili bi mački preobuti?
Prej bile odrezane bi glave?

Niso mački, glave tudi niso.
Apno ni in niso rakovice.
Dečki so? Domov gredo zašli so
na neskončne poprove stopnice?

Niso dečki, tudi niso čeče,
kar blešči se na globokem nebu.
Temni hlapci spanja so, šumeče
vino slave pijejo k pogrebu.

KLIC

V daljavo sukanec vržen, zabrisan;
bel tenek iz gnezda rok. Kakor
zemlja iz roda oblakov
in plava okol obrnjena miza,
takšno nebo.

Nesmiselna misel stran leti:
v rečeni daljavi je moč že
klic, že ptič. Iz borne kočice
stopi klicani mož vročih nozdri
in negotov.

Sama pika ptič neslišen,
visoko sama sred nebesnine plave.
Na začetni strani rečene daljave
smukne nazaj skoz okno mlade hiše
utihnjene šiv.

SRCA ČAS

Srca čas, ugrnjen v pretoplo odejo,
maha razgaljen z gajžlo daljav,
vprežene škatle v galop se napnejo,
bo vedra večerja in dober pozdrav.

Tuji ljudje se umikajo s pota,
ko jim naprot zavrtinči se prah.
V srca čas ulita vesela je zmeta
in vera in koprnjenje in strah.

(Rjuhe prebele in koža mladenke
z vrati velikih razstrtih oči –
kako spreminjajo svetle odtenke,
kako svetloba v njih pregori.)

Ljubit! in ljubit! in vse se pozablja,
daleč so ceste in let jih ne išče.
Ljubit? A ljubit? Rjasta sablja
zapičena v tuje pokopališče?

SIV VEČER

Lastavic je sivo nebo.
V njem si ženske umivajo noge,
da je večer čisto okrogel.
Sivo je tiho lepó.

V trdo cunjo se briše slikar.
Zmeša si težko, lakotno vino,
nerazume, nerazume silno.
Stoji, postaja star.

Pa se smehlja: umetnost je šala.
Zapre okno in oči.
Večer se zunaj umiri.
Po davnem spominu ga mala.

DELO

Imel bi kakšno podjetje
na nebu. Ne gre za zaslužek,
gre za delo. Rad bi delal
na nebu. Ne recite: ja, glancal
zvezde. Slab humor. Rajši
recite: spal in vedel. Hodil
z ribami do bregov, zbiral
ropotulje za starce, odvažal
pomije iz oblastniških palač
in si redil nedolžne bele svinje.
Pšenične detelje bi si prinašal
za malico in skrivaj poslušal
tranzistor med poukom. Vse noči
bi preležal z igralko naivko in njeno
temno pestunjo, pred zoro bi jima
kuhal vinski čaj iz bratovskih
jabolk, pa naj potem zajtrkujeta
sami in zamišljeni,
ko jaz že vozim kratkovidni
buldožer po gruščnatem nebu.

ROMA ŽENA

Zala gora sile nove!
Teče lune voda bela,
buri mire hude sove,
mile tihe čare dela.

Roma žena, boga reva,
teža žulí golo ramo,
tava, žeje sita peva,
koso topo nese samo.

Ruma pale čaše dane.
Mize tuje, suho reče,
tura liže žive rane,
roka, peta, čelo peče.

Hodi taka, molí, bega,
zima čudo móči hoče.
Tudi vase ruje, sega,
zóbe kaže, malo jóče.

NASIHA IN METULJI

Nasiha je spala, ko so prileteli
trije metulji.

Prvi je bil, težek
od samote, krt,
in pomenil je smrt.
Tokrat je bila še brez telesa,
zato ji ni mogel hičesar.

Drugi je bil jastreb.
Bil je svetli urez sle.
Bil je veliko, ne pa še vse.
Bil je, da se je zganila
iz prsti in iz ila.

Tretji je bil medved.
Se pravi, trgovec mlad,
gladka baraba in velik bedak,
doma spod zlatih damaščanskih kupol.
Kaj si je ta vse upal!

Zdavnaj so že odleteli
trije metulji,
in Nasiha še kar spi
globoko pod vekami
s temnimi očmi.

GOSTITELJ

K nam hodijo kvartat.
Nikoli se ne izdajo z nobenim znamenjem.
Samo hišni gospodar, samo jaz vem zanje,
ko zaslutim njihove žene, ki jih čakajo brenčoč pred hišo,
kadar se vračam iz polnočne gostilne.

Baba ne ve nič: sedi na pručki, puklasta
od vezenja, njim pa je prepustila veliko mizo;
ne vidi jih, ne sliši jih, samo pomeni groženj
jo mogoče dosežejo, da me zato pogleda
z velikim, temnim strahom, ko pridem od vina.

Ostarela tašča ne ve: spi in se čudi,
kam so pobegnile nepreštete ovčke.
Otroka ne vesta, smehljata se v cirkusu sanj,
nevarno je smešno, grozno je zabavno, presladki spanec!
Od vrat jima z ustnico popravim odejo.

Jaz vem in molčim. Sam se zaklenem v kabinet.
Šele pozno negotov zaspim v jedko temò.
Ob zori in prej se zbudim žejen ko po preobilni krvi,
da me prešine — nisem bil tokrat z njimi? —
dokler se skoz meglo ne spomnim pravih obrazov
in penečih zdravic odprtega pijanskega tovarištva.

Prihajajo, ne izdajo se z nobenim znamenjem,
ampak vem, da je brezupni okus p zgubljenem,
ki me ovije na stopnicah, ko si grem točit vodě,
ostal za samim kraljem, ko je bil pri sinočnji igri ob ves up.
Samo uboga gnida sem, nič več, in vendar, ko me zapljusne
ta mržnja, se čutim eno z vsem, kar je na svetu živega.

TVOJE ŽIVALI

Tam daleč
so se ti po obrazu
lovili mladi
delfini,
s poljubom sem jih opazil;

in že so ti beli
metulji
vzcveteli
v prozorni lupini
glasu,
se smejat sezuli,

a v temni globeli
na dnu
tvoje sle
sta zaživele
zverini
da in še
premili.

UK LJUBEZNI

Mlade njive, ki mamijo
z grenkim pravonjem
rodnosti, in zmeraj na begu;

igračke, zrele od zgodnjega
večera in prepuščene
omamni milosti;

seveda ptica krika v krhkem
zraku daleč, da je tišina
za hip še temnejša –

tega se kmalu nauči
vsak ljubimec,
in ni zadosti.

ZAMIŠLJAM SI

Zamišljam si,
sonce pripeka
in sem na hoji čez morje
srečal človeka.

Ne odgovori
in ne prašam: Kdo si?

Zamišljam si,
več ne vem zanj,
vroč veter
ga proč nosi.

VELIKANI

Slutim velikane
s temeni pod nebom
jeseni,
zapeljane
od bleska slasti:
z vetrom jih dohiti,

jih ureže v možgane
klic radosti
neznane.
Slutim jih velike
sleponeme
s temeni pod nebom

jeseni
iz snovi grozdja
nebnih skal
in brez oblike.
Ne ugledajo nikdar
in ne dosežejo tal.

Zasute jih slutim
v dihu poljuba in stisku
roke, ki jo držim v rokáh.
Pod nebom jih jeseni nosim
v vseh čutih
in njihov strah.

SLOVO

Odpeljali so
vozovi,
daleč so že,
davno so že,

Kar je drdralo,
je samo še brnenje,
mogoče
muha.

KOZJEBRADI

Kozjebrađi polbog
napihne piščal,
k nebu
se dvigne
ko droben poljub,

tu potok
sam
z velikim očesom zelenim
sladko zre
za njim.

JADRAN

Strma, ozka uličica.
Raztreščena lubenica.
Samoten golob pri peškah.
Siesta negibna in težka.

Za prhkimi pročelji
spanec starce ziba.
Dobro so jedli.
Diši po ribah.

DUHOVI PLEŠEJO

Duhovi plešejo
nad temnimi
vodami.
Duh ob duhu
z ramo ob rami.
Neslišni so,
nevidni so
in sami.

Brez sna
zavrženke
edine,
ki tavajo
čez trnaste
ledine,
slutijo jih kdaj
znad mrzle
gladine.

Čeprav
poznano ni mi,
lahko da
v ostri zimi
včasih kakšna
bosa
zavrti se
z njimi.

Saj mi vsega
tega
ni prav prida
mar,
a za bajerjem
se valja
zimski šolen
star
in malo dlje
še eden
in sta očitno par.

NA DOLENJSKEM

Zvon prepolovi
večer,
po njem sled sledi
v času, napisana na vodo zraka,
nežna.

Iz cerkve prikoraka
mežnar,
čil od guncanja zvonov.
Tako je večerjo
naročil domov.

VEČERNA SAMOVŠEČNA

Pod večer se je na nebo
nagrmelo
ogromno težkih sivih kamnov.
Zevsovo delo.

Veter se je zaganjal
v hitrih, nepredvidljivih sunkih.
Lit je začelo.
Jaz sem sedel v gostilni

pri pijanskem opravilu.
Blisnilo je. Trepetaje
vstal sem: »Silni,
kdo ti je strele ošillil?«

Tresk je v oknih stresel steklo.
»Ti si ta,« je nekaj reklo.
»ti ta mojster, kisli Milček.
Rukni šilce, brusi šilček!«

KAJN IN ABEL

Kajn
je Abla ubil.
Ne rečem, da je to fajn
in da ni kriv.

Vendar bi morebit,
če bi nasprotno
Kajna fental Abel,
bil svet še bolj misérable.

JESEN (song)

Tiho, neslišno prišla je jesen.
Jesen vselej pride o mraku.
Pripelje jo veter, to hlapec je njen,
zvečer na škrlatnem oblaku.

Rahla, diskretna lepa gospa
čez trave, skoz loge se je sprehodila,
skoz parke šumeče nalahno je šla,
na mostu zastaia in vodo skallila.

OKO IN NEBO (song)

Oko in nebo sta sovražna soseda.
Nebo je globoka tarča pogleda.
Snov neba se pred pogledom razpira,
snov neba se za pogledom zastira;
snov očesa se rani ob nebu.
Oko utopi, raztopi se v nebu.
Oko je v nebu na svojem pogrebu.

GLAVA (song)

Glava je okrogla koščena posoda,
v njej dvoje oči in dvoje ušes.
V možgane zapisana izbira in usoda.
Pa vaga v glavi: kaj je, kaj ni res.
In besede: vendar, čeravno in toda.
In čut, da človek je delo nebes.
In čut, da človek zavrže Gospoda.
In z glavo je človek malo čez les.

VAS MIRABILE

I.

Skoval bom žitno hišo in to boš ti.
Sedem sob, sedem tvojih organov.
Velik mehur bo dihal za osmimi vrati,
ki si bodo umivala ušesa in iztegovala
jezik proti spodnjim prostorom,
kjer bom, ujet v krčenje jeter,
dragulj v žabji glavi.

Žito bo zlato oko šumelo čez steno,
ki bodo mislile kovača, da podkuje boso nebo.

Vsako sedmo zrno bo stopilo iz reke
in sedem noči bo posejanih v njivo dneva.
In mrak, ne pes ne volk, bo čas,
ko bom občeval s plodom, velikim kot žena.
Vedno proti jugu, z glavo v gori, temni,
na boku ladja nad breznom zraka,
sezidanim v drobovju žive vode.

Na tvojem pragu, *vas mirabile*, bom odrešen
časa, ki me dela drugim enakega.
In porabila bova vsa zrna; le eno bo z imenom
zvezda zašlo v notranjosti zemlje
in naju krstilo z ognjem.

II.

Ne podeljuj pomena, beli jelen,
svoji podobi v meni: ne priklanjaj
se, plamen, svojemu lesu: ne vstajaj,
kamen, in ne hodi pit vame.

Ker čas, ki je seštet v vas treh
ne odtehta sončnice, cimeta in
želvinih možganov, ki med nebom
in zemljo večnost merijo.

Samo psi, žabe in zvonovi še bedijo
ob uri, ki ni ne od dneva ne od noči.
Devici se od vetra himen naježi

in mila žrtev zajoka po plavooki
zvezdi. Da ne onemi na tehtnici,
ko lačno sestro iz snovi pokliče.

III.

«Sto in sto žensk bo tvojih in samo ena smrt.
Tisočkrat boš v njih in one nad teboj,
a le enkrat boš srečal njo in vzljubila te bo –
smrt.

Ne pogubi se preden ne zapade beli čas,
pred uro, ko ti glas spod vode ne razbije sank.
Ni ga petja, otoka, žene, ki jih ne boš končno
zamenjal za usta, polna teme, in prgišče pepela.

Če ne bi bilo žená, če ne bi bilo vetra, z vodo
blagoslavljaljočega trg v podobi srca,
bi sit sedel za mizo in smrt zate ne bi imela pomena.

Sirena, Odisej, Polifem so bili tu pred teboj
in vsak si je vzel čas, ki je bil zate tu.
Na poti, skoraj že zraku.»

IV.

Milost si do mene, kar je vsemu do dva;
polna mesa, razlij se olje, razgrni mesto,
kjer se ti pričinja telo. Na tebi se celo
milu ježi polt; gladka v pazduhah,

tvoj vrat je trta znoja, ko v ustih
neizgovorjene besede vzhajajo moje meso.
Dolina med dojkama, s filmom sperme prevlečena,
pestuje trdo tkivo; popek, temno oko gazele.

Prerežem te vlažno, meso milosti polno,
naj pride tvoje kraljestvo, pribežališče
moje, prostor, zamejen z dva dni starimi dlakami.

Vsi so te imeli, ti nikogar v telesu, čolnu,
zibajočem se od teže las, kamor ležem,
ko črno vime vzide in svoj ud žličko položim

tja, kjer mila žila samo sebe ješ.

V.

V roži je zapisano: »In žena
bo jajce sedela ob tvoji postelji,
ki bo grob.« To ni pesem, to je spomin
in onkraj, ki v ničemer ne živi.
Le spominčice se tako imenujejo.

Izpolnilo si svoje sanje, skrito
in prebelo. Nič več ne govoriš, nič
več ne ješ. V tebi je planet mehkega
zlata in reka, ki bo dala vodo vsem rekam.

Samo vase rastoče, kdo te bo štel,
kdo lizal, kdo grel, da se žitni kamen
razcepiš v smeri dežja?
»Žena, ki v plamen po obhajilo gre.«

Živali zaplešejo beli ogenj
in Marija si v solzi umije spolovilo
in rodi oko, ki na tebi bere napis:
»Thabiti Kumi!«

VI.

Ubijem te ribo in razbiješ se voda
in grem te vrč iskat, da vidim, ko vino
z meščevim morjem občuješ.

Napne se ti trebuh kot Mariji
ki pod lipo rodi in brata z neba
se ločita: dan gre na tvoje,
noč na moje lice.

Vzhaja voda, zahaja vino: nezvesta
stopaš iz risbe, ki jo volk v pesek izgrize.

V tebi so samo še meščeve kosti;
bele, nesmrtno otroške dlani.

VII.

Po Janezu je zapisano: »Veter vije,
kjer hoče in njegov glas slišiš na gori,
pa ne veš od katerega morja se je dvignil
in v katero dolino gre.«

Daj mi nocoj svoje vsakdanje telo,
da skozi njegovo temno os zgorim,
ker dan rojstva je tudi že dan smrti.
Daj mi meso, pripisano tvojemu imenu –

ker samo tako se rodi trajna pijanost;
da je tvoja kri dež, tvoje meso sneg
in zrak, ki ga dihaš žara vetra –
da o kamnu veš tisto, kar o njem ve školjka.

Daj, da bom nocoj čisto, svoje telo,
da bom globoko ogledalo želje
in dolga bolečina uda.

Naj bruham od tvoje brezmadežnosti,
naj se raztopim od pen svojega bitja!
Stori, kar samo draguljarji vedo!

VIII.

Kaj bo z mojim telesom, ko
zrcalo spregovori: »Vse meso je trava.«
in usahne Device zvezdni plod?

Bodo žile otroške reke, odtekajoče
skozi otekle roke; bo dovolj reči:
»Oče« in iztisniti oči, da zašumi mlad dež?

Bo slepo telo dovolj pripravljeno
za nalogo čolna, vozečega preko vrtinca,
ki ga ročaj noža izvrtva v vrtinici krvi?

Kaj bo s tistim, ki ga ni od mojega telesa?
Pogubljenje, povzdigovanje, hiacinta –
zapis božjega »Ai« na srčnem listu?
Obet tihega sorodstva z dušami besed?

Kovina ulita v leva pa bo stala
na moji mizi in mraz bo šel do nje
od roke, ki ne bo več počivala
pred njegovimi šapami.

OREL

Orel, krila, razpeta milosti.

Darovanemu temi so mi naložene
nove naloge: ne piši s peresom,
ampak s konico prsta; pozabi samega
sebe in nikdar več se ne spominjaj
štirih strani neba, ne da bi videl
v sebi bele krpe plamena, ki so dih
orla, letečega skozi sever na jug:

orla, ki se hrani s tem, kar sem bil,
kar sem mislil, kar sem pil,
ne da bi mi ranil srce, ne da bi
enkrat samkrat pristal na svoji poti,
ki sem jaz, ko sem moral pozabiti
njegov dar in postal mlada stopnica
zavesti: krila, razpeta v milost.

SLAVČEK

Nisi uroboros, ki sam sebe žre,
nisi deček, ki sam sebe sesa;
si pritiklavi gozd, ki me sprašuje:
»Ali živali vedo, kako jim je ime?«

Poješ pred mamo, da njena pod z morja
prihaja, da njeno telo vse bolj diši.
Gladek kot palica ležeš name
in na prsih se ti svetlika bitje
z onstran sveta.

»Kdo si, ki si mi oče, ko še ptič nisem?«
Do pasu voda, čez oči nebo,
da prostor meje nima in hiša
okna izjoka v belo skalo, kjer sadiš pesem,
ki južni veter čez tvoje ustrnice sneži –
sol in solza.

PSICA

Ne zaljubi se v svojega gospodarja,
ki zvest sedi v tvojem pogledu!
Ne jej njegovih mladičev, ki so tvoje
meso! Umij si redko dlako, da bo večer
mojemu jeziku dolg, ko se boš z mlekom
dotikala tal.

Góni se, zvesta, da seme vseh ne bo moglo
počakati in bo brizgalo še preden boš
razprla temni gobec. Napni hrbet,
da se bo srce stopilo v slino, oblivajočo
tace in karmin utripajočih udov.

Svaril sem te, da si še za tople noči
poiščeš dom, ker pred jutrom ne bom
poslušal tvojega zavijanja, ki bo tekmovalo
s sinjim vetrom.

Ti pa si legla na lužo, ki je iztekla
iz tvojega telesa in renčala na tiste,
ki sem jim dal tvojo tesno in ostro
ovratnico.

ENO – AMBIENTI ZVOČNIH POKRAJIN

ENO

I.

aliquotni toni veselja nam šepetajo,
ko se precejajo skoz tenki porcelan,
skoz opne razredčenega zraka!

vodiš nas v slišne pokrajine,
cluster za clustrom nas zadeva,
da se uho upogiba od ugodja.

to so *nam* znane mimikrije molka,
drsenje snežink ob gladki koži,
zatikanje zvokov ob dlačicah spomina –

kako si naš, ko skupaj zazvenimo!

II.

budi nas šelestenje prstov na planoti ogledala.
pusto je, samo sapa iz piščali nam mrši obrvi
in se zaganja ob polkna, ki zakrivajo samotnosti.

ta sapa – je to nam nedomači veter? – v nas
naseljuje pradavno tesnobo, ki ni strah,
le neudobnost prav narahlo preceja v kosti.

potem brez vsake eksplozije sledi pomiritev.
še smo vsi, nihče ne manjka, turobnost nas
zapušča v slapovih, planota ogledala je razbremenjena:

in zdaj sledi nebrzdanost *fandanga!*

III.

popisovanje konopljenih dialogov, ki jih rahli
stik svetov pošilja v namišljenost veselja,
to je tvoje delo, tvoje ravnanje ostrih kotov,

da lahko potem brez teže zdrsnemo v temo
en k drugemu, da se lahko z radostmi bratimo
in zvenko trkamo na prožne opne, v katerih smo!

pazljiv kot vselej odgrinjaš plast za plastjo,
ravljanje modreca v enkratnosti ponavljanja,
zato smo ti zvesti, kot si ti zvest spominu zvezd,

ki jih z zamahom roke umirjaš nihanje!

IV.

vztrajnost tihega mrmranja zvezd,
tesnoba polnočne praznine;
ti si na naši poti, opit z vetrom iz okarin,

ki trepetavo nihajo ob našem boku.
razprostr si po vesolju, ki se
v svojem bistvu krči in razteza,

zato si ves tako predan dvomu nihanja
kot plesalec starodavnega obreda;
čist in spokojen v spancu in v gibu,

si z rokami že davno sklenil krog!

kakor kristali zraka, ki legajo na pljuča
in prodirajo v alveole, da se skozi tkivo
širi drgetanje, si se zapisala vame!

a laž je zdaj menjalno sredstvo, robovi
so preostri, da bi vanje brez skrbi
zaupanje – ta zven e strune – obregnila.

pogled nazaj ni več mogoč, zato se noč,
ki jo s sinkopami zaklinjaš, ne bo nikoli
skrajšala: cela in s prastarim imenom

si položena v ožino sanj!

NIČ

odtekanje sveta je naša stalna rana,
zaradi nje s krikom polnimo kavarne,
ki nas z zlobo svoje praznosti tako bolijo.

s skrivenčenimi prsti in rokah si segamo
v lase in trma korenin nam utripa skozi.
odmevamo, tako prazno odmevamo, da smo

z lastnim krikom kakor prestreljeni.
kri nam po kapljicah polzi v nič, in če
bi vprašali rablja, kaj je najprej, človek

ali rabelj, je odgovor kot na dlani – človek!

SRŽ

minilo je, minilo! robovi brazgotin se skoraj stikajo.
zdaj boš spet sam svoj lek varil, da bo po kapljicah
polzel skozi ritem tkiva v sredico, v srž,

ki ti je ohromela v bojih s tankovestnostjo.
ničesar ni, kar bi še lahko obžaloval, in če te
kaj preganja, so to zgolj polifonije senc

na mlečnem steklu, ki ga veže komaj slutna žica.
kar še ostaja, so drobne se naslage strtega ponosa,
tenke črepinje porcelanske vaze iz neznane dinastije.

robovi brazgotin se skoraj stikajo, minilo je, minilo!

JOD

za vselej sem zapisan v vzorec srebrovega jodida,
za vselej! in boli me, da nimam trme njegovega
vztrajanja, njegovega ponosa na mesto v risu zgodovine

za vselej v vzorcu! v sredici trdnost volje,
blazna želja po belini sončevih poti, ki jih predoča
vid, po arhivih tihih stopinj namenjenih v odtekanje:

za vselej v ždenju o vzvišenosti ideala, v tenki
mimikriji zvoka, ki mu nič ne manjka, a je gluhi
in votel kot oklep izgledane mitologije,

da je ostala samo še bela pena pomnjenja!

KSENOFOB

kdo pa bo ljubil, če ne ti, ki si velik
in širok čez prsi, čeprav vitek?
kdo bo potem z bleščečim nožem kruh rezal,

do konca zmrvil drobtine in jih ponudil ptičem?
in če v tebi kot v zrcalu od ljubezni podobe
drevenijo, je to le znak poguma in ne minevanje,

ki mu skozi labirint uhajamo, čeprav vemo,
kje nas bo na koncu v igri kart premagalo.
obilje harmonij z bleščečim vzorcem

prenašaš v sebi, kot darila – lahka, toda trajna –
ti pršijo z rok, pa se vseeno širi mreža razpoklin,
ker nekaj znotraj raste in se vzpenja –

natančno v sredici se ti reži ksenofob!

NE OBRAČAJ SE

Ne pomnim, da bi kdajkoli preživel štirinajst dni v takšnem miru, kot se mi je to dogajalo na letošnjih počitnicah. Izredno ponosen sem bil sam nase, ko sem se odločil, da jih bom preživel sam. Nobene ženske s sabo, – sem si zabičal, niti je nisem nameraval poiskati na licu mesta, kot se mi j ečesto dogajalo. Pred počitnicami sem naporno delal in opravil zadane naloge, torej sem se odpravil sproščen. Tudi napil se nisem že prvi dan, ker v takšnem primeru potem obvezno popivam, dokler mi ne poteče rezervacija. Izraz počitnice uporabljam predvsem zato, ker me je motil, oziroma sem leta nazaj zasledil, kako se odpravim nekam, kamor mi sploh ne odgovarja. V nobenem smislu, edino v spremembi kraja, kar pa lahko traja največ tri štiri dni, čemur sledi obvezno dolgočasje. Da, fenomen počitnic me je vedno motil. Nisem niti vedel, zakaj so potrebne, ali pa moraš biti zares tako prekleto utrujen, da si potem dovoliš teden dni poleževanja. Vem, tukaj so navzoče tudi avanture, spoznavanje takoimenovanih zanimivih ljudi, ki so mi šli vedno na živce, in kaj vem še kaj. V vsemu skupaj sem vedno opazil vse preveč načelnosti. Kot – počitnice pač morajo biti. Moraš potovati, moraš na morje, v hribe, moraš v tujino. Čeprav se marsikdo pri vsemu skupaj peklenško muči in bi bil najraje doma. Ampak moraš! Takšne nature pa ne prinesejo nazaj niti notranjega kapitala, ki ga poznam. Mogoče pa je čar počitnikovanja v sprostitvi, ki z dolžnostmi doma potem kaj kmalu zamre. Kaj jaz vem. Glavno je to, da letos niti nisem razmišljal o tem. Ali to pomeni, da je tudi meni uspelo, da sem se znašel na počitnicah. Hočem reči, – da sem užival. Da sem se sprostil in odkril njihov čar, ki sem ga navdušen sprejel. Nekaj resnice že mora biti v tej misli. Prav gotovo. Odpotoval sem v najbolj neumnem mesecu, ki je julij, kajti povedati moram, da vročine ne prenašam. Prav zares sem, ko takole razmišljam, delal poskuse sam s sabo. In gotovo sem hotel biti prav zaradi tega tudi sam. Odločil sem se za otok. Niti turisti me niso motili, kot se mi je sicer obvezno dogajalo. Za to nisem potreboval nobene posebne energije. Niti opazil jih nisem, kaj šele da bi se kdo v koga vtikal. In da ponovim: niti nisem preveč razmišljal o tem. Samo sprehajal sem se ob morju, potem sem veliko plaval in se sončil, kdaj pa kdaj sem veslal. Tudi jedel sem dobro. Prvič v življenju sem spoznal ribje pojedine, ki me sploh niso razočarale. Skratka užival sem, uspelo mi je, in ni prišlo do nobenih ekscesov, ki me sicer spremljajo. Sploh sem bil že večkrat sam in zelo zanimivo. Takrat sem bil vedno bolj umirjen in najbolj delaven. Prav zapiral sem se in silil v izolacijo. Potem pa se mi je vrnila ženska in pa sem se jaz vrnil njej in zopet sem ga začel srati. Torej moj slučaj nikakor ne govori v prid tistega rekla, ki pravi, da prilika dela tatu. Ravno nasprotno. Ker potem bi ga moral na morju zelo intenzivno srati. Ker je resnica, da sem hrepenel po čemu podobnemu. Toliko žensk, kot jih je bilo tukaj, toliko golote in sploh vse dostopnosti, ki je postala že skoraj obveza. A jaz sem jih samo gledal. S prav nobeno željo ali in-

teresom do erotike. Tudi turistke so mene gledale in dovolj bi bilo, da bi naredil korak. Hčerka moje gospodinje me je dobesedno zasledovala, a jaz se nisem odzval. Resnica je, hočem reči – nekaj je na tem, da sem bil trezen, ker če bi se napil, potem bi me gotovo kakšna premamila. Takšen človek sem pač. Kaj morem. Kolikokrat sem se sprehajal in kramljal z nagci. To so bili neobvezni pogovori, a pomislil nisem na nič. Še dandanes sem presenečen nad samim seboj in ne morem kaj, da ne bi sklepal, zakaj se je vse skupaj tako odvijalo. Morda prav zaradi doživljanja, ki se je pripetil zadnji dan mojega bivanja na tistem sončnem otoku. Dopust bi secer lahko podaljšal, a kot da ne bi hotel ničesar pokvariti, kajti poznam se. Včasih je zares potrebno zbežati, ko se imaš najlepše.

Pred večerjo sem se ponavadi odpravil na sprehod. Obisk solin sem si prihranil prav za zadnji dan. Vedno so se mi zdele nekam predaleč, a druge koticke otoka sem poznal že na pamet. Za soline sem se še posebej navdušil pri zajtrku, ko mi je gospodinja omenila, da obstaja bližnjica. Lahkotno sem hodil in bil izredno zadovoljen. Odločil sem se, da se jim bom približal po obali, nazaj pa bom krenil čez hrib in si prihranil kos poti, kakor so mi svetovali. Opazoval sem pozne kopalce, ki so uživali v prijetni vodi. Zaradi njih je bila hoja prav kratkočasna, saj sem kaj kmalu spoznal soline. O njih nimaj kaj povedati, pa še pozna jih vsakdo. Pokadil sem cigareto in se vračal v vasico čez hrib. Brez težav sem našel bližnjico. Hodil sem med debelimi drevesi, kar je bilo nekaj povsem običajnega, saj tisti otok slovi po obilni vegetaciji, ki je sicer na otokih prava redkost. Kot da ne bi bil na morju, ampak nekje v hribih. Ko sem zadovoljen pohajal in premišljal o večerji, kajti začutil sem želodec, sem prišel do pokopališča. Mislim celo, da mi ga je gospodinja omenila, torej nisem zgrešil. Brez večjih premislekov sem se odločil, da si ga ogledam, ker so pokopališča na otokih prav gotovo nekaj posebnega. Včasih se je prav zanimivo sprehajati med grobovi in prebirati imena umrlih. Ne vem zakaj, a na otokih je to drugače. Doma tega ne bi nikoli počel. To pokopališče je imelo izredno zanimivo lego, kar je samo po sebi umevno, če je bilo na hribu pod močnim soncem, ki je tistikrat sicer že popuščalo. Odstrl sem kovana vrata in že čez nekaj momentov sem postal pozoren, kajti opazil sem, da so grobnice odprte. Grobnice so bile sicer preproste. Praktično so morali samo odkopane grobove obložiti z marmorjem, ki je bil bel. Ni mi bilo jasno, zakaj so pokrovi odstranjeni. Niti enega zaprtega groba ni bilo, če sem dobro pogledal. Z zanimanjem sem se celo sklonil in se zazrl v nekaj grobnic. Prazne so bile. Nobenih krst ali kosti, ki sem jih pričakoval, ni bilo. Sklepal sem seveda na preurejanje, a ni me obdal nikakršen občutek tesnobe, ker sem bil očitno vse preveč spočit in povsem nekje drugje. »Grobnice so pač odprte, – sem preprosto pomislil in jih zapustil. Nisem se zapiral. Tudi ura je tekla in gospodinja je bila nezadovoljna, če so gostje zamujali večerjo. Popolnoma razumljivo. Grobove sem potentakem pustil odprte in se prav vedro, seveda ne zaradi njih, spustil po hribu v vasico, kjer sem preživljal dopust.

Zelo hitro sem se vrnil. Ostalo mi je celo toliko časa, kot sem domneval, zato sem se odpravil v gostilno, da spijem še kozarec vina pred večerjo in čudno sem pogledal žganico, ki sem si jo nevede naročil in ki mi jo je prinesel prijazen natakarkar. – »Od kje žganica, – sem se ovedel in na hitro vprašal, kajti tisto obdobje nisem pil žganih pijač. Samo kakšen kozarec vina, kakšno pivo. Očitno sem jo naročil popolnoma nezavedno in tako se je ponavadi dogajalo, ko sem nekaj spregledal, – nekaj, kar me je očitno močno pretreslo in je šele kasneje prišlo za mano. Srknil sem jo in čakal, kaj bo privrelo iz mene. In ni mi bilo potrebno dolgo čakati. Kmalu je šinilo skozi mene. Kot da bi me zgrabila krč, mi je nekaj reklo:

»Zdaj ali pa nikoli!«

Zdaj ali pa nikoli. – Kaj pomeni zdaj ali pa nikoli sem moral najprej razložiti sebi in kar kolena so se mi zatresla, ko sem dobil odgovor. Zdaj ali nikoli ni pomenilo drugega, kot da če zdaj ne bom fukal v grobnici, potem ne bom nikoli. Natanko to. Na hitro sem stresel vase še nekaj kozarčkov lozovače, česar ni spregledal niti natakarkar, ki se sicer ni imel navade vtikati v goste. Vedel je, da se mi je moralo nekaj pripetiti. –

Fukati v grobnici potemtakem. Zdaj ali pa nikoli, – so tekli in se vrstili kozarčki. Nikoli je pomenilo prav gotovo to, da je le malo verjetnosti, da bi še kdaj naletel na odprte grobnice. Da pa bi jih odpiral, mi ni padlo niti na kraj pameti. – Kaj takega! – Nisem mogel verjeti. Vem, da sem sicer marsičesa zmožen, ampak fukanje v grobu . . . Misel me je začela naravnost provocirati in kmalu sem trdno vedel, da nimam izbire. Preveč me je zavrtelo in če bi zapustil otok, ne da bi vsaj poskusil, potem ne bi mogel več mirno spati. Neopravljena naloga, ker to je bila naloga, mi ne bi dala miru, da bi nazaj odpotoval, torej da bi se vrnil, to pa je bilo tudi brez veze, pa že grobnice bi lahko vmes zaprli, torej bi se kompletno zajebal.

Moral sem ukrepati. Avtomatično sem začel pozorneje ogledovati goste za mizicami. Ker moral sem najprej poiskati žensko. Če bi poklical svojo, bi zopet predolgo trajalo, pa niti mešati je nisem hotel v vse skupaj. Čeprav mislim, da bi mi ustregla, saj se družim z dobrosrčnimi ženskami. A na to sem kaj hitro pozabil. Naglo sem moral ukrepati. Popolnoma zmešan sem postal. »Kakšna provokacija, – sem premišljeval, – in zakaj se je porodila ravno v meni. Dobro, porodila že, a da jo bom skušal za vsako ceno realizirati . . . Tega nisem bil navajen pri sebi. Svinjarije sem si bolj predstavljal in na tihem užival v njih, kot pa da bi jih počel. Če so se mi že pripetile, potem je bilo to zgolj slučajno, pa še dosti težav sem imel kasneje s sabo, da sem si opral vest. Od kje mi je potem prišla tako močna volja, da opravi nalogo, ker sem vedel, da bom po opravljenem aktu trpel, če bo kakšna ženska sploh pristala. Kakšna mučna energija me je zgrabila. Takšnega se zares nisem poznal in dvomil sem, da so takšne stvari skrite v meni, čeprav je večkrat resnica, ko pravijo, da se poje največ zarečenega kruha. Do tedaj so bila moja načela povsem drugačna, čeprav teh pojmov sploh ne mislimo objasnjevati. Sploh nisem pomislil in si nisem delal prevelikih problemov, kako bom tako na hitro dobil žensko. Žensko bom že dobil, – sem si mislil, a kako jo bom tako hitro omeščal in jo spravil na pokopališče in jo zapeljal. Tega pa nisem vedel. Tega sem se na samem začetku očitno vse premalo zavedal, ker sem bil preveč obseden in presenečen nad samim seboj. Te problemi so se mi začeli postavljati šele malo kasneje, to je takrat, ko sem se ovedel in se začel zavedati razsežnosti celotne situacije. Nenhno sem preskakoval iz misli na misel. Nisem vedel, ali se je takšna želja porodila v meni, ker sem dopustoval

vse preveč mirno. Tiste počitnice sem prav gotovo šel v skrajnosti in ni čudno, da mi je tako udarilo ven. Mislim – na takšen način. Prav nič čudnega. Življenje bi moral imeti malo bolj razporejeno, jaz pa sem delal očitno proti sebi in sedaj bom moral poravnati račune za tako nenormalno mirno in urejeno življenje, ki sem ga bil tako vesel in zadovoljen. – Tako sem si mislil.

Opazil pa sem tudi obenem, ko sem zadnje premleval, kako pregledujem in ocenjujem ženske. Vedel sem, da bo morala to biti posebnica, ker sem dvomil, da imam toliko moči v sebi, da bi lahko sleherno pripravil za to dejanje. Bil sem tudi vse preveč iz forme. Normalno se mi je zdelo, da si ne smem izbrati posebno lepe. Posebno grdih pa tudi ni bilo, čeprav so se mi zdele vedno lažje pristopne. A nikogar nisem hotel izrabiti zaradi njegovih pomanjkljivosti, čeprav bi bilo to najlažje, pa tudi časa mi je primanjkovalo. Kljub vsemu sem hotel dobiti sebi enakovredno partnerico. Škoda, da nisem imel nobene stalne družbe, zato sem moral opustiti sleherno taktiko. Se bo že našla kakšna, – sem si rekel, – če si jo že tako močno želim. Takrat sem ugotovil, da sem pozabil na večerjo. Krepko sem zamudil, zato je bilo nesmiselno zapuščati gostilno, pa tudi nobene lakote nisem več občutil. Ob tej priliki sem se spomnil na hčerko gospodinje, ki bi vse storila zame, a njo bi vse preveč zlorabil. Preveč nedolžna je bila. Najbolje bi bilo – sem tuhtal – da bi dobil takšno žensko, ki bi ji bilo fukanje v grobu podobno slast ali vsaj provokacija kot meni. –

Šele tedaj sem zapazil, da sploh ne sedim več sam za mizo. Tako sem bil poglobljen. Poleg mene sta sedela mlajša parčka, ki sem ju srečeval. Dami sta igrali šah, kar je bilo očitno povod, da se je omizje večalo. Na šahovsko desko je prišla merit svoje moči tudi nudistka, ki mi je že večkrat padla v oči. Vsekakor je izstopala od zbrane družčine. Opazil je nisem samo zaradi izredno temne polti, ki je bila naravnega izvora, temveč predvsem zaradi tega, ker je iz nje prihajala neverjetna erotična energija. Bila je ena redkih, če ne že edina, ki ji ne bi prepovedal nudizma. Hočem samo reči, da je čutila in obvladala svoje lepo golo telo, v nasprotju z ostalimi nudisti, ki se kot gole klade premetavajo po plaži. Ogabni so bili in me prav nič ne briga, če je to menda zdravo. Zdravje je še vedno premalo. Spomnil sem se, kako sva se srečala sredi slanega jezera. – Kako je vesiala. Naga. Priklonil sem se njeni lepoti, ki je bila obvladanje nečesa subtilnega, kar pa je prava redkost. Tega ji seveda nisem pokazal, a takšna ženska kot je bila nudistka, je to morala začutiti, ker sva bila pač sorodni duši. Opazoval sem jo, kako premika figure po šahovskem polju. Tudi to je počela izredno erotično. Zares sem spoštoval njeno neverjetno lepoto. Njeno zavedanje in negovanje meni najdražjih reči. Tovrstnim ljudem se bom vedno priklanjal. –

Prijavil sem se za partijo šaha. Moja nasprotnica je bila po pričakovanju nudistka, ki je bila po vsem sodeč tudi odlična šahistka, saj je premagala prav vse nasprotnike, ki so bili pred mano. To se sicer ni ujemalo z mojo predstavo o njej, očitno pa je zmagovala zaradi tega, da se je lahko srečala z mano. Takšne partije še nisem igral. Takoj mi je bilo jasno, da ni ona ena izmed tistih, ki bi na vsak način hlepela po zmagah. Igrala je, kot da bi plesala in tudi mene je potegnila v to nežno divjanje. Kar smejal sem se, ko sem opažal, kako se s figurami prižema tesno ob moje. Plesala sva po taktih, ki sem jih jaz diktiral. Tudi ona se je smejala. Kakšen ples! Koliko ritmov sva izmenjala. Seveda, v tej partiji ni bilo poraženca, ker sva jo prekinila. Jaz sem se uradno vdal. Za plačilo sem jo moral povabiti na pijačo. Kako gladko je steklo vse skupaj. –

Nudistka je bila moja. Ali pa sem bil jaz njen. Kakorkoli že

obrnemo.

Zapustila sva gostilno in se podala na sprehod po obali. V mislih sem se norčeval, ko sva se poljubljala, kako bi reagirala, če bi jo odrinil od sebe in jo vprašal: »Ti, greva fukat v grobnico?!« In prekleto, premišljeval sem, če sem zares potreboval tako nekrofilski impulz, da sem sploh opazil to neverjetno žensko. Ker drugače je ne bi. – Grenko sem se smejal samemu sebi, ko sem še pred pol ure premišljeval in to popolnoma resno in zaskrbljeno, če mi bo v grobnici sploh stopil. Ker poznam svojo potenco, ki ima svojo glavo. Zares, ali bi bil sploh zmožen opraviti akt, ker se poznam. Če hočem kaj na silo doseči, potem prav gotovo odpovem. Sama procedura bi morala biti zares dosledna in poštena, da bi sploh lahko funkcioniral. To pa bi bilo v tem primeru izredno težko, če ne že nemogoče. A nisem se bal, ker sem se tako trdno in neizogibno odločil, da to opravim. Preklinjal sem se že, da sem se znašel dokaj pogosto v takšnih situacijah pred podobnimi pomisleki, a vse skupaj so bili samo očitni simptomi, da ne obvladam določene trdnosti, ki pa je sploh ne pogrešam, oziroma sem celo ponosen na to, čemur bi lahko nekdo rekel hiba. Jaz ne verjamem v te reči. – A takšni problemi so me obdajali pred pol ure. Odprte grobnice so bile samo neposreden impulz za nudistko, s katero sva se objemala. Prepričan sem bil v to.

Prijela me je za roko in me odpeljala do morja. Znebila sva se obleke in zaplavala. Izmuznila se mi je. Sledil sem ji z krepkimi zamahi. Kako je plavala. Kako se je obračala. Izvajala je prave piruete. Samo gledal sem jo in se zahvaljeval nebu tej pošiljki. Ker samo nebo mi jo je lahko poslalo. Približala sva se obali in ko sem se hotel jaz napotiti k obleki, voda mi je bila še do ramen, se mi je stisnila v naročje in kar naenkrat sem se znašel v njej. To je bil tako fantastičen občutek, ki je prišel tudi izredno nepričakovano, da sem zakričal od radosti. Nobene njene teže nisem čutil, ko se je spuščala in natikala name. Samo zijal sem in nisem mogel verjeti. Še nikoli nisem namreč fukal v morju! To je zares nekaj fantastičnega in kar lahko storim, je samo to, da vsakemu svetujem in priporočam. Bila je lahka kot pero. Moji gibi so bili popolnoma drugačni. V njih sploh nisem čutil nobene vulgarnosti. Ravno obratno. Čutil sem absolutno skladnost in naravnost, kar mi je odpiralo usta kot otroku. Ne lažem, če rečem, da mi je bilo to kot prvi fuk, morda smo z to razliko, da je bil ta popoln. Sploh ne pretiravam. V meni je prevladovala napetost, ki je drugačna od fizične. Kako se je vsa zadeva spremenila. Po štirinajstih dneh vzdržnosti me prešine, da bi fukal v grobnici, to je v leglu smrti, potem pa to počnem v leglu življenja, ki mu pravijo tudi morje. Bil sem naravnost očaran. Kot da bi plezala po meni, se je premikala po vodi, ko sva spreminjala lege. Kako srečen sem bil. Kako zelo zelo srečen. V meni so se vzbujala čustva, ki sem jih že davno pozabil. Skoraj bi se moral zahvaljevati in moliti grobnicam. Nekomu bom moral plačati mašo. Nisem in nisem mogel verjeti. Premišljeval sem, če bi vse skupaj zaupal nudistki, ki me je tako nepričakovano obdarila z takšno radostjo. Odločil sem se, da bom tiho, ker je morala marsikaj tega preprosto čutiti, ker se mi je podajala na tisti način, ko me je samo čutila in se hranila in opajala z mojo radostjo. Kako se je vse skupaj spremenilo. O, kako se je vse skupaj spremenilo. Zares še nisem za v staro šaro. Kako peklensko bi se zajebal, če bi jo slep nagovoril za grob. In to prav njo, ki je očitno prihajala iz nekje povsem drugod. Kakšna ženska, kaj vse sem zanemarjal, čeprav je pravilno, da sem prišel do tega po mnogih pasteh. Lahko bi se polomil, če ne že ubil. In prav bi mi bilo. Zaslužil bi kazni. Prav verno sem se že počutil in prav gotovo sem v

določenem smislu vernik.

Ko sem se oblačil, sem se počutil kot zaljubljenec. Tega sem se celo malo ustrašil, ker bi bilo gotovo nesmiselno, če bi se zaljubil samo zaradi prečudovitega fizičnega odnosa, ki se mi sicer ne bi zgodil s katerokoli, a vseeno sem čutil do nudistke neizmerno hvaležnost, zato sem se držal v mejah pravilnosti. A tudi te težave sem kaj kmalu odpravil, saj mi je srce vse preveč prijetno igralo, da bi lahko imel kakršnekoli probleme. Nisem se več ubadal s tem, da bi se lahko žrtvoval za njo. Kakšna beseda je sploh žrtvovanje. Čeprav sem za takšne izkušnje pripravljen žrtvovati življenje. Nekaj bi mi manjkalo, če ne bi tega doživel. Tako pa se očitno še vedno polnim, česar sem bil še najbolj vesel. Nudistka me je držala pod roko in se mi prepuščala. Povedala mi je, da živi v sosednji vasi. Odločila sva se, da prebivava tistih nekaj ur pred odhodom ladje pri njej. Noč je bila prijetna. Topla in nežna. Koliko lepega sem premišljeval in ji tudi povedal. Zares, kako se spreminjajo reči. To me je že prav obsedalo. Prav v tem je nekaj ogromnega in potrebna je samo drobna napaka in človeka zavede v povsem neznan smer, v popolno temo, iz katere se le težko izmuzne in reši. Prav gotovo pa za to potrebuje veliko energije. Vmes je obvezno delovati natančno. In resnično, izredno zadovoljen sem bil s sabo. Zares še nisem za v staro šaro. –

Nudistka je malo govorila. Sledil sem ji. Dolgo sva že hodila. Po gozdu in sploh nisva bila edina. Tudi drugi so se sprehajali ali odhajali spat. Povečini so bili zaljubljeni. Sploh pa morje napelje človeka do tega, da je bolj sproščen. Morda je prav v temu čar počitnic. –

Dospela sva na hrib in znašla sva se pri nizkem obzidju, ki me je takoj spomnilo na tistega, ki sem ga srečal in spoznal pred nekaj urami in je obdajalo ter označevalo pokopališče. Vrnila se mi je prigoda in zasmejal sem se. Nisem si mogel več kaj, da nisem nudistke zadržal pred pokopališčem in ji vse priznal. Ko sem prenehal ničesar nisem zamočlal, tudi ona ni bila več tiho. – Zašepetala mi je: Saj prav v tem je stvar. Jaz namreč stanujem na pokopališču. Prepričan sem bil, da se zajebava. A očitno se ni zajebavala. Obljubil sem ji, da bom kos noči preživel pri njej, torej nisem imel kaj oklevati, kajti mož beseda sem, pa za karkoli že gre. Pomislil sem celo na to, da lahko ubijem dve muhi na en mah, čeprav mi ni bilo čisto jasno, kaj se dogaja. –

Z nudistko sva stopila na pokopališče med grobove, ki so bili tudi odprti. To je bil popolnoma isti tip zadnjega doma kot nad mojo vasjo. Nudistka mi je povedala, da jih ogromno prebiva v teh grobnicah. Povečini so to mladi ljudje, čeprav se najdejo tudi upokojenci. Zabičala mi je, da bi lahko vedel, kako je v njih, to je med rezkim marmorjem najhladnejše, ker je bila vročina zares neznosna. In resnično: mesečina mi je odstirala to pokopališče, ki je bilo kot nekakšen kamp. Na nagrobnih kamnih so bila sončna in drugačna očala, zraven njih se je nahajal tudi pribor za britje, potem so bile med enim grobom in drugim razobešene brisače, perilo in kaj jaz vem kaj še. Nisem mogel verjeti svojim očem. Prehitro in preveč se je dogajalo. Ker je tudi izgledalo, da me bo nudistka odpeljala do svojega groba ali grobnice. Avtomatično sem zastal, najbrže tudi zaradi tega, da sem si lahko vtisnil v spomin ta fascinatni večer. Iz grobov so prihajale svetilke, torej njihovi prebivalci še niso spali. Zaslišal sem tranzistorje, ki so povečini oddajali sveže novice, ker morajo biti pač turisti seznanjeni s tekočim dogajanjem na sicer tako odmaknjenih otokih. Poročila v več jeziki bi lahko poslušal. Očitno je bila taka ura, ker je za tem pridrla izpod zemlje muzika. Iz groba, ki mi je bil najbližji, se je oglasila tudi kitara, ki jo je spremlja-

lo nežno petje. Pokopališče je bilo spremenjeno v pravo letovišče. Prav zares, spremenjeno je bilo v nekakšen kamp in do takrat nisem imel pojma, da kaj podobnega sploh obstaja, čeprav sem vedel, da je človeška domišljija brezmejna. V kakršnem koli smislu že. Na hitro sem moral razčističevati svoj odnos do mrtvih. Čeprav ne morem reči, da bi tukaj vladala kakšna brezbržnost, kakor bi se lahko na hitro pomislilo. Jaz sem prišel na sosednje pokopališče očitno prezgodaj. Pogledal sem tudi v premalo grobov. Morda se je že tam kdo premetaval v spalni vreči, ker tukaj se je slišalo tudi smrčanje. In moram priznati, da svojega odnosa do mrtvakov nisem razrešil. Nisem bil preveč uspešen, ker sem imel vsekakor premalo časa, kajti bil sem v rokah nudistke. Mimo naju so se urejeno drenjali turisti, ki sem jih srečaval na obali in v gostilni. Pozdravljali so naju. Prav prijazno. To pokopališče se je obnašalo kot prava družina: Nisem se niti vtikal v to, če to vse skupaj pomeni samo napredek turizma, kajti opazil sem jih, kako vstopajo in izstopajo iz kapelice, kjer sem predvideval, da imajo urejene sanitarije ali kaj. Nisem spraševal, a verjeti nisem mogel. To je bilo vsekakor preveč za en dan. Nudistka se je stisnila k meni in me počasi odpeljala do svoje grobnice. Tiho, a to je bila povsem normalna poteza, ki je morala slediti. Neverjetno miren sem bil in šokiran nad samim seboj, ko me dana situacija ni niti malo zmedla. Lahko bi podivjal in začel razbijati grobnice, da bi odgnal turiste, ki bi se mi lahko zdeli brezčutni. A jaz sem samo sledil nudistki, ki je že našla svoj grob. Marmorna plošča je bila toliko odmaknjena, da je dovoljevala vstop. Najprej se je spustila nudistka, ki je pač poznala svoj dom. Spustila se je po lestvi in v grobu se je utrnila svetilka. Tudi jaz sem se podal na lestev in, jebenti boga, znašel sem se v prav prijetni grobnici ali sobi, ker preprosto nisem več vedel, kako naj vse skupaj imenujem. Spomnil sem se svojih študentskih let, spomnil sem se skromnih sobic, ki so za oko tako prijetne. Posebno po določenem času. Pogrešal sem to. Postal sem malodane sentimentalen. Nad nama so sijale zvezde, v grobnico je pritekala kot po lijaku mesečina, nudistka pa se je slekla. Od nekod je privlekla pivo in, jebenti, bilo je prijetno hladno. Vedno bolj sem razumel smisel teh pokopališč. Kar samo od sebe mi je steklo po grlu. Nudistko sem prav spoštoval, ko ni silila vame z nobenimi vprašanji. Tudi govorila je malo in še manj pojasnjevala kaj jaz vem kaj. Če sem že rekel, da sem se počutil kot v študentskem naselju, potem je bila vsaj toliko uvidevna, da mi ni rekla, kako vsak trenutek pričakuje cimro. Ali da bi mi priznala, da se je cimra prijazno umaknila v sosednjo grobnico. Ponudila mi je novo pivo, ki sem ga brez pomisleka sprejel, ko sem zasanjan gledal zvezde. Tako močno že dolgo nisem užival. Imel sem še nekaj ur do ladje in pred neizogibnim slovesom sva se z nudistko prepustila ljubezni, ki se je odvijala z nezmanjšano energijo in sploh ni imela zadaha po grobnici. –

Kmalu sem se moral odtrgati od nje. Moral sem spokati, poravnati račune z gospodinjjo in pohiteti na ladjo. Nudistka me je pospremila iz grobnice do vrat pokopališča. Poljubila me je v slovo in mi ganjena in iskrena svarila, naj se ne obračam. Nisem se obrnil. Tako lepih počitnic še nisem preživel.

PTERODAKTIL ALI RAMFORINH

Potem sem jaz na vrsti, da vam povem zgodbo. Kar začnimo.

Vas, o kateri vam bom govoril, je slovela kot malodane slehernna. Kar povedal bom: ena slovi po dobrem krompirju, druga po kovaških izdelkih, naslednja zopet po dobrem vinu, – vas, v kateri bomo preživeli nekaj trenutkov, pa je slovela po nagačenih pticah. Prav ste me slišali. Tako se je tudi imenovala. Nagačena ptica.

Vas je bila obdana z obzidjem. Govoril bom v preteklem času, ker ne vem, če je še vedno. Vhodna vrata v vasico so bila iz orjaškega lesa, nad katerim je bil nagačen orjaški orek. To bi bil lahko simbol vasi. Hiše so bile strnjene v dveh vrstah. Če bi jih gledali iz ptičje perspektive, kar ne bi bilo odveč v našem primeru, potem ne bi spregledali, kako so bile hiše tudi za glavno ulico. A tiste so bile bolj razmetane. V vasi je bila skratka utrjena samo ena pot in že vemo, katera je bila to. To je bila pot, ki je vodila v gostilno. Kot gaz v snegu je delovala. Da ne pozabim nečesa. Vsaka hiša je imela obvezno nad vhodnimi vrati nagačeno ptico. Da, vsaka. Nad vhodnimi vrati vasi je bila na prvi pogled najbolj imenitna, a kmalu bi se lahko ugotovilo, da ni čisto res, ker je z njo prav gotovo tekmovala tista za gostilno. Hiše pa so imele vsaka svoj primerek. Odvisno od sposobnosti vaščanov lovcev, oziroma od socialnega stanu. Saj se razumemo. Kajti tudi v vaseh obstajajo socialne razlike. To prav vsi dobro vemo.

Ko so se moški vračali z lova, je vas oživila. Njihov prihod je poklical iz hiš ženske, sopotnice naših lovcev. Vedno so prišle izredno pohlevne. Tekale so tesno ob hišah. Skoraj identično so bile oblečene. Nobene pestrosti niso poznale za razliko od moških. Nisem je opazil, ki ne bi bila oblečena v črno. Stresale so se pred gostilno. Sleherni dan. Mlade in stare so bile, a kot da med njimi ne bi bilo razlike.

Čeprav se nisem vtikal v njihove odnose, sem dobil občutek, da so brez pravic. Možakarji jih niso niti pogledali, ko so se po lovu shajali v gostilni. Celo odrivali so jih, če se je že katera drznila preveč blizu. Čeprav so bile po telesni rasti višje, kar mi je nehote zadajalo smešen občutek. Seveda le po telesni višini.

Gostilna je bila zelo nizka. Zelo zelo nizka. Na stenah je bilo seveda vse polno nagačenih ptic. Tako nizka je bila, da je bil strop ravno po meri najvišjemu izmed dedcev in kaj kmalu sem ugotovil zakaj. Rekel sem že, da so bile ženske po telesni rasti višje od moških. Potemtakem so bile tako visoke, da niso mogle v gostilno niti normalno vstopiti, ker bi se morale drugače preprosto plaziti. Nisem vedel in tudi spraševal nisem, ali so se dedci nalašč odločili za takšno gradnjo. A zadostovalo mi je, da so izpadle ženske izredno trapasto, če so že vstopile in hotele kaj od svojega moža, do katerega so se lahko samo po vseh štiri priplazile. Dogajalo se je, da so opazovale svoje lovce skozi okno. Takrat je orjaški birt, ki je bil sicer bolj debeluščen kot orjaški, obvezno zagmil zaveso, da jih ne bi motile. Imel sem vtis, da te ženske, med katerimi je bila tudi moja babnica, nimajo nič od življenja.

To so bile torej splošne oznake te vasi.

Tisti dan, ko se dogaja moja zgodba, je bil nekaj posebnega. Morda nisem uporabil pravega izraza, ko sem takoj rekel, da je bil nekaj posebnega. To se je šele kasneje uresničevalo, do tedaj pa je bilo morda ravno obratno, kajti naše junake, naše vaščane, naše lovce je spremljala prekleta enoličnost tega bednega življenja. Kaj mislim?! – Sleherni dan loviti ptice, ko si že tako verziran, da lahko

ujameš katerokoli, – to nekako več ne gre. Nobena ptica jim ni bila nedosegljiva. Prav vse primerke so imeli že nagačene v svojih hišah. Niso vedeli več kaj bi z njimi, da pa bi se zadovoljevali zgolj z zaslužkom, to pa jim je bilo tudi premalo. Nove ptice in neznane v teke kraje tudi niso hotele priletavati, čeprav so jih želeli in čeprav so jih klicali. Torej: rekel sem, da je bil zaslužek premalo za njihovo zadovoljstvo, akoravno so njihove trofeje slovele kot prav umetnine. Notranje zadovoljstvo je izginjalo. Morda bi jim koristilo sušno leto, kar se ptičev tiče seveda, a do tega ni prišlo. Vsega so imeli dovolj, iz tega pa ponavadi nastane in privre na dan objestnost, kar tudi v našem primeru ni bilo drugače.

Tako mi je pripovedoval ded, ki me je vzel pod komando in tako sem zaznaval situacijo tudi sam. Bili so strastni lovci, lovci z dušo in telesom, prav gotovo za to posvečeni in vemo, kako je s tem. Kako prekleto precizni in občutljivi mehanizmi so to, ki ponavadi ne dovolijo nobenih napak.

Ko so možje po lovu vstopili v gostilno, so najprej odvrgli trofeje. Zares ležerno. Metali so jih po mizah, umazanih tleh in šanku. Gostilna je bila precej temna. Luči so bile povečini razbite. Bila je tudi silno neurejena. Končno pa je za gostilno najpomembnejše, da se nahaja v njej dobra kapljica. Vino je bilo zares odlično. Vsaka miza je imela montiran priročen sodček. Tukaj je vladala pravzaprav neverjetna solidarnost in zaupanje, ker nisem nikogar opazil, ko smo zapuščali gostilno, kadar smo jo že, da bi izvilkel denarnico in poravnal račun. Tudi gostilničar ni tega zahteval. Mene, ki sem bil na počitnicah, nihče sploh ni opazil, čeprav sem bil vsem na očeh. To mi je bilo všeč, da se niso vtikali vame.

Tisti dan je odšel z nami na lov tudi birt. Režal se je kot obseden. Meni se je zdel kar malo nor. Karjole in tricikle, s katerimi so prevažali ujete ptice, je napolnil s pletenkami vina. Pred tem se niso že tri dni in noči premaknili iz gostilne, tako da so odšli na lov vse prej kot spočiti. Ženske so plaho jokale, zato so njihovi sopotniki dobili še večja krila, kot da bi jih njihova žalost naravnost vzpodbujala v hudobije. Prav gotovo so bile verne, ker so se križale, kot da bi že preveč dražili mati naravo, ko je pijanska povorka, v kateri sem bil tudi jaz, zapuščala vas. Najbolj opolzke je bil seveda moj ded. Morda ga je dohajal samo njegov kompanjon, ki je bil tudi približno osemdeset let star dedec. Drug drugega sta kotrljala, potem pa sta kdaj pa kdaj zbrila z žepnim nožičem kakšno sinico v letu. Zares sta bila neverjetno sposobna. Kljub nemajhni pijanosti, čeprav jima ni nihče oporekal, kaj šele da bi ju gledal postrani. To sem počel samo jaz, ki sem prišel iz mesta na deželo. Moje oči so bile drugače usmerjene, zato so tudi drugače gledale in vesel sem, da sem to spoznal.

Hodili smo navkreber in se bližali planoti, ki je dajala občutek, kot da se za njo pokrajina konča. Kot da bi bilo za njo samo nebo. Na planoti so bile vitke breze, kjer je bilo najboljše lovišče, kot sem zvedel. Kot da bi vabile ptice. Tudi vrbe sem kaj kmalu opazil. Za njimi se je moralo nekaj skrivati in nisem se zmotil. Dospeli smo. Pod vrkami je tekla reka. Povsem navadna reka, samo če sedaj razmišljam, je bila v toliko nenavadna, ker se mi dozdeva, da je tekla nekam visoko. Ponavadi so reke v nižinah. Nočem reči, da je tekla čez vrhove gora, kot kakšna meja, a vseeno. Tudi ne bom rekel, da se je vzpenjala, čeprav bi jo moral vsakdo videti. Tudi na drugi strani so jo obdajale vrbe, le da je bila pred njimi najprej še izredno visoka trava. Reka je delovala globoko in hitro. – Zavallili smo se v travo. Dedci so še kar naprej z izredno vnemo pili. Toliko klevetanja, kot sem ga slišal tistikrat, ga prav gotovo še nisem. Nisem vedel ali naj zardevam ali kaj. A sodelovati nisem

mogel, ker bi bil vsekakor neuspešen, ker so me prekašali, kakor orel prekaša vrabca. Kod da bi jih spustili iz povodcev, so se norčevali iz družbene politične ureditve, gospodarskega sistema, – iz voditeljev so brili norce, – potem pa so seveda obvezno prešli na kurbarijo. Lahko bi pripovedoval njihove žaljivke, a to nikakor ni moj namen. Kako ostre jezike so imeli, zajedljive in kako pokvarjeni so bili in pohotni. Ne, ne. – Te ljudje so imeli zares vsega preveč in tega niso znali več spoštovati. Izgubili so razsodnost, čeprav moram priznati, da so bili v veliki meri celo kritični. Izhajali so namreč iz tega, da so imeli polne riti, pa so vseeno razbirali skorajda usodne napake sistema. To se mi je zdelo še najbolj zanimivo, ker se ponavadi ljudje pritožujejo zaradi pomanjkanja ali kakšne druge reči, ki nima opravka s stvarnostjo, drugače pa so ponavadi tihi in pohlevni, če jim gre vse v redu. In ne vem, v kaj bi se spremenilo to klevetanje, če ne bi prišlo do izredno nagle vremenske spremembe. Nebo je zadrhtelo. Najprej je postalo krvavo rdeče, kar bi lahko pomenilo sončni zahod, kar pa je bilo za tisti dan vsekakor še dosti prezgodaj, potem je postalo rumeno, sivo, črno, belo. Izredno naglo se je menjavalo, tako da mu je bilo težko slediti, čeprav ni bilo govora o kakršnikoli mavrici. Priklatil se je tudi veter. Potuhnjeno je zavijalo. Udarilo je tudi nekaj strel. Kar mimogrede. Nebo se je zares s strahovito naglico spreminjalo. Vse skupaj je dajalo čuden vtis, česar nisem čutil samo jaz, kajti tudi natoľcevanje je prenehalo. Ded je na hitro organiziral skupino, ki je odšla pobrat ptice, ki so jih povečini lovili na limance. Tudi mene je vzel s sabo. Šele takrat mi je odklenil in razkazal leseno barako, ki je bila prava orožarna. Koliko pušk so imeli notri shranjenih, koliko pištol in lokov, celo priročni topič sem opazil. Neverjetno. Njihova lovska strast zares ni bila nobena šala. Baraka je bila polna tudi najrazličnejših ptičjih kletk. V nekaterih se je gnetlo tudi po trideset ptic, med katerimi sem opazil že veliko mrtvih. Takrat so se že vrnilo lovci z nekaj karjolami plena. Zapahnilo so jih v barako, potem pa smo se vrnilo k reki, ki je dajala vtis, da se je ustavila. Zgrnili smo se na kup in nebogljen pričakovali, kaj se bo pripetilo. Naravnost buljili smo v vodo, ki se resnično ni več premikala. To pa že mora pomeniti hudiča. Dogodka ni nihče komentiral. Reka je začela postajati vedno bolj temna. Ni ga bilo med nami, ki bi to spregledal. Gladina je začela dobivati nekakšne čudne obrise. Kot da bi se nekaj rojevalo v njeni zagonetni notranjosti. Kakor da bi se mogoče hotela preobraziti v živo bitje. Da, da, – reka je spreminjala svojo substanco. Začel sem ugotavljati, da stvari pravzaprav sploh niso definirane. Kot da bi reka dobivala krila, pa orjaško glavo, ki je bila že na prvi pogled ptičja, ter prav takšen trup, samo neverjetnih dimenzij. Kar povedal bom. Reka se je spreminjala v pošast. V ptičjo pošast. Vsaj petdeset metrov visoko, ki je počasi razprostrla krila in jih preizkušala, kot da bi se prav takrat šele rodila. Stopila je tudi na noge. Višja je bila od vrb, ki so bile v primerjavi z njo prav majhne. Možakarji so se ovedli in malodane streznili, saj daje pošast takšne učinke. »Kakšen hudič pa je to?!« – sem bral njihove pretresene obraze. Mislim, da so bili tudi zaskrbljeni, če že ne prestrašeni. Ker so imeli s sabo nabite steklenke, so seveda opravili nekaj krepkih požirkov za pogum. A niti to jim ni več pomagalo. V pošasti so spoznavali ptico, jaz pa, ki sem takrat še drgnil šolske klopi, sem razbral v njej pretoradaktila ali ramforinha, čeprav ne vem natančno, kateri je bil. Lahko bi preveril v kakšni enciklopediji, a tudi to ni pomembno. Vsekakor je bila ta pošast, ki ni niti malo plaho zakrillila, prvi ptič iz davnih časov. Lovci so se razživel. Končno so ugotovili, da se jim je ponudila enkratna prilika, da ujamejo ptiča, ki ga še nimajo v

svojih vitrinah. Da, ta pterodaktil ali ramforinh bi bila zares prava trofeja, ki bi bila lahko celi naši družbi v nacionalni ponos. Natanko tako je razmišljal prav gotovo tudi moj ded, ki je poslal nekaj lovcev v barako. Kot bi trenil so se vrnili s tistim priložnim topom in tudi drugo orožje so pripeljali s triciklom in karjolami. Začel se je pravi spopad, prava bitka, ki ji je poveljeval moj hudobni ded. Oddajal je ukaze. Od nekod je privlekel celo daljnogled, da bi lahko zrl v rane gromozanskega ptiča, ki se je pripravljal, da vzleti. Med zobmi je držal nož in renčal. Streljaj, – je kričal. Streljaj! A pterodaktil ali ramforinh se ni kaj prida zmenil za rafale, puščice, kopja, nože in granate. Sploh mu niso prišli od živage. Tedaj je ded oddal povelje: Na juriš! – Lovci so zagrabili nevarno orožje in začeli bresti po reki, a bilo je že prepozno, kajti orjaški ptič se je dvignil in kmalu zaplaval po nebu. –

Kot da bi ded intuitivno nekaj začutil, je ukazal, da se vrnemo v dolino. Tekli smo, kakor se spodobi. Seveda tudi jaz, ki sploh nisem bil takšen junak kot oni. Čeprav sploh ne morem reči, da bi me stisnilo v jajcih. Med temi lovci sem se počutil varnega. Moj ded je tekel na čelu kolone, ki ni bila več strnjena. Tricikle in karjole smo pustili kar na planoti, ker so postale naenkrat periferne. Za nami, ki smo se stalno ozirali, pa se je prikazala ogromna črna pojava pterodaktila ali ramforinha. Šele sedaj smo ugotovili, kako velika je, ker je dejansko prekrila dobršen del neba. Kateregakoli del je zakrila, je bila pod njo črna tema. Letela pa je naravnost nad vas, ki smo se ji bližali. Že med potjo nas je preletela, tako da smo se spotikali v mraku, ki je nastal.

Zopet smo se zakadili naravnost v gostilno. Kot da bi se v njej skrivala rešilna bilka. In zares, moj ded je privlekel izza šanka orjaški top in ga namestil pred gostilno. Tokrat je orožje prevzel kar sam. Ostali smo gledali skozi okno. Ptič – velikan se je odmikal od vasi, neverjetno brzino je imel, potem pa se je nekje daleč obrnil v elegantnem loku in se nam zopet približeval. Ženske, ki so bile skrite v hišah, so prav gotovo molile. Ko se menjavata dan in noč v nekaj minutah, tega prav gotovo ne more nihče spregledati. Pterodaktil ali ramforinh je bil tik pred vasjo in še preden nas je pokril s temo, je ded sprožil. Počakali smo nekaj trenutkov, a nič ni padlo z neba, kar je bilo še dobro, kajti moj ded in preostali vaščani so bili tako slepi v svoji zagrizenosti, da so prav gotovo spregledali, kako bi v tem primeru ptič porušil vas in nam tako zadal gotovo smrt. A dogajati se je šele začelo. Ko se je namreč znova prikazal dan, se je zasllišalo čiv, čiv. Čiv, čiv! Ne šalim se. Čiv, čiv pa je izkljunila markantna ptica, ki je bila nagačena nad gostilno. Nagačena je bila, pa kar čiv, čiv je spravljala iz sebe. Ptica je po vsemu sodeč oživljala. To pa je bilo že neverjetno in je izpadlo kot strahovito pretiravanje. Da, simbol vasi je oživel. Zaplapolal je s krili, znova veselo zagodel in se dvignil nad zaprepadene vaščane. Neverjetno.

Odletel pa je naravnost k pterodaktilu ali ramforinhu in se mu zakadil, kakor iz neizmerne hvaležnosti, naravnost z glavo v rit, da sta bile na nebu že dve ptici. To je razorožilo tudi prekaljenega deda, ki je imel vseeno nekoliko lovske sreče, kajti prav tedaj je priletelo pred gostilno nekaj ogromnih ptičjih peres, ki so očitno pripadali pterodaktilu ali ramforinhu. Ded ga je torej zadel, a zbiti mu ga vseeno ni uspelo. Kot je izgledalo, česa podobnega ni niti več nameraval, kot da bi priznal poraz. Zadovoljil se je s peresi, ki jih je z zanimanjem ogledoval. Krožila so iz rok v roke. – To pa je bil šele začetek konca vasi Nagačena ptica. Kot da bi se simbol vasi prijel v riti pterodaktila ali ramforinha, kar je bil očitno nekakšen signal, kajti zopet se je zasljšalo prebujanje življenja. Tokrat že glasnejše in odločnejše. Odvijalo pa se je med nami. V gostilni se je zasljšalo strašno čivkanje. Ptice so oživljale. Tudi tistim, ki so jih nagačili že pred desetletji, sta se vrnila srce in duša. Kar v trenutku so imele polno energije. Saj si predstavljate. Iz gostilne so leteli orli, fazani, kavke, grlice, jastrebi, netopirji, sove, pomotoma ujete kokoši, sem pa tja je odletel kakšen lišček, taščica ali sinica. Seveda se je kmalu izpraznila tudi glavna ulica v vasi. Tudi te ptice so ponovno okusile slast življenja. In to po nekaj letih smrtnega mirovanja. –

Na nebu je bil prav naval. Vsaka oživela ptica je zletela prejšnji z glavo v rit, da so tako sklenile krog, kakor da drugače morda ne bi znale krožiti. Črta kroga je bila ponekod debela, drugod tanka, vsekakor pa neenakomerna. Odvisno od izvora in kvalitete ptice pač. Morda so se lahko samo tako sklenjene naučile leteti po toliko letih smrti. In ta krog je potem krožil. Krožil nad vasjo Nagačena ptica. Naši lovci so se mi zdeli vedno manjši in vedno bolj nebogljeni. Edino birt, ki pa je bil po moje itak nor, kot sem že dejal, je tekel za njimi. Drugače ni nihče poskušal kakorkoli ukrepati. Nemočni smo gledali čudo. Hudo mora biti, ko človeku takole izpred oči odleti tradicija, pa ne more kaj dosti ukreniti. Ponavadi niti ne poskuša, ker česa podobnega sploh ne pričakuje. Ko pa bi pravilno ukrepal, če bi sploh lahko, pa je že prepozno.

– Vas je bila opustošena. Razbita. Ptiči, ki jih je sklenil tisti nad vhodnimi vrati vasi, kakor sem šele kasneje ugotovil, so še nekajkrat potemneli pokrajino, potem pa so se izgubili in odleteli neznano kam.

A poglejte, naši lovci so se kmalu zbrali. Morda so prav to potrebovali. Bili so eni izmed tistih ljudi, ki postanejo aktivni šele takrat, ko se pripeti kaka huda nesreča, če že ne tragedija. Vaščani niso klonili. Hitro so se postavili na noge in se polni elana odločili, da bodo nadaljevali s prekinjeno tradicijo, samo da jo bodo poslej bolj spoštovali. Vsaka šola namreč nekaj stane.

Že naslednji dan sem odpotoval. Ded mi je poklonil pero pterodaktila ali ramforinha, ki vam ga bom ob priliki lahko pokazal.

JESENSKA ODA

na mostu časa krhek lok spoznanja, pripet
na bisernat odsev brezsna. skozi trepet,
splet čutnih jat, obraz kot porcelan izlit.
nebeško lep in krhek v tujosti neba, nedna.
v dotik izčiščen, ki vonj ga tebi krade,
kot droben zven dveh mehkih kož, z vonji sline
prepletenih. v očeh pa prah nebiti.
jezika smrt, ta blazni kronos spanja.

ni protitoka. ni spomina, je čisti rez obupa,
gladka črta skozi plast obrata. zob premika,
spominska igra: na plitvini rožnatega sna telo,
nečlovek in neriba, med nevodo in nezrak ujet.
zarit v jedek krik: svit dna, rdeči pentagram neba,
v zvenu strun, prepadov okrasnega tila.

iz brezdna glas, v svoj odmev ujet,
črn in trd. v njem svilnati spomin,
rumeni dih in gora hladnih lusk.

o, grenki zidci straha, med jekli stolpov,
v poševnih žarkih mraka. ni neobzorja sna, ni
sladke vode mirovanja. na trzajoči rob pripeti,
gladki, svetli falos misli. glas nočne ure,
na gori mraza, v blodnjaku belih kamnov.
čista snov, grezilo sluznic, strd noči.

sredica ognja, s sluzjo prekvašena, nemirni
rdeči mraz jeseni. v globini spanja budnost,
vseprisotnost: topli jezik drugosti neba.
vijuge božanj, listi na gladini teme, oko
se pase v motni luči, čas pleše svoj dvanajsti
spev. vsa snov sveti, žari: na kožo pada
zlati prah, kot droben zven dveh mehkih kož.
izjeden sem, v hladni, modri ogenj zviti.

VAMPI S KRIZANTEMO

Curek!

Diši smola!
Diši dotik!
Diši bolečina!

Poljubi seme, volka, ograjo!
Poljubljalj!
Srce je kristal ki ob godbi počil

Vlaki se izlivajo v prepade!
Čutiš moč vriskanja!
Slišiš božansko bolečino zemlje?
Slišiš prah kako tuli?

Ne boj se sunkov!
Sunki so kot ogledala,
vroči in spogledljivi!

Buden spim pesem vstajenja!

Buden spim pesem vstajenja!
Ateizem je zaviti v celofan,
kdor ga odvijte brez šuma je jelen
in mora preplezati bano!

Če se ozreš nazaj boš zelen gips
na Grintavcu,
glej naprej,
tam je večna pomlad,
zadušila bo človeštvo brez muk!

Puščave kukajo skozi živo mejo!
Narod klofa deklo,
sadi trstičevje in ohrovt!
Ne občuj za mizo
to je prostor molitve!

Ko postanem slaven
bom imel naslonjač iz dojk
in konja, da bo nosil prijateljem knjige!

Gnezdo

Poišči me v orlu, deklica!
Noro je bivati v moji režeči rani!
Umetnost je nositi moj vonj na prsih,
nebeško lepo je hraniti mojo studenčnico v ustih!

Odreži si košček sreče, deklica!
Zatrkolikaj jo po svojem telesu!

Vse bridkosti izlij v nebo!
Meditiraj!
poišči me v orlu, deklica!

Alergija

Tepihi pod tabo so drgetanje srca!
Posiljevanje dreves je
ideološka deformacija,
je rana, ki tuli in zahteva mast!

Tvoje rumene oči tipajo travnik
hrešče zlomljen kozolec je markacija,
scela ga je treba pohrustati da napišeš
dobro pesem in si zadovoljen!

Kaplani imajo HiFi svetovni nazor,
felatio je prava pot do delirija,
polži nebotičnik
tvoje gube ostanejo
in lopata bo vseeno usekala!

Visoka pesem mineralov,
to je tisto pravo,
daj zvezdo v čelo,
zaženi se na čelo kolone,
ostalo pride po pošti!

Piščanci so kaznovani,
njihovi luleki so zbrani v zboru na
ogrlici!
Spomin je seno nametano v telo!

Vdrta moda

Videti pomeni dati jedrca v pravi položaj!
Jejte!
Spite!

Ne moti tektonskih premikov!
Utopija je hoditi bos po Rogu!
Resnica gnezdi v Jagodah!

Prinesite piščance!
Žive in mrtve!

Škornji so institucionalna fata morgana!
piti je treba čaj,
čaj, ki kaplja iz limfe!

Vem,
na poti k meni vas ovira težnost!
Treba jo bo prebosti!

Žaba in česen

Na divanu je sedelo toliko ljudi
da je protokl podivjal
in ga zvelkel v muzej, kjer so ga pretepli
do smrti!

In ti?
Niti premaknil se nisi! Samo mencial
si v svoji človečnosti in tulil v glavnik!

Popil si strele
in se šel Guliverja!
Prašič, ti odurna megla!
Žene te med brusilce duš,
pa si furman z odprtim šlicem!
Vsesaj svoje drobovje nazaj!

Noben med ne pomaga,
sedel boš v neosvetljeni veži in donel
kot zmrznjen ocvirk!

Zavijem te v pak papir,
da ti ugasne obraz!
Da boš žaba in česen hkrati!

Zoologija

Vzporedno življenje mojih dlani
je ječa in seme v njih
rabelj hudi!

Strmim v ribo!
V kovčku burja,
na karti orgazem tujca!

Nagačen Mrak v Zvezdi!
Sidro v tolmunu urbanizma!

Sam sem tesal moj kozmos,
sam bom plul med juro in kreda!

Vse piramide se dotikajo hrepenenja!

Kdo krade morja?

Kdo nosi okrog vratu
spoznajo molka, ščeбет soli?

Telo je treba čediti kot pesmi,
naj žene beračem trebijo kosti,
luskine oči naj se levijo v toploti prsti!

Prve slovenske knjige so požrte,
prave pesmi se nosijo k vojakom
in so bronaste,
bivamo v livarnah!

Lastovice so kurirji slovenske poezije,
tako kot smo se bali turških kurcev,
se bojimo da se udušimo v otavi!

Sem ujetnik vetra!

Vsi bobni v vseh besedah so utihnili!
Ptice poleggle v grmovje,
dečki med šepetanje!

Sredi vetra zobje,
okoli zobovja žareča volčja glava,
sredi zrkel curek krvi.

Piramide spominov,
palače strahu!

Kot slepec
naslonjen na ognjeno srž,
sem fetus sredi droba vetra!

Razdeli glasove barju!

Strah nikoli ne vpraša za obrtno dovoljenje!
Sam znam nacepiti pizdune in jih
zložiti okoli stajice.

Kos moje mladosti so odščipnili
borci za svobodo,
z veseljem kažem svoje ranjeno telo!

Dober glas seže do sosednjega kupa!
Pobarvaj se kot kovček,
mogoče te odnese ambasador v notranjost
med neznane grobe moške,
na primer med Turke s krivimi!

Starce zavijajo v zemljo,
malo iz zadrege in navade,
malo iz hudobije.
Pedagogika je kost,
človeška golenica!

Grizljaj meščane,
to putrasto nesnago!

Razdeli glasove barju!

Gotsko srce

Nobeden heroj ne bo vzel napitnine!
Heroji so šestila
zapičena v gozdove in srca!

Če kamen prileti na mokro kožo,
koža počí.
Cement ne bo upognil fižol
do Sarajeva!

Vse bo spral marčni dež,
preselimo se med želod!

Avstrijecem težko vstane v jerhovicah!
Papir ima svojo moč,
ker ima senčne strani življenja!

ZADNJA, KONČNO: PRVA

(pomoč? premoč)

ZADNJA, KONČNO: PRVA

(pomoč? premoč)

- I Kajne, da po tem ni nič – nič
In prekletstvo je že izpeljano
Rêcil da ni res, in bo postalo
želja, ki noče biti Ti, ne zna biti
ker je zbita, v slamo položena nemoč
vseh spominjanj; in zdaj še Ti: ZADNJA
ali spet: polêti, zlêti polêti in pozabi
in bodi prva, ko pa ne moreš bîti
bîti bîti bîti ZADNJA zora, bi Ti, ti?
- II Praviš, ha! prav vidiš? da sem zbit v
Sod . . . ni ga prvega zagona več potreba stati
na mestu mesta mesta telefon in SONCE
me srka, ma kaj! žge; črna ženska
Moj MOJ! si stokala in govorila in sesala jezero
večkratnega poraza njega, ki je jaz bil
bil bil ritko. Sem bral, da skupaj
bi zg(i)nila, pa nisem rekel Ti, ti, ti-fuj!
- III Čakat na čudovite gobe ENERGIJE, ki
jo obožuješ? Saj je prav, pa ni, pa
kaj aj aj – oooo o oo žvižgrkelj
solze padajo – pad dajo mi mi mi mi
mi! ki sem sam, sam on nebeški kiks
jasnih in ostrih noči moči, spet móči
mi glasovje glas besede mraz oaz
jeklenih src, ples večš, ar grobov, bau-au?
- IV Moraš biti ZADNJA, hrc
Vsak se zavije v svoj cinizem, hej: SMEH
Laži in in ne prvi ne zadnji, duška!
In jalova Afrodita se vrne v gostilno
po plod in flajšter. Grdoba sem
zaradi besed in duška in nosú:
lizanec: pom, pom, pom . . . pin!

RÉZALA SVA POLŽE, LEPRIKA ZALA

(votlina, prizidek. morda ni)

Bolelo je.
Bo le loj ali vsaj milo, si
vprašala, ali šala?
Milo se mi je storilo.
Bolj blede, bolj milo.
In si se le-pri(li)ka-zala: naga, sama.
Isto si kazala in prst
mi ni začel (v prst), šel
za teboj kot zmeraj.

Bolelo je, kot bi rezilo rilo
v polža, v slino.
Si, Leprika zala; bodi!
Le prikazen in kazen.
Kazen pri veselju,
kazen pri želji.
(Po čudenju sva si vohala dlani.)

Leno je bilo, lej no! spomini.
Leno in lahko kot v pravljici: slaba
vest in mirno zaspi.
Torej tudi čreva in slina in
lupina? Lupina jajc?
Apnenec je isti, bolestrni.
Kot rojevanje, kot sni.

MOJ OSNUTEK ZA IZDELAVO ŽIVLJENJEPISA

1. Najprej sem se rodil. To se je zgodilo 5. 11. 1960 nekje v Ljubljani. Potem smo verjetno nekaj časa stanovali v Ljubljani. Verjetno smo se tudi kam preselili.
2. Edina zanesljiva informacija je to, da se je Tomaž – po idejni usmeritvi kreten – drugače pa moj brat, rodil v Ljubljani verjetno 14. 11. 1962. Potem smo verjetno še nekaj časa stanovali v Ljubljani. Potem smo se preselili za nekaj časa v Litijo.
3. Potem smo se vrnili iz Litije v Ljubljano, v Šiško, v Gospodinjsko ulico, verjetno številka 14. Verjetno smo stanovali v 3. ali pa v 4. nadstropju. Vhod v stanovanje je bil čisto blizu stopnic desno.
4. V vrtcu, v katerem sem bil, in je imel dve nadstropji, eno standardno in eno podstrešno, so bili vsi ostali otroci razen mene sami kreteni in sadisti.
5. Izjavil sem, da bom zgradil cesto do sonca. Do te napake je prišlo lahko samo zato, ker mi ni nihče povedal, da je za gradnjo ceste potrebno zelo veliko delavcev. Jaz sem mislil, da jo bom lahko zgradil kar sam.
6. V postelji, v kateri sem spal, je nastala približno na sredini luknja. Ta luknja se je nadaljevala v globok prepad. Zaradi tega si nisem upal ležati z iztegnjenimi nogami, ker bi lahko zdrsnil v prepad. Zdi se mi, da sem to zjutraj povedal mami.
7. Iz razloga, ki ga sedaj, ko pišem ta osnutek, ne morem razumeti, sem neke noči vstal iz postelje in se ulegel na tla pred vrati tako, da sem imel glavo usmerjeno proti vratom, noge pa proti postelji. Moje telo je bilo pod kotom 90 stopinj glede na vrata. V tem položaju sem opazoval svetlobo, ki je prihajala skozi špranjo pod vrati, in poslušal pogovor očeta in matere.
8. Kupili smo televizijo. Gledali smo TV Avstrijo. Na sporedu je bil napovedovalec. Vertikalna sinhronizacija slike ni funkcionirala. Vendar se mi je to takrat zdelo povsem normalno.
9. Tomaž je razbil steklenico z mlekom, ko jo je nesel domov. Zdi se mi, da se to ni zgodilo samo enkrat.
10. Šli smo na pošitnice v Žažar. Mislil sem, da je mogoče s padalom skakati z višine 10 do 20 m. Mislil sem tudi, da so smreke visoke en kilometer. V resnici so visoke 10 do 20 m. Takrat je bil efekt verjetno še v latentni obliki. Ko smo se vrnili, sem skozi odprto okno stanovanja slišal petje ptičev. Zdelo se mi je zelo čudno, da živijo ptiči tudi v Ljubljani. Mislil sem, da živijo ptiči samo na podeželju.
11. Šli smo z vlakom v Trst. Prejšnji večer je oče šibal po stanovanju. Naslednji dan zjutraj je rekel, da je vso noč bedel. Meni se je zdelo, da sem tudi jaz vso noč bedel. Vendar je precej verjetno, da sem vso noč spal. V Trstu smo ves dan šibali po trgovinah s čevlji. To je bilo blazno dolgočasno in otrudljivo. Ko smo čakali na železniški postaji za domov, je šel oče v poslopje postaje. Meni mama ni dovolila, da bi šel z njim. To ji zelo zamerim. Potem sem ugotovil, da prihajajo na železniško postajo tiri samo z ene strani. Na nasprotni strani pa so hiše. To se mi je zdelo zelo čudno. Mislil sem, da so tiri nekako skriti, tako da bo vlak vendarle lahko odpeljal v tisto smer, kjer so hiše. Hotel sem gledati skozi okno odhod vlaka s postaje po skrivnih tirih skozi hiše. Vendar sem tudi mislil, da se to ne bo dalo, ker je bila že noč. Potem sledi luknja v spominu. Verjetno sem spal.
12. Z železniške postaje v Ljubljani smo odšli z avtobusom. Ko smo izstopili iz avtobusa in šli peš naprej, se nisem ničesar spominjal, od kje smo prišli, kam gremo. Vprašal sem mamo, kam gremo. Rekla je, da gremo domov.
13. Preselili smo se v Vrtno ulico 3 v prvo nadstropje. Preuredili smo zunanje stopnice. V cementu od balkona pri Mišotu so vgrajeni nekakšni podplati. Ko smo se selili, se nisem smel peljati zadaj v tovornjaku.
14. Nino mi je rekel, da mu je ime Nino.
15. Ne spominjam se, kakšni so bili otroci v drugem vrtcu. Enkrat smo se igrali bedasto tombolo z rožami. Za večino rož nisem vedel, kako se imenujejo. Igrali pa smo se tudi gostilno, toda jaz nisem imel denarnice, imel sem samo denar. Tovarišica je izustila nesramno laž. Rekla je, da učenci v šoli pridno in tiho prihajajo in odhajajo iz njega. V osnovni šoli so me dali v vzporednico A. To se mi je zdelo zelo v redu, vendar ne vem zakaj. V šoli so bili sami kreteni in tudi nekaj sadistov. Moja mama me je prisilila, da sem hodil v likovni krožek, ki je bil zelo bedast. Moral sem tudi nekaj časa nositi očala, ki so me žulila v nos in ušesa. Pačila so svetlobo luči, v mraku pa so zmanjševala jakost svetlobe. Krožka in očal svoji materi nisem zameril.
16. Ko smo še stanovali v Šiški, sem šel s staro mamo in dedkom na počitnice v Piran v dom za upokojence. Bral sem o nekem človeku, ki je šel k čevljarju po čevlje. Šel je seveda bos, ker so bili njegovi čevlji pri če-

- vijarju v popravilu. Ko je pričel k čevljarju, pa ni vzel čevljev, ker kar bi se mi v tej situaciji zdelo še najbolj normalno, pač pa je odšel z nekim drugim človekom v neko drugo hišo, okoli katere je rasla živa meja. Pri tem sta pazila, da ju ne bi kdo videl. V hiši je bilo še več ljudi in pričeli so se pogovarjati o politiki. Ta zgodba se mi je zdelo zelo neumna.
17. V Piranu so gradili cesto ob obali za v Portorož. Šli smo po tej cesti v Portorož. Nekje na sredini ceste so delavci z vrtnimi stroji s pogonom na stisnjen zrak delali luknje v tla. Tu stroji povzročajo strašen hrup. Stvari, ki povzročajo strašen hrup, pa se zelo bojim. Zato nisem hotel iti naprej. Stara mama in dedek sta me prisilila, da sem šel naprej. To jima zelo zamerim. Ko smo šli domov, je bila cesta že zgrajena. Vendar smo hoteli iti z ladjico, ki je bila na svojem parkirnem prostoru, do Portoroža. Nekdo na ladjici je rekel, da bo odpeljala čez eno uro. Stara mama je rekla, da bomo šli rajši z avtobusom, ker bomo sicer zamudili avtobus do Ljubljane. Meni pa se enourno čakanje sploh ni zdelo pomembno in sem hotel iti z ladjico.
18. S staro mamo in dedkom sem šel na počitnice tudi v Ulcinj. Stara mama mi je rekla, naj grem v morje iskat dedka. Nataknil sem napihljiv obroč in odšel. Morje je bilo zelo plitvo. Zelo počasi se je poglabljalo. Prišel sem že tako daleč, da sem videl vhod v pristanišče, pa je bila globina še vedno pol metra ali manj. Šel sem še naprej in prišel do dedka, ki se je pogovarjal z nekim gospodom. Rekel sem dedku, da je stara mama rekla, da mora priti k njej, vendar se je on še naprej pogovarjal z gospodom. Bili smo na nekakšni terasi s kamnito ograjo, ki je imela večji del pod zemljo. V tem delu je bila pipa, skozi katero je pritekla voda. Ob kamniti ograji so stali dedek, stara mama, neka gospa in nek gospod. Gospod je rekel, naj mu lonček napolnim z vodo, da si bo lahko umil zobe. Tega nisem hotel storiti. Potem je rekel dedek, ali pa morda stara mama, naj mu oziroma ji napolnim lonček z vodo za umivanje zob.
19. V Piranu sta se stara mama in dedek pogovarjala z dvema Nemcema. Eden je bil moškega, drugi pa ženskega spola. Stara mama mi je rekla, naj rečem nekaj po nemško. Nisem hotel, ker nisem razumel, kaj pomeni tisto, kar naj bi rekel.
20. Z mamo, očetom in Tomažem smo šli v Ankarano. Jaz sem eno noč spal na napihnjeni blazini. Zaradi blazininih reber je bilo to neprijetno, vendar sem se navadil. Ko je oče umrl in smo bili spet v Ankaranu na počitnicah, je bila za večerjo riba. Jaz sem dobil celo. Rekel sem, da ne bom pojedel cele. Mama je rekla, da če ne bom pojedel cele, bo prišel upravnik doma in me bo požrl. To nesramno laž ji zelo zamerim. V tem domu je bila zelo pogosto zelo zanič hrana, vendar je bila moji mami zelo všeč. Iz tega časa nimam podatkov o efektu.
21. Odšli smo v Lipico. Tomaž se je šel kopat v pokrit bazen, jaz pa ne. Zdi se mi, da nisem imel kopalk s seboj. Morda pa je bil vzrok to, da se mi gnusi kopalna kapa. Potem smo šli gledat konje. Jaz se nisem upal iti zraven. Efekt je bil takrat že povsem aktiven. Potem sem vseeno šel gledat konje.
22. Še veliko prej sem šel iz neznanega vzroka na Rakitno. Ko sem vstopil v avtobus, nisem vedel, kam grem. Na Rakitni je bilo grozno. Domov sem se vrnil s kombijem. Mami zelo zamerim, da me ni vprašala, če želim iti na Rakitno, ali mi vsaj povedala, da grem na Rakitno. Kombi se je ustavil pri igrišču za Križankami. Ko sem izstopil, nisem vedel, kje sem. Čakali so me Ninotova mama in morda še kdo. Odšli smo po Cojzovi cesti proti domu. Ko smo hodili proti domu, še vedno nisem vedel, kje sem. Šli smo k stari mami na kosilo. Stara mama me je prisilila, da sem jedel neko svinjarijo. To ji zelo zamerim.
23. Z Ninotom sva pri stari mami tekmovala, kdo bo prišel prej v kopalnico. Tekla sva. Jaz bi prišel prej, če bi bila vrata od kopalnice odprta. Zaletel sem se z glavo v šipo. Razbila se je. Začel sem jokati. Nabrž me je bolelo. Na čelo so mi dali obvezo, vendar se ne spominjam, kdaj. Potem sem sedel na klopci. Na čelu nisem čutil nobene bolečine. Potem so rekli, da se bom šel peljat z avtom. Vprašal sem, kakšne barve je, ker sem mislil, da je to rešilni avto. Nisem se hotel peljat z rešilnim avtom. Ne vem, zakaj. Glede barve so se zlagali. Bil je bele barve. Odpeljali smo se na polikliniko. V polikliniki smo šli v neko veliko sobo. Na drugem koncu je bila navadna pisalna miza. Za njo je sedela neka ženska. Vstala je in mi dala obvezo z glave in pogledala, kaj je spodaj. Pri tem nisem čutil nič. Potem me je ta ženska odpeljala v neko majhno sobo. Tam mi je oblekla nekaj belega, kar bi lahko bilo srajca ali pa halja, vendar se ne spominjam dolžine. Čudno se mi je zdelo to, da je imela stvar gumbe na hrbtu. Nato me je hotela odpeljati v operacijsko sobo. Prijel sem se očeta in nisem hotel iti noter. Nato me je peljala v majhno sobo, v kateri je bila pri oknu miza, na kateri je bilo mnogo iger. Rekla je nekaj takega kot »poglej te igrače«. Nato me je peljala v operacijsko sobo. Nad umivalnikom je bila čudno pobarvana okrogla majhna luč. Zdi se mi, da je bila podobna glavi lutke. Ženska je to luč prižgala in ugasnila. Pri tem je rekla nekaj takega kot: »poglej to luč«. Nato me je odpeljala k operacijski mizi. Nad njo je bila velikanska luč. Prižgala jo je. Pri tem je rekla nekaj takega kot: »poglej to luč«. Potem sem se ulegel na operacijsko mizo. Pri tem mi je luč, ki je bila zelo močna, bleščala v oči, vendar se nisem upal reči, naj jo ugasnejo. Potem je nekdo pripeljal voziček k operacijski mizi. Hotel sem obrniti glavo, da bi videl, kaj je na njem, vendar nisem mogel, ker so mi že prej privezali glavo. Nisem čutil, kdaj so mi privezali glavo. Potem so me rahlo žgečkali po čelu. Hotel sem premakniti glavo, vendar je nisem, ker sem mislil, da je ne smem.
24. Po osnovni šoli sem šel v Litostroj. V Litostroju so bili ostali učenci sami kreteni in sadisti. Zato sem šel v gimnazijo 6. V gimnaziji 6 so sami kreteni in nekaj sadistov.
25. Sedaj ne hodim nikamor. Terapevti v norišnici in sorodniki hočejo, da bi šel v šolo ali pa v službo. To jim zelo zamerim. Jaz bi rajši živel v komunistični družbeni ureditvi.

PESMI

prijatelju Borisu

1.

Pesem je kelih opoja
ki se razliva čez rob!

Gostija z njo
je božanski napitek
je vedenje sna
in izpitje razlik.

Povabljeni k njej smo
le žalostni pivci
do jutra, ki pokrije
nam s prtom oči.

2.

Vsi mi, brezbožci
smo v ta kelih razliti.

Hip nas drobi
in večnost skeli
hoja po zraku
nas strašno lovi
in padec k tlom
nam v srcih leži.

3.

Kamnita zvezda
v naši noči leži!

Njen sij
nam dan izroči
jasnina neba
spet nam temo naloži.

Tako gre do jutra
ki pokrije nam s prtom oči.

Vsi mi, gostači
s svojo nočjo smo opiti
in bomo v kelihu pesmi popiti.

4.

Pesem je kelih opoja
ki se razliva čez rob!

Ko se vanjo pogrezaš
piješ svoj grob.

Pij, žalostni pivec
povabljeni gost
do jutra
ki pokrije ti s prtom oči!

ČEZ LESO V LES

v stružen les
v stražen kres
v postruženo srce
ki strašno žge.

v omamen ples
v omamen kres
v divjo lesu let
ki nesejo nas čez.

v piskavi let
v praskavi pot
v dalj ujet
ves sam – od kod?

neznan
neizdan
v pisk
v omamo
v let in pot
v ostružke.

v les do sebe
strašno iskan
strašno
kot kres ožgan.

POLN SEM NEIZREČENE ZEMLJE

1.

Poln sem
neizrečene zemlje.

Iz grla, iz besed
se vame seseda.

Kruši se, ko molčim.
In pada v moj molk.

2.

Plaz
neizrečene zemlje

me vsipa
do mojega dna.

Zapira mi pot do grla,
pot do besed.

3.

Spregovorim,
da bi se prikopal izpod plazu.

A neizrečena zemlja
me odnaša.

Izven besed,
izven tega, kar govorim.

4.

Moje besede
ostajajo pod plazom

neizrečene zemlje
v meni.

MOLK MOJE GOVORICE

Nikoli se ne bom nasitil
teh besed, ki so zakopane
v meni
nikoli opustil iskanja
tistih, ki leže
pozabljene v drugih.

Verjemi mi, čeprav govorica ludizma
zavrača moje besede
ker so obrnjene
k svečanem použivanju Jaza.

Molk moje govornice
je prehrupen
za svečenike besed.

GRAAL

1.

Tevtonski vitezi
templarji
križarji zmuzljivih resnic
in roparji površij
demoni političnih tribun –
ljudje brez dna in neba
slišite
kako rase zid molka
okoli vas?

Zaman iščete
izgubljeni graal –
grozi vam
tiha in blazna nakana
vase zaklenjenega neba.

2.

Počil bo čas
prav na dnu iskanega graala
bo zazijala njegova razpoka.

Gluhi tron
se bo sesedel vase
in kristal usode
bo zablestel
z vso svojo skromnostjo.

ČE HLASTAM ZA ZRAKOM

Metamorfoze odpirajo oči
s cilindri
ker je zgodovina povrgla modo
tistim
ki poznajo pravila molka

eksczes besede se mi zažira
v meso
ko zabadam steklenice
v vagine bordelov
breje mačke odnaša
reka slapov.
čas prerokov je izplaknil
usta
v prenatrpani menzi
norcev.
Če hlastam za zrakom
delam to iz radovednosti.
Zdaj bi
o škarjah
ki ljubijo glave

spet se je deklica
okopala v mleku igrivih oranž
da si je vzbrstela
kratke prste.
res je morala storiti
nekaj norega z nasmehom
odpadkov.

nenehni čolni
tokrat premrzli
niso odpluli s stolpa civilizacije.
raje so poiskali kritike
ki poznajo umite popke.

nekateri se z zeleno
drugi z belo.
trmasto sadje
je bog brez usmiljenja
svoje lupine razkrije
v grlu
če ga zmešaš
s porošnimi dojkami.

o igri
otroci ne govorijo.
igralci se izdajajo
s kazalci ki so zgubili
številčnico
med kupi blaga.
dajmo!
skrijmo se v izložbe
da nas ne prepoznajo na cesti.

za nedelje so iste poti
za samostani zaljubljene z maternicami golote.
za ograjami Proust. res je. ne lažem.
za črnino margarina las.
ve ste vklesane v opeko
preveč ste
in moje ubijanje je edino.
srebro se spet stara.
počasi prepočasi na kavču stegnjene noge
in tvoje besede
brez ponavljanj.
nov stil uničenja.

slišim kugo. prepočasi se staram
da bi vedela kaj hočem reči.
izdajam se brez goltanca.
premikanje možgan med praznimi stoli.
ionesco beckett – vajin čas se navija
v vzmeti hysterije.
časa ne obešamo na lesene zadrge.
je v nogah.
golih.
tako jaz.
morda še kdo –

ne bom napisala. vse besede so neizrečene
tudi tiste s terase ko ne morem odpihniti
grla in zmečkane luči.
da bi v tem do smrti
in vse te uporne besede in volna s trebuha
nabrekla in izvlečena kot neskončna kasete.
koža je velika v grozi kletve. vključeno.
reg. reg. da bi znala reči.
samo vrata in okamenelost arhitekture.
preveč pameti.
ko otroku ukradejo –
ne bom dokončala. že veste.
pepel v dimu vsem znan
v vratu revolt.
velike besede majhnih očetov.
morda pomenijo
ker nimam žalosti na katero me obsojate.
vzvalovan barok
z žlico metamorfoze.
fantje v črnem hočejo postati
pa ne znajo.
ključi na blagu prstov.
smiliš se.
imaš še čas da se obriješ.

PESMICE

Poplesuje kot ne maram.
Celo njegovega noža
si ne upam vzeti v usta.

Mojster koles
Magnet,
kroglice,
nazadnje pridejo nalepke.

S kom v zaklon letiš
narazen noge drezat
v čevlje.

S tičem.
Zapičim v travo.
Pulim. Korenine ji ližem.
S ptičem orjem zemljo
in sejem ženske.

(Navkljub usranemu štrbunk
sekretu
Kazale (bodo) vse.
Kriči,
pojedel boš žensko.

Sklanjajo se že
preden je potrebno.
Leži mi telo med medvedi.
Nizam prekle
(nočem hočem)
brez dveh besed zapisati.
So moji udi medvedi.
Vse narobe.

Verujem

da sem napačen.
Nazadnjak nazaj!

Umreti.
Jutri.
N.

Prosi za pomoč.
Ne veš okoli vrele krvi
nikoli se nisem bal
praskam in kričim si jajca
(po človeško oprostí)
ne upaš si jo
ne dosežeš z jezikom!
Zapro si jo naj ti ga umije
z jezikom.
Kakšen si mi maček.

DOBRODOŠLI PRI NAS DOMA

Mladi biciklist, ki se je tistega jutra utrujen peljal po samotni cesti pod Rožnikom, se je skoraj zvrnil s svojega kolesa, ko je mimogrede pogledal na rosni travnik na svoji desni in sta se ravno v tistem trenutku na njem materializirali dve goli moški postavi. Videl ju je le od daleč in po travniku se je plazila gosta meglica, pa tudi povsem svetlo še ni bilo, vendar je bilo dovolj, da je z vso silo pritisnil na pedala in odbrzel proti domu. Do doma na drugi strani mesta se je nenavadni pripetljaj že varno pomešal z ostalimi nejasnimi dogodki pretekane noči.

Obe goli postavi, ki sta mirno sedeli sredi travnika, se nista zmenili za mimovozečega biciklista. Kljub nenavadnim okoliščinam sta bila videti navadna moška Zemljana, eden mlajši, drugi malo starejši. Nekaj nedoločene na njiju – morda mirno strmeče oči, morda položaj sedečih teles, morda še kaj bolj zakritega – pa je vendarle govorilo, da sta daleč od svojega doma.

Prvi, mlajši, je bil poraščen z dolgo in močno brado in tudi njegovo suho in visoko telo je bilo precej kosmato. Po vrhu glave je bil skoraj plešast, vendar ni bil videti starejši od petindvajsetih let. Drugi je bil nekako srednjih let, štirideset, malo debelušen, srednje rasti. Njegovi rdeči lasje so bili kratko prstriženi. Gladko je bil obrit, ali pa mu brada sploh ni poganjala – nikjer ni bilo videti značilnih senc, oznanjajočih podkožne korenine dlak. Obrvi in trepalnice je imel živo črne.

Oba sta negibno sedela in zrla v nedoločeno daljavo. Kljub mrzlemu jutru in vlagi na travniku in v zraku nista z nobenim znakom pokazala, da jima okolje povzroča kakršnekoli neprijetnosti. Bila sta videti prisotna in neprisotna obenem.

Čez čas sta hkrati vstala, se okorno pretegnila in se začela gibati. Zdelo se je, kot bi imel nad telesi kontrolo nekdo ali nekaj, ki ju sploh ne pozna in ne ve, kako ju je treba upravljati. Njuni gibi so bili togi, sunkoviti in neusklanjani. Prve minute sta se kretala nerodno kot poceni robota iz kakega futurističnega filma. Gib za gibom pa je bil gladkejši, elegantnejši, skladnejši in ni minilo dolgo, ko sta že tekala gor in dol po sveži travi, se prekopicovala, delala stoji in kolesa in si še drugače dokazovala popolnost svojih teles.

Upehana sta se ustavila spet tam, kjer sta prej sedela. Stala sta drug nasproti drugemu in začela na vse mogoče načine pačiti obraza, se kremžiti in spakovati, se nasmihati, mežikati. Ko sta nehala, jima je na obrazu ostal rahel nasmešek, pogled pa sta imela prazen. Njun izraz bi bil lahko izraz vaškega bebčka. Lahko pa bi bil izraz globokega zrenja poduhovljenega človeka – svetnika.

Sočasno sta se sklonila in vsak iz svoje male, srebrnkaste, valjaste škatle, ki ju je skoraj zakrivala trava, začela vleči oblačila. Otipavala in gledala sta jih z nekolikoškim začudenjem in nezaupanjem, vendar je bilo le videti, da sta že imela opravka z njimi in sta vsaj približno vedela, kaj naj počneta. Iz škatlic sta povlekla cel kup obleke in jo potem nekaj časa premetavala in sortirala. To tako vsakdanje opravilo jima je nudilo temeljite umske in koordinacijske napore.

Dan se je že naredil in meglice so se skoraj povsem razpustile, ko sta končno stala drug poleg drugega, oblečena v nova in lepa oblačila, ki pa so stala na njiju kot nepotrebna in smešna navlaka. Visoki je bil oblečen v sivo tridelno obleko, izpod katere je kukala pisana srajca. Na bosih nogah je

imel natakknjene indijske sandale, okoli vratu je imel ogrnjen dolg bel šal, v ušesu pa mu je visel velik zlat uhan. Manjši, rdečelasi je imel na sebi zelene pumparice in belo delavsko majico, na nogah je imel rdeče dokolenke in velike lesene cokle. Na glavi mu je čepela pisana kvačkana čepica. Tako opravljena sta se, še vedno brez kakršnekoli besede, napotila čez travnik do ceste in potem po cesti proti prvim skupkom hiš predmestja.

Ustavila sta se pred prvo hišo, do katere sta prišla po cesti. Bila je bogata enodružinska nadstropna hiša, obita s temnim lesom, z velikimi površinami stekla v pritličju ter sončnimi kolektorji in televizijskimi antenami na strehi. V velikem vrtu je raslo polno okrasnih iglavcev in nekaj brez, med njimi pa se je po tleh kot lepa preproga bohotala mehka, perfektna, nizko strižena trava. Celotno zemljišče je obdajala dva metra visoka kovinska ograja z lepimi ročno izdelanimi vzorci. Od vrat v ograji do vhoda v hišo je vodila vijugasta potka, tlakovana s ploščami naravnih kamnov različnih barv. Vrata v hišo so bila iz temnega, neprozornega stekla, vdelanega v širok, zlat okvir.

Poleg hiše je bila blizu vhoda postavljena razkošna pasja uta, ki je bila med pasjimi utami, kar je bila hiša med hišami. Ko sta se prišla ustavila na drugi strani visoke ograje, se je iz ute pognal velik, čistokrven ovčar. V nekaj dolgih skokih svojega popolnega telesa je bil pri ograji in že je tiho, a nevarno renčal na tujca. Tujca sta ga tiho pogledala, pes je zacvilil, začel veselo mahati z repom kot mlad cucek in se zavlekel pod prvo drevo, spod katerega ju je gledal z nekakšno vdanostjo v vlažnih očeh. Tujca sta se pomaknila k vratom v železni ograji in visoki je pokljukal po ornamentni kljuki. Vrata so bila zaklenjena.

Tujca sta počepnila, nekaj trenutkov ostala napeta v tem položaju, potem pa sta skočila, kot kobilici poletela preko visoke ograje in mehko pristala na drugi strani. Ne da bi še oklevala, sta stopila do vrat in sočasno, vsak s svojo desnico, potrkala po steklu. Elektronsko oko nad njunima glavama je oživel, vendar iz notranjosti hiše ni bilo nobenega odziva. Še enkrat sta glasno potrkala.

Vrata so se odprla in pokazala razkošno notranjost, ki je bila še precej bolj blesteča od zunanosti. V dverju je stala čemerna ženska srednjih let, preprosto oblečena, vendar skrbno urejena. Njene majhne, svetle oči, obroblijene z množico drobnih gubic, ki so ji dajale ptičji videz, so ju nezaupljivo in prezirljivo gledale. Njen glas je bil hreščec in nevljuden, čeprav so bile besede, ki jima jih je ponudila v pozdrav, kar se da primerne.

"Dobro jutro. Želite?" je rekla.

Tujca sta v en glas odzdravila: "Dober dan." Njuna glasova sta bila prijetna, normalna, vendar sta nekoliko napačno naglaševala posamezne zloge ali besede, tako da njun govor ni zvenel povsem domače.

"Midva sva prišla k vam od Marsa," sta nadaljevala, spet popolnoma sočasno, kot bi ju vodil en sam govorec.

Ženska se je cinično nasmehnila, češ poznam, poznam, in rekla:

"No, če nimata ničesar drugega za povedati . . ." Zanihala je z vrati, ki jih je držala z levo roko, da bi jih zaprla.

"Še imava," sta rekla tujca. "Predstavnika sva od vseh ljudi na Marsu in morava govoriti s predstavnikom vseh ljudi od

tukaj."

Ženskin cinizem se je počasi pretvoril v začudenje, nerazumevanje, nezaupanje, pomešano s kancem zavsakoslučajnega spoštovanja.

"Ne vem, no," je obotavljivo rekla. "Počakajta tukaj."

Tujca sta potrpežljivo čakala, brez najmanjšega znaka živčnosti ali pričakovanja. Čez minuto ali dve je po lesenih stopnicah z vrhnjega nadstropja odločno prikorakal moški srednjih let, nekoliko debelušen, nekoliko plešast, močno resen in skrajnje urejen. Z eno roko v žepu se je ustavil tik pred tujcema. Tri korake za njim je stala ženska, ki jima je bila odprla vrata.

"Dobro jutro," je odločno, skoraj odsekano pozdravil moški in gledal od enega do drugega, kot bi čakal, da mu bo eden ali drugi pojasnil celo stvar. Tujca pa sta gledala njega, prijazno, a še vedno nič pričakujoč.

"No, prosim," je po nekaj trenutkih vzajemnega molka odrezal moški v dverju, "bi mi lahko razložila, za kaj pravzaprav gre? Tule moja služkinja nekaj pravi, da . . ." Zamahnil je z roko proti notranjosti. Ko se tujca nista zmenila za nedorečeni stavek, ga je končal sam: "da sta, kaj vem, z Marsa ali kaj. A je to štos?"

"Štos?" sta hkrati vprašala tujca. "Ne, ni štos. Je planet. Četrty po vrsti od prvega. Sosed od Zemlje. Mars – rdeči planet – midva sva od tam."

Mož ju je nekaj hipov okamenelo gledal, potem je izbruhnil v bevskačoč kratek smeh.

"Dobro, v redu," je spet resno iztisnil iz sebe, ko ga je smeh odsekano minil, kot se je bil sunkovito pojavil, "dober štos, v redu. No, zdaj pa, če nimata ničesar drugega, bi . . ."

"Imava samo sebe," sta spet hkrati odvrnila tujca, "sebe in poslanstvo. Poslanstvo vsega Marsovstva Zemljanstvu. Prihajava, da . . ."

"Kaj je zdaj to, France?" se je oglasil hreščoč visok ženski glas iz temnejše notranjosti in hip zatem se je pojavila za moškimi ženska, nekoliko mlajša od njega, vendar oblečena le v haljo, razkuštranih las, gubastega, utrujenega obraza in neprimerno bolj neurejena. Izraz njenih golih oči je bil razbit in prikrito hudoben.

"Nič, nič," se je mož pomirjujoče obrnil k ženi, "ta dva trdita, da sta z Marsa."

"Kaj sta nora?" se je grobo zadržala proti tujcema.

"Nisva nora," sta odvrnila, "sva le prisotna in hočeva stikati."

"Kaj, stikati hočeta!" je zavreščala ženska. "Bosta že videla! France, pokliči policijo." Zadnje je izgovorila z utrujeno odločnostjo, se obrnila in se vrnila v notranjost, kot bi bilo z njenim ukazom vse rešeno.

Mož je skomignil z rameni. Preden je uspel kaj novega reči, je po stopnicah pridrel mlad mož dvajsetih ali enaindvajsetih let. Bil je kratko pristrizen in gladko obrit, njegovo telo je bilo sicer majhno, vendar mišičasto. Kljub mladostnemu obrazu je imel v očeh podoben izraz kot njegova mati. Odločno se je postavil zraven očeta.

"Kaj je zdaj to?" je vprašal naravnost tujca.

"To je poskus stikališča, poskus od naju proti vam," sta ta dva odgovorila.

"Ne me jebat," je revsknil mladec. "Poberita se, razjezim."

"Jeziti se, ni dobro," sta mirno rekla tujca.

"Kaj!" je zakričal mladenič, kot bi ga kdo brcnil v rit, "vidva bosta mene učila!" S sunkovito kretnjo se je postavil v položaj japonskega borca, zožil veke in napel mišice okoli ust. "Vesta, da imam rjav pas v karateju?" je zasikal skozi zobe, iztiskaje zrak globoko iz trebuha. Hitro je proti vsakemu poslal en zuki, ki se je končal tik pred nosom. Tujca nista niti trznila, kar je mladega moža še bolj razbesnelo in začel je

kar pihati. Še nekaj udarcev je vrgel proti njima, ne da bi se ju dotaknil. Tudi tokrat nista z ničimer pokazala, da se ga sploh zavedata. Mladenič je otrdel v prav nič karatejskem položaju in ju nejeverno gledal. Oče ob njem mu je okoli hrta položil težko roko in pomirjujoče rekel:

"V redu, sine, bom že jaz. Kar noter pojdi." Mladenič ga je brez besed ubogal in se kot mesečnik vrnil v notranjost hiše. Moški se je potegnil iz delne zasanjanosti in spet odločno rekel tujcema: "Tako, zdaj pa pojdita. Nimamo več kaj razpravljati." Bil je strog in resen, globoko v njem pa je bilo čutili mehkost in prijaznost, ki ni mogla na plano.

Tujca sta se brez besed obrnila in odšla po poti proti ograji. Moški je segel v notranjost dverja in pritisnil na gumb. Vrata v ograji so se odprla in tujca sta stopila skoznje na pločnik in odšla naprej proti mestu, ne da bi se ozrla. Vrata so se za njima spet zaprla. Ključavnica je električno škljocnila.

Mimo nekaj hiš sta šla, ne da bi se ustavila. Pri stari bledorumenkasti, na pol razpadajoči hiši sta na zanemarjenem, zaraščenem vrtu zagledala starko, ki je s kratko motikico brkljala okoli cvetličnih grmov ob žični ograji s sosednjim vrtom. Vstopila sta skozi nezaklenjena razmajana vrata v ograji ob pločniku in pri tem pozdravila. Starka je še naprej sklonjena grebla po suhi zemlji in ni z ničimer pokazala, da ju je sploh slišala.

Tujca sta stopila bliže in ko sta bila že čisto ob njej, se je počasi, z muko, zravnila in ju ocenjujoče pogledala.

"Dober dan," sta še enkrat hkrati pozdravila tujca.

"Dobro jutro," je prijazno odzdravila starka. Oblečena je bila v temno sivo dolgo krilo in rjavo volneno jopico. Na nogah je imela stare črne čevlje. Njena postava je bila drobna in sključena. Zgodnje sonce ji je sijalo na obraz, poln drobnih gubic, in skoz tanke bele lase. Zgubane in zgrbljene roke so se ji rahlo tresle.

"Sta pa zgodaj prišla," je rekla na pol sebi, na pol njima in počasi prikimavala s težko glavo. "No, kar z mano pojdita." Odložila je motikico na zemljo poleg grma, si nekajkrat obrisala roke, ki niso bile umazane, v krilo, se z drobnimi koraki obrnila in se napolila proti zunanjim betonskim stopnicam, ki so vodile k vratom visokega prtiličja. Počasi se je vzpenjala stopnico za stopnico, oprijemaje se mrzle kamnite ograje. Tujca sta ji molče sledila. Na vrhu stopnišča se je starka ustavila, povlekla iz žepa v jopici dolg ključ in počasi odklenila vrata. Vstopili so v temačno, starostno zatohlo stanovanje. Vse je bilo urejeno, vendar natrpano, da je bilo videti manjše kot je bilo v resnici.

Starka ju je vodila skozi predsobe in dnevno sobo v spalnico. Na visoki postelji je bil nagraden kup starih oblek, ki so dehtele po uležanosti. Starka je pokazala na veliko omaro iz češnjevega lesa ob levi steni, in rekla: "Tole bosta nesla ven. Kar na cesto jo postavita. Jo bojo že odpeljali. Pridejo od komunale. Potem pa pridita nazaj gor in bosta postavila noter tisto iz veže. Tisto mi je zadnjič pripeljal Marjan. Ampak jaz moram to vse počasi. Ne morem tako hitro kot vi mladi. Pri nas starih to ne gre." Prijazno ju je pogledala in se nasmehnila. "No, zdaj pa le zgrabita in jo nesita ven. Saj sta močna. Pa ni težka, zdaj ko sem vse ven spravila." Z roko je zamahnila proti kupu na postelji.

Tujca se nista premaknila, zato jima je starka še enkrat rekla: "No, le zganita se."

Stopila sta vsak na eno stran omare, jo dvignila kot bi bila peresno lahka in jo odnesla iz sobe. Starka je šla počasi za njima in jima dajala navodila, kje naj pazita, da ne bosta česa obtokla, kje naj gresta posebno počasi in tako naprej. Tujca se nista kaj dosti menila za njene napotke, a sta v najkrajšem času prenesla omaro skoz ozko stanovanje in po strmih stopnicah in na ulico. Zgledalo je kot ne bi imela tež-

jega in okornejšega bremena od stola ali nočne omarice. Ko je bilo treba prenesti novo omaro iz svetle orehovine iz predsobe v spalnico, je postala starka še veliko bolj nervozna in je skakala okoli njiju kot besna kokoš in ju ves obkladala z navodili, ki so si včasih nasprotovala. Tujca se nista niti najmanj zmedla in sta novo omaro z isto lahkoto kot prej staro prenesla v sobo. Postavila sta jo na isti položaj ob steno, kjer se je še poznal pravokotni madež neobledele barve od prejšnje, vendar starka s tem ni bila zadovoljna in jima je s svojima koščenima rokama mahala, kam naj jo raje premakneta. Tujca sta omaro ustrežljivo vozila centimetre in decimetre sem in tja, dokler se ni starka odločila, da je le najboljše, če omara prekriva liso in da je tako ali tako navajena, da je omara prav tam in je že prestara, da bi se navadila česa novega.

Ko je bilo vse v redu storjeno in je bila starka končno zadovoljna in si je sijočega obraza ogledala novo omaro, je tujca povabila v kuhinjo, rekoč: "Zdaj sta pa gotovo žejna. Kaj bi raje, pivo ali čaj?"

"Čaj?" sta odgovorila tujca z rahlim prizvokom vprašanja. "Ja, po napornem delu najbolj tekne pivo, to je rekel že moj rajni Metod," je rekla starka. Posadila ju je za majhno okroglo mizo v kuhinji in iz orošene steklenica natočila vsakemu pol kozarca piva, potem je na pol polno steklenico zamašila z rdečim gumijastim zamaškom in jo postavila nazaj v hladilnik. Tujca sta molče in brez posebnih znakov ugodja ali neugodja spila vsak svoje pivo. Ko sta še kar naprej sedela pri mizi, je starka nekoliko nejevoljno ponovno vzela steklenico iz hladilnika in jima natočila še preostalo tekočino. Ko sta spila tudi to in se še vedno nista dvignila, je že skoraj jezno rekla:

"No, zdaj pa že lahko gresta. Ne vem – vi mladi bi samo sedeli in pili. Včasih smo bili veseli, če smo imeli vodo. Pa še delati smo morali. Ne vem, ne vem."

Tujca sta vstala, se poslovila in odšla. Starka je držala v rokah prazno steklenico, gledala za njima in odkimavala z glavo. Potem je steklenico postavila na mizo, šla v spalnico in zadovoljno, skrbče začela zlagati kup oblek v novo omaro.

Ko sta šla tujca mimo majhne hiše, ki je mejila naravnost na ulico, se je iz notranjosti zaslišal ropot in hrup in robantenje. Trenutek zatem je skoz odprto okno priletela prazna litrska steklenica. Visoki je stegnil roko in jo lahkotno ujel.

Oba sta brez besed in brez težav skočila drug za drugim na okensko polico in z nje v notranjost hiše. Znašla sta se v veliki temačni dnevni sobi. Svetloba je prihajala le skoz okno, ki je gledalo na ulico, stransko okno je bilo zastrto s temnimi zavesami. V mehkem naslonjaču je, s hrptom obrnjen proti odprtemu oknu, sedel starejši plešast moški. Sklonjen je bil naprej. Med kolena je stiskal polno steklenico vina in se mučil z vlečenjem zamaška. Tujca sta pristopila k njemu in ravno ko ju je zagledal, mu je uspelo sunkovito izvleči tesen zamašek. Roka, ki je objemala steklenico tam, kjer se je začela ožati, se mu je zatresla bolj, kot bi se, če ju še ne bi bil opazil in pljunek temnega vina mu je skočil na hlače in se vpil v sivo blago. Moški te svoje nerodnosti sploh ni zaznal. Tujca je nekaj časa gledal s povsem bevavim izrazom. Potem si je neseel steklenico k ustom, čeprav je imel na mizi pred sabo čist kozarec, in globoko pil. Šele ko je steklenico spet odstavil, je vprašal:

"Od kje, hudiča, sta se pa vidva vzela?"

"Midva sva vedno," sta odgovorila tujca. "Prihajava z Marsa." Visoki je postavil na mizo poleg polne steklenice prazno, ki jo je držal v roki. Steklenici sta bili enaki – buteljki z imenom Refošk. Moški je s svojimi majhnimi okrvavljenimi očmi poškilil proti prazni steklenici, jo vzel v roko in si jo natančno ogledal.

"To sem jaz prej . . ." je začudeno zamomljal. "Čudno, da se ni razbila." Naredil je še en velik požirek in ponudil steklenico prišlekoma. Tudi onadva sta naredila vsak po en požirek.

"Letnik 72," je rekel moški. "Dobra letina. Takrat sem ga veliko nabavil. Sem ga poceni dobil. Kakšnih sto flaš ga še imam."

Naslonil se je nazaj, da je vsaj malo razbremenil svoj veliki trebuh, ki mu je naperjal belo srajco in mu visel preko pasu hlač. Zožil je svoje že tako majhne oči, ki so bile na njegovem rdečkastem, zamaščenem, neobritem obrazu videti nekoliko prašičje.

"Z Marsa torej," je rekel nekoliko zamišljeno, a ne začudeno. "Najbrž ni nič slabše kot tukaj. Kaj pa iščeta v teh božjih krajih?"

"Stik, stik z Zemljani," sta hkrati odgovorila tujca.

"Ne vem, a sem ga že toliko spil, da že slišim dvojno? Stik, pravita? Tega ni. Stik z Zemljani? Ha, ta je dobra. Stik! Dajta no mir. Stika pa res ni. Prej bi našla poštenega politika ali pa pametnega policaja. Vesta, kaj uporabljamo Zemljani za stik? Tole." Spet je ljubeče objel steklenico z vinom. "Edino s temle lahko dosežemo nekaj malega stika. Drugače pa ne." Krepko je potegnil in spet ponudil tujcema, ki sta tudi nagnila. "S kom pa bi rada stik? Najbrž ne s kakšno fejest babo?" Naslonil se je nazaj in se gromko zasmelja svojemu štosu.

"S šefi," sta rekla tujca.

"S šefi. Pri nas sploh ni šefov, ha ha ha," se je spet zasmeljal. "Pri nas je le ljudstvo. Edini šefi so šefi strežbe." Ko se je spet umiril, je nadaljeval: "Ne, seveda so šefi, čeprav se jim pravi drugače. Direktorji so že na primer šefi. A vesta, da sem bil jaz včasih direktor? Si ne bi mislila, a? Ja, pa sem bil. In to ne tako nepomemben. Kar visoka živina. Potem so me pa žagali. Obdolžili korupcije. Penzionirali. Obsoditi me niso mogli, sem imel preveč prijateljev med advokati, ha ha. Jih imam še zdaj. Saj sem končno tudi jaz pravnik. Ampak kaj bi pravil. Kurbe so vsi po vrsti. Ko smo se pa topli za to našo stvar, sem bil pa dovolj dober, da sem tukajle z nogo ustavil švabsko kuglo." Potegnil si je hlačnico navzgor in pokazal blede meča, v katerih se je videla blede vijolična brazgotina. "Za to sem bil dober, ja. Potem pa so prišli ta mladi, ki se požvižgajo na vse skupaj, na to kaj smo mi pretrpeli, in se obnašajo kot da je vse njihovo. Ah, pejt se solit," je rekel kar tako v zrak in spet spil nekaj vina.

"Moral bi jih bolj trdo vzgajati, ta mlade. To ni nič. Vse bo šlo k vragu. A smo se zato borili, da lahko zdaj vsak smrka-vec odloča, a ne bi mogoče v naslednjem trenutku vso stvar poslali k hudiču? Ne vem, zakaj neki bi morali biti tako prekleto demokratični. Naj se še oni borijo. Mi smo se že. Mi smo že dokazali, da smo vredni. Zdaj naj še oni kaj pokažejo. Ampak ne verjamem, da bo kaj iz njih. Za nobeno stvar niso. Samo luftali bi in se zabavali. Še v vojsko najraje ne bi šli. Najsvetejše – domovina – je njim le krava, ki jo je treba molzti. Če pa neha dajati mleko, bi jo pa kar zaklali in požrli. Tak je ta naš mladi rod."

Za trenutek je umolknil, kot bi mu zmanjkalo niti, potem se je spet spomnil svojih obiskovalcev: "Pravita, da sta Marsovca? Na zadnjem popisu prebivalstva so ugotovili, da je v Sloveniji kar nekaj Marsovcev. So to vajini kolegi, sorodniki ali kaj?"

"Ali kaj," sta odgovorila tujca. "Niso kolegi ali sorodniki. Niso Marsovci."

"Ja, saj sem si tudi jaz mislil. To se spet kakšni hipiji ali pankovci norčujejo. Ne vejo, kaj pomeni biti Slovenec. Ne vejo, ker jim je predobro, ker niso nikoli trpeli. Včasih smo bili ponosni na to in treba je bilo biti prekleto korajžnen, da si priznal, da si Slovenec, zdaj pa jim je vse en drek. Marsovce se

grejo! Ha!"

Iz sosednjega prostora se je zaslišal siten ženski glas: "Henrik, s kom se pa pogovarjaš?"

"Z nikomer," je osorno zaklical moški, "daj mi gmah!"

"A se ti je že spet zbledlo?" je vztrajal ženski glas.

"Daj mi mir, sem ti rekel!" Obrnil se je k tujcem. "Nata še vsak en šluk, potem pa pejta. Boljše bo tako." Podal jima je steklenico, v kateri je bilo še kake četrt vina, in jima zarotniško pomežiknil. Tujca sta naredila vsak še en požirek in se po isti poti kot sta prišla, vrnila na ulico. Odšla sta naprej po pločniku proti mestu. Ko sta bila kakih deset korakov oddaljena od hiše, se je za njima razlegel žvenket steklenice ob trd asfalt. Ne da bi se ozrla, sta šla naprej.

Tujca sta prišla do prvega velikega bloka študentskih domov. Ustavila sta se in z zanimanjem opazovala pročelje velike stavbe, po številnih oknih in balkonih oveseno z raznovrstno pisano šaro. Skoz okno nekje v sredini višine bloka je veselo uhajala rock muzika. Po stopnišču so ven in noter hodili študentje in študentke – predvsem študentke.

Tujca sta nekaj časa z zanimanjem opazovala neenakomerni tok mladih ljudi. Potem sta tudi onadva stopila po stopnicah navzgor, mimo vratarice, ki je v vratarski loži študirala za naslednji izpit, preko s kamnom obložene veže in skoz zdrsana in umazana nihajna vrata v hodnik. Po eni strani hodnika so bile razporejene sobe študentskih družin. Na drugi strani so bili stranišče, umivalnica s pralnico in skupna kuhinja, iz katere so prihajali vonji kave in zvoki in vonji nekega nedoločenega cvrenja. Tujca sta se napotila naravnost proti kuhinji, od koder se je zdaj zaslišal tudi visok ženski glas, ki je rekel nekaj hitro in ne preveč prijazno. Ob odprtih kuhinjskih vratih sta se ustavila in gledala mlado žensko, ki je živčno nekaj pripravljala na štedilniku. Bila je neurejena in neprespana. Oblečena je bila v tanke trenirke. Poleg nje je stal na tleh izdelan otroški voziček, v njem pa je ležal grd dojenček, ki je prav tedaj začel na ves glas tuliti.

Ženska je proti tujcema v dverju vrgla neprijazen pogled, mimogrede nadrla otroka, naj da že vendar mir, in se spet mrzlično, raztreseno posvetila pripravljanju hrane in pijače zase in za dojenčka. Ko sta tujca še kar naprej stala v vratih in nista pokazala nobenega namena, kamorkoli se premakniti, ju je mlada ženska ponovno pogledala, tokrat za nekoliko daljši čas.

"A bi kaj rada?" ju je osorno vprašala, kot bi jima hotela povedati, naj od nje pač ničesar ne pričakujeta.

"Ja, bi kaj rada," sta v en glas odgovorila tujca.

Mlada ženska ju je gledala, kot bi ne vedela, ali jo vlečeta za nos ali ne.

"In kaj bi rada?" ju je neprijazno vprašala.

"Rada bi stik," sta odvrnila tujca.

"Ne me jebat," je ostro usekala.

"Ne jebat, to sploh ne, samo stikati, stikovati, stičiti."

"Pustita me pri miru," se je že skoraj histerično zadržala mlada ženska. "Pojdita sikirati koga drugega, pa ne mene. A ne vidite, da imam že tako preveč dela!" Z desno roko je zaobjela ves težki, kruti svet okoli sebe. Istočasno z žensko je ojačano začel tuliti tudi otrok v vozičku. Tujca sta stopila bliže. Nizki je z zapleteno kretljivo zamahnil pred otrokovim obrazom. Otrok je kot začaran v trenutku utihnil. Na obraz mu je legel spokojen izraz, ki ga je napravil celo nekoliko lepšega. Nastala tišina je na žensko delovala kot bi glasen pok na koga drugega. Sunkovito se je zavrtela od kuhalnika in zakričala:

"Pustita otroka pri miru! Zginita! Pustita me pri miru!"

Tujca sta se brez besed, čeprav ne vidno pretresena, umaknili iz kuhinje spet v hodnik in se tam iz oči v oči srečala z drugo mlado žensko, ki jima je prihajala nasproti. Ta je bila

čisto drugačna od kuhajoče in bruhajoče kolegice. Bila je nekoliko mlajša, pa veliko lepša na pogled. Imela je živahne oči in vesel izraz. Ko je zagledala tujca, ki sta stopila iz kuhinje, se je široko nasmehnila in veselo rekla:

"A vama je dala vetra, kaj? Ne smeta je jemati resno. Mari- na ima vedno kake probleme in se potem znaša nad drugimi."

Pogledala ju je nekoliko podrobneje. "A vidva pa nista od tukaj, kajne?"

"Sva vedno od tukaj. In vedno od zdaj," sta odvrnila tujca. Dekle se je prijetno zasmejala. "To že, mislim, nista iz naselja, nista iz Ljubljane. Prihajata od nekje drugod?"

"Prihajava z Marsa."

"Obnašata se pa res tako," se je spet zasmejala. "Zakaj pa vedno odgovarjata skupaj? Kako vama to sploh uspe? Imata stvar naštudirano ali kaj? Ne, pa saj to ne bi mogla. Res, kako vama to uspe?"

"Ali je čudno?" sta spet povsem hkrati rekla tujca.

"Seveda je čudno," je bilo navdušeno dekle. "Tega še v teatru ne bi spravili skupaj. Normalno pa ljudje govorijo tako, da najprej govori eden, potem drugi in tako naprej. Ampak saj vesta!"

"Ali," je rekel prvi.

"tako," je takoj zatem rekel drugi.

"kot," je nadaljeval prvi.

"govoriva", je rekel drugi.

"zdajle?" je končal prvi.

Dekle se je smejala od vsega srca, kot bi imela pred sabo najboljšo komedijo. Ko je spet prišla do sape, je rekla: "Ne tako, jasno da ne. Tega ne bi nihče razumel. Poslušajta, Marsovc. Govoriti je treba tako, vsaj spodobi se, da končaš stavek, misel, šele potem začne govoriti drugi. Ponavadi poveš tudi več stavkov skupaj, preveč pa spet ne, ker je dolgočasno. To je potem monolog in ne pogovor. Jaz imam na primer zdajle že skoraj monolog.

Kdo vaju je pa sploh uči govoriti, če sta res z Marsa?"

"Učili ste nas vi, Zemljani," je rekel rdečelasi tujec.

"Učili smo se iz televizijskih in radijskih oddajanj, ki smo jih lovili po našem planetu," je rekel bradat tujec.

"Vemo, da ni popolnosti," je rekel nizki.

"Še se učiva," je rekel visoki. "Vedno."

"Ja, prav," je reklo dekle, "jaz se tudi vedno učim. Vsaj zdi se mi tako." Pogledala je na zapestno uro. "Zdajle vaju bom morala ravnokar zapustiti, ker imam neke blesave vaje, ampak če ne pridem, ne dobim podpisa. Če pa vama lahko še kaj pomagam . . . Kaj pravzaprav sploh hočeta tule na Zemlji?"

"Hočeva stik," je rekel debelušni tujec.

"Že, stik," je rekla dekle, "ampak s kom?"

"Stik z vsem človekom," je rekel suhi.

"Kako z vsem človekom? Misliš z vsem človeštvom?"

"Ja, to. Ali ni to isto?" je rekel nizki.

"Ne bi rekla. Ne vem, kako vidva gledata na stvar, ampak meni se sploh ne zdi isto. Stik s človekom – to je lahko nekaj zelo banalnega, lahko pa je tudi nekaj najglobljega. Stik s celim človeštvom – čisto dobesedno je to sploh nemogoče – doseči stik prav z vsemi ljudmi."

"To, to", je nekoliko vzkljnil višji tujec. "Oboje. Nekaj najglobljega s celim človeštvom."

"Verjetno se hecata, ali pa res totalno nimata pojma o razmerah tule na Zemlji. Globok stik s celim človeštvom! Ampak to ni mogoče. Še čisto plitek stik s celotnim človeštvom se mi zdi precej neverjeten. Lahko pa poskusita. Mogoče če bi objavili po televiziji . . ."

Vsekakor pa morata najprej dobiti dovoljenje od vlade. Pri nas je za vsako reč treba dovoljenje."

"Kje pa lahko najdeva dovoljenje?" je vprašal nižji tujec.

"Kaj pa vem . . . Pri kakem vladnem organu verjetno."
"To, to," je rekel višji tujec. "Kje pa je vladni organ?"
"Kaj pa vem. Nekaj je tam nasproti Maximarketa. Ne vem, ali je skupščina ali izvršni svet. Vsekakor nekaj pomembnega."

"Tam je organ?" je vprašal debelušni.

"Organ je skupščina ali izvršni svet."

"In kje je ta organ? Nasproti Maximarketa? Ali je Maximarket tudi organ?" je vprašal suhi.

"Ne," se je zasmejala dekle. "Maximarket je trgovina. Saj vesta – hiša ali prostor, kjer prodajajo razne stvari, od hrane do televizorjev, avtomobilov – vse kar potrebuješ. Še vedno ne štekata? Saj ni važno, jaz včasih tudi ne. Marx je to vse razložil, ampak kaj je imel od tega? Nič. Zajebali so ga."

No, v glavnem, nasproti Maximarketa je ta skupščina ali izvršni svet ali karkoli že je. Ne moreta zgrešiti. Poleg tega spredaj ves čas paradira kifelj. Kifelj? Policaj. Miličnik. Človek v uniformi. Organ javne varnosti. Ja, tudi organ, ampak drugačen.

Sicer pa, vesta kaj, jaz grem zdajle tako ali tako na faks, pa vaju lahko spremim kos poti. Skoraj do tja. Potem pa res ne bosta mogla več zgrešiti."

Skupaj so šli pod starimi kostonji ob železniškem nasipu, po stopnicah navzdol do podvoza pod obvoznico in do križišča s staro Prešernovo, kjer se jim je razprl veličasten pogled na bleščeči kulturni hram. Tu jima je dekle dala še zadnje izčrpane napotke in so se poslovili – ona na desno na faks, onadva na levo, proti organu.

Stavbo, v kateri se je nahajal organ in pred katero se je sprehajal organ, sta res brez težav našla. Dekle jima je podrobno opisala lego in izgled velikega poslopja, predvsem je poudarila njegovo impozantno dverje, ki da mu ni enakega. Mlademu policaju, ki je hodil sem ter tja, sta tujca takoj padla v oči in v njegovih treniranih možganih povzročila nekakšen kratki spoj. Ko sta stopala po asfaltni ploščadi in si ogledovala veličastno dverje velike stavbe – težka lesena vrata, obdana z brezštevilno množico majhnih mrtvih nagev – je postajal vedno bolj napet in pripravljen za opravljanje svoje dolžnosti, ki je trajala že tri ure in pol. Tujca sta ga le za hip prehitela, ko ju je že ravno hotel legitimirati z osornostjo, ki pristoji možu v uniformi.

Stopila sta k njemu in visoki ga je s svojim milim izrazom vprašal:

"Si ti organ?"

Policaju se je od začudenja spodnja čeljust povescila in pokazala škrbaste zobe. Vojaško pristrizene brčice so mu neenakomerno trzale. Tujčevo vprašanje ni sodilo v nobeno kategorijo vprašanj, ki jih je spoznal v šoli, in nanj ni imel pripravljenega odgovora. Zato se je poslužil stare, ustaljene zvijače policajev v zadregi.

"Dokumente!" je rekel in se pri tem držal kar se da vzravna.

"Ne, hvala," je rekel manjši tujec. "Hočeva le stik. Ali je tu notri organ za stik?" Pokazal je na stavbo na svoji levi.

"Kaj?" je z negotovim, skoraj hripavim glasom zacvilil policaj.

"Ali je tu notri organ za stik," je rekel visoki tujec.

"Tu notri ni nobenega organa za stik," je negotovo odvrnil policaj, ki je povsem pozabil na dokumente. "Tu notri nimata kaj iskati!"

"Nimava?" je rekel debelušni.

"Nimata," je potrdil policaj, spet nekoliko bolj gotov v svojem nastopu.

Tujca sta po tem zagotovilu pokazala policaju hrbet in brez besed odšla proti mestu. Policaj je nekaj trenutkov negibno

strmel za njima in je bil videti skorajda nekoliko omamljen od nenavadnega srečanja. Potem mu je roka trznila do višine prsi, kot bi hotela pritegniti nazaj nenavadna moža. A medtem sta tadva že izginita v mestni množici ljudi.

Ko sta stopila okoli vogala v pravi vrvež, ni bilo videti, da bi se jima to zdelo kakorkoli nenavadno. Še naprej sta se povsem lagodno sprehajala mimo hitečih meščanov in skozi stoječe gruče. Ljudje so ju zvedavo gledali, onadva pa tega sploh nista opazila. Prav tako se nista obnašala kot turista, ki sta prišla v neznano, zanimivo mesto in si zvedavo ogledujeta vsako podrobnost. Mirno sta hodila mimo pisanih izložb in kričečih napisov in jim posvečala ravno toliko pozornosti kot ljudem ali občasnim kilavim drevesom. Ljudje pa so ju začudeno gledali, ko sta šla brezbrizno preko ulice pri rdečem semaforju ali pa sta se sprehajala kar po vozni površini. Kljub temu, da je bil promet kar precej gost, ju avtomobili niso motili in tudi ni bilo videti, da onadva kaj dosti motita avtomobile. Vedno sta hodila ravno tam, kjer v tistem hipu ni bilo nobenega vozila.

Prva stvar, ki je vidno zbudila njuno pozornost, je bila majhna trgovina s sadjem in zelenjavo. Po nekaj stopnicah sta se spustila v pogreznjeno notranjost trgovinice in mimo treh kupcev odšla do zadnjega prodajnega pulta, na katerem je bila škatla z arašidi. Brez besed sta si jih nabasala polne žepe in z bežnim nasmehom proti osuplim kupcem in prodajalki odšla nazaj na ulico. Že na stopnišču sta si začela enega za drugim luščiti in si jih z veseljem metati v usta. Glasno sta jih mlela z belimi zobmi, luščine pa sta metala po tleh. Prodajalka je strmela za njima. V eni roki je držala majhno hruško, z drugo pa je podpirala papirno vrečko na tehtnici, v kateri je bilo še za kilogram hrušk. Bila je presenečena, vendar v njenem izrazu ni bilo jeze.

"Ali ne boste javili policiji?" je ogorčeno vprašala ženska, ki je ravno kupovala. "Saj sta bila navadna tatova."

"In kako sta bila oblečena!" je zasikala druga, "kot kakšna cigana."

"Ne vem, kam to pelje," je zmajeval z glavo starejši, debelejši moški, tretji kupec. "Včasih je bila Ljubljana tako mirno in varno mesto. Zdaj pa se vse sorte gangsterji kar podnevi sprehajajo naokoli. Policija pa sedi križem rok. Ne vem, zakaj ne morejo vseh pozapreti, da bo človek lahko spet mirno dihal."

"Saj je bilo le nekaj kikirikijev," je zavzdihnila prodajalka in za dobro mero še malo hruško vrgla v vrečko.

Tujca sta hodila veselo naprej po mestu, luščila kikirikije in jih zobala. Luščine sta metala na tla, včasih pa pod gume mimoidočih avtomobilov, da je prijetno zahreščalo.

Tako sta hodila po mestu sem in tja, se kdaj pa kdaj ustavila, včasih s kom poklepetala. Zelo hitro sta se učila in njun govor kmalu ni bil več tako okoren kot v začetku, takoj ob prihodu. Še vedno pa sta uporabljala pojme in zveze na nenavaden način.

Še vedno sta iskala stik in še vedno ni nihče prav razumel, kaj hočeta. Nekateri sploh niso razumeli, nekateri pa so razumeli narobe. Kljub temu tujca nista izgubila vere v to, da je njun "stik" vendarle mogoče doseči, čeprav jima je marsikdo, ki je kot prej mlada študentka vsaj delno slutil njuno željo, rekel, da to na Zemlji ni mogoče.

Ko se je že večerilo, sta se znašla v eni od mestnih gostiln z velikim vrtom. Čeprav niso bile vse mize zasedene, je ob vhodu v vrt stala precejšna gruča mladeničev in mladenk, kadila cenene cigarete in se zdolgočasno pogovarjala. Ko sta hotela tujca mimo, ju je zaustavil visoki in suhi fant s pisanim uhanom v ušesu in s skuštranimi svetlimi lasmi. "Ej, a imata kaj šodra?" ju je vprašal, niti ne neprijazno, še

manj pa prijazno.

"Šodra?" je rekel začudeno visoki tujec. "Mislim, da ne. Kaj pa je to? Če lahko natančno opišeš, mogoče imava. Ali ti imaš?"

Mladenič ju je pogledal z odprtimi usti in nekaj trenutkov trepetal z očmi in gledal sem ter tja, kot bi nekje v bližnjem okolju iskal odgovor za svoje nerazumevanje.

Dekle poleg njega ga je prišla za laket in rekla: "Pusti ju, saj vidiš, da nimata."

"Dobro, dobro, ampak zato ni treba, da govorita gluposti," se je jezil fant. "Vprašaj ju nekaj čisto jasnega, onadva pa nekaj filozofirata. Brez zveze."

"Zveze? Zveza? Ali je to stik?" je vneto vprašal manjši tujec. "A se vidva zajebavata?" ju je s priprtimi očmi pogledal fant.

"Pusti ju, saj vidiš, da sta totalna zadeta," ga je spet mirilo dekle. Obrnila se je proti tujcema. "Kar pejta in uživajta."

Prav prijazno se jima je nasmehnila.

"Kako pa naj uživava?" je vprašal nizki tujec in se pri tem držal popolnoma resno, tako da je dekle bruhnila v krahot. Visoki fant ob njej pa je bil še vedno namrščen. Potem je skomignil z rameni in oba sta se obrnila proč in se oddaljila. Tujca sta šla počasi naprej, in pri prvi mizi, kjer sta bila sredi bučne in številne družine prosta dva sedeža, prisedia. Svetlolasi, nekoliko debelušni fant na njuni levi ju je takoj glasno, čeprav ne hudo jezno, nadrl:

"Ej, kaj pa je vama? Kdo vama je pa rekel, da je tu prosto?" "Nihče ni rekel," je odvrnil visoki tujec. "To je vidno, ki ne potrebuje verbalnega potrdila."

Svetlolasi fant se je široko zasmel in veselo lopnil visokega tujca po ramenih. "Okej," je odobravajoče rekel, "ti si moj tip. Kar ostanita. Mare in Borč bosta že kje našla stole. Na pir." Pred njiju je potisnil še skoraj poln vrč piva. Visoki tujec je z nekaj požirki spil pol vsebine, ostalo pa hitro za njim njegov rojak. Svetlolasi fant je visokega spet lopnil po hrbtu in se zasmel, tujec pa mu je vrnil smehljaj in trepljanje. Družina ju je sprejela in ko sta se manjkajoča člana vrnila iz stranišča, sta si privlekla nova stola.

Naročili so še nove vrče zlatega piva in pili in se menili in se smejali in rjoveli in včasih zapeli. Tujca sta bila skoraj popolnoma tiho, kar pa ni nikogar motilo. Večkrat sta se trepljala s svojima najbližjima sosedoma, včasih sta lopnila drug drugega in se veselo zasmejala. Kadila sta cigarete, ki so jima jih ponujali in pila pivo kot vsi drugi. Nihče ju ni spraševal niti po imenih, kaj šele po bolj podrobnih podrobnostih. Vsa družina šestih fantov in štirih deklet je bila pošteno nadelana in podrobnosti niso nikogar zanimale. Pogovor je bil ves čas bolj ali manj splošen, kot je navada pri vseh gostilniških pogovorih. Vsi, razen dveh fantov, ki sta hodila v zadnji razred srednje šole, so bili študentje, in so imeli veliko povedati o težavah študentskega življenja: denar, stan, študij, podobno. Oba srednješolca sta bila tik pred vpoklicom v vojsko in ju je poleg zaključnega uspeha to najbolj pestilo. Z bradatim fantom z očitno bogatimi izkušnjami sta se menila, kako bi se lahko služenja vojaškega roka zmazala ali si ga vsaj skrajšala.

"Ali to ni zaželeno, iti v vojsko?" je vprašal visoki tujec.

"Bi rekel, da ne," je rekel dolgoletni srednješolec. "A si ti že bil?"

"Ne, ampak zakaj pa hočeš iti, če nočeš iti? To je protislovno."

"Kdo pa pravi, da hočem iti? Moram iti. To pa je precejšnja razlika, če se ne motim." Čudno ga je pogledal. "Ampak tebi pa gotovo ni bilo treba iti, ko take ven mečeš?"

"Ni bilo treba. Ampak ne bi mogel, če ne bi mogel. Saj vendar ne moreš narediti nekaj, česar nočeš."

Vsi trije, ki so se menili o vojski, so se na ves glas zakrohotali. "To je najboljšo," je med smehom izdaval bradati stro-

kovnjak za izmazavanje. Obrnil se je k obema srednješolcema. "Samo to recita, pa vama ne bo treba iti. Si predstavljata? Prideš na nabor, pa rečeš, oprostite, ne morem, ker pač ne morem, če bi lahko, bi lahko, ampak ker ne morem, pa ne morem. Tak je zakon narave, tu ni kaj." Vsi trije so se spet veselo zasmeljali, tujec pa je tiho rekel:

"Točno tako."

Trije so se spet zasmeljali in eden ga je prešerno lopnil po hrbtu.

Večer je bil že pozen, vsaj polovica družb je že zapustila gostilniški vrt in osebe je že živčno zlagalo stole na mize, dva od njih pa sta tudi že odšla proti domu, ko je bradati in dolgoletni mladenič predlagal, da grejo še malo na "Rimca".

"Zakaj pa?" je zamijavkala ena od deklet. "Zakaj pa ne bi ostali še tukaj?" Zdolgočaseno se je zvijala sem in tja.

Trije fantje in eno dekle so jo pogledali z močno pomenljivim izrazom, češ to je pa vendar jasno. Bradati pa je obe roki združil v značilno kroglasto obliko, oba palca naslonil na usta in pretirano sikajoče nekajkrat potegnil zrak vase. Pri tem je nepremično gledal dekle, dokler ni tudi njej postalo jasno.

"A ja," je presenečeno vzkliknila, "zakaj pa ne rečeš?"

Spet so jo ostali pogledali kot da ga pa zdaj pa res že serje.

"Dobro, pojdemo," je rekel svetlolasi fant na levi večjega tujca. Vsi so se počasi, majavo vzdignili in v gruči odšli po kockasto tlakovani ulici do križišča, kjer so zavili levo. Pri prvem grmovju sta se dva fanta ustavila in si olajšala mehurje.

Pred stopniščem, ki je peljalo pod obokom starega zidu, je večina zavila levo na s travo porasel griček, ki je z ene strani prekrival stari rimljanski zid. Dva najbolj razposajena pa sta šla po stopnicah navzdol in se na drugi strani začela pretegovati po kamniti steni. Pijansko omehčani prsti so jima v skoraj popolni temi švigali iz špranje v špranjo, od izbokline do zbokline.

Medtem so ostali že posedli v krogu po kratki, mehki travi. Bradati je privlekel na dan dve smotki, obe prižgal, nekajkrat potegnil in podal vsako na eno stran skupinice. Žareči cigareti sta krožili iz roke v roko in vlekli za sabo opojen, gost dim. Z neba so svetile zvezde in na lepi travi, v bližini velikih dreves, so se počutili skoraj povsem odmaknjeni od mestnega življenja. Le sem ter tja je v bližini mimo njih pripeljal avto, ki pa ga je zakrivala gmota tihega zidu.

Plezalca sta pomolila svoji glavi na zid, na travo, in eden je z narejeno ogorčenostjo vzkliknil: "Ohej, kaj pa midva? Dajte še nama kakšen dim!"

Podali so jima smotki, ki sta že dogorevali, in vsak je dokadil svojo. Odvrгла sta ogorka na cestišče pod seboj, da so se iskrice raztresle po temni površini.

"Ej," je rekel navdušeno levi, "ludnica. Plezati zašponan je kot bi letel. Še boljše. Kdo gre plezat? A gre kdo od vaju?" je vprašal tujca. "Kako vama je pa sploh ime, mimogrede?"

"Ime? Kako nama je ime? Ni nama ime," je rekel večji.

"Kako ni vama ime? Vsak ima ime. A si že čisto zadet, ha ha? Saj veš, ime, Janez, Francelj, Ivo, Maks."

"Prav."

"Kako prav? Katero?"

"Prav: Janez, Francelj, Ivo, Maks."

"Ne se hecat. Samo eno, saj veš."

"Prav."

"Kaj prav?"

"Kar hočeš."

"Ne. Ne more biti, kar hočeš. Je ali pa ni."

"Prav. Maks."

"Okej. Pa ti?"

"Prav. Maks."

"Oba sta Maksa?" Vedno bolj se je smejal. "Meni se zdi, da se zajebavata. Ali sta pa totalna zašponana. Ampak saj je

vseeno. No, Maksa, a gresta vidva plezat?" "Gresta," sta odgovorila tujca in se premaknila do roba trave, do začetka zidu. Mimo presenečenih obrazov obeh plezalcev sta se oprijela prvih kamnov in z glavo naprej začela plezati navzdol proti znožju zidu. Plezala sta popolnoma lahko, kot da zanju sploh ne velja velika sila težnosti. Videti je bilo kot da se plazita po vodoravnih tleh. Tik nad znožjem, ob stiku zidu in trave, ki je rasla pod njim, sta se obrnila na levo in plezala nekaj časa po dolžini zidu, potem pa sta spet zavila navzgor in se v kratkem pridružila skupini na zgornjem travniku.

Prvotna plezalca sta medtem ves čas čepela tik pod vrhom zidu in sta premikala le svoji nejeverni glavi in neslišno odpirala in zapirala usta. Ko sta tujca spet sedela v krogu, sta se le z muko potegnili čez rob in negotovo pristopila k sedečim. Šele čez nekaj dolgih trenutkov sta uspela s svojimi kretnjami in neartikularnimi glasovi vzbuditi nekaj pozornosti.

"A . . . a . . . aaa," je jecljaje začel prvi, "a . . . a ste videli ta dva, kaj sta naredila?" Z roko je skoraj obtožujoče mahal proti tujcema.

"Z glavo navzdol," je dodal drugi, "sta lezla." Nekateri ju sploh niso poslušali. Nekateri niso videli v novici nič posebnega: "Kaj pa potem? Dol je še lažje kot gor." "Ni res," je ugovarjal plezalec, "sploh ni res," a oni ga že ni več poslušal.

Nekateri pa so se smejali, meneč da sta pa ta dva pa danes pa res zadeta, da ne vidita več, kaj je gor in kaj dol in kje je glava in kje so noge. Poznali so to prijetno počutje kozmične pomešanosti in so se mu tudi sami približevali. Le to jim ni bilo jasno, zakaj se onadva sploh razburjata. A tudi s tem si nihče ni delal preglavic.

Tujca se zaradi mamila nista prav nič spremenila, pač pa sta v očeh zakajenih Zemljanov izgubila še tisto nenavadnost, ki so jo videli prej. Zdaj sta se jim zdela povsem normalna, povsem enaka njim. Karkoli sta rekla, so zdaj razumeli, pa tudi ko sta bila tiho, sta se povsem vklapljala v družbo.

Kot sveža člana družine sta bila na nek način še bolj zanimiva in privlačna in kmalu se je vsakemu pridružilo eno od deklet. Začeli sta se muzati okoli njiju in očitno sta pričakovali, da bosta tujca nekako stopila v akcijo. Ta dva pa nista storila ničesar. Dekleti sta se še nekaj časa negotovo motali, potem sta uvideli, da zaman čakata. V akcijo sta torej stopili sami. Začeli sta objemati in počasi tudi poljubljati tujca, ki nista ob tem pokazala nobenega presenečenja ali celo osuplosti. Nekaj časa tudi nista pokazala posebnega navdušenja, potem pa se je manjši začel odzivati in koj za njim še višji.

"To je neke vrste stik?" je vprašal višji. Dekle, ki ga je pravkat božala po vrhu glave, se je veselo zasmejala. "Bi rekla, da je neke vrste stik. Najboljši."

"Najboljši?" je bil začuden nižji tujec. "Nemogoče. To ni nič. Ampak je pa nekaj." Z nekaj počasnimi, lahкими gibi in dotiki na prave telesne točke in z globokim pogledom v oči in komaj slišno brezbesedno pesmijo sta potem tujca spravila dekleti v sopečo ekstazo, kakršne še nikoli nista doživeli. Njuni vročni telesi sta znotraj razpadali po vseh šivih, duši sta jima gomazeli od preplavljenih mednožij do tretetajočih src in scvrknjenih možganov. Čeprav sta se v kričečem ugodju le čisto malo premikali, sta na koncu, po kruto raztegnjenih dveh minutah, obležali na mehki travi povsem obnemogli, prepoteni od zlepljenih las do puhtečih prstov na nogah, z obleko popolnoma premočeno z različno dišečimi telesnimi sokovi.

Tujca sta gledala na ožeti telesi poleg sebe in ni bilo videti, da se je v njiju zgodil kak podoben globok pretres. Še vedno

sta povsem mirno zrla v svet, medtem ko sta dekleti v travi gledali le še z belim.

Dekleti sta se iz omame zbudili šele dobre pol ure kasneje. Brez besed sta se postavili na mehke noge in se odmajali stran. Njuna obraza sta sijala od zadovoljstva in izpoljenosti. Na klice iz skupine, kam neki gresta, se nista odzvali. "Domov gresta. Jaz grem tudi," je rekla ena od preostalih deklet. Vstala je in za njo še trije. V naslednjih minutah so odšli prav vsi in tujca, ki so ju prej tako veselo in iskreno sprejeli medse, sta ostala sama na nočni travi.

Tudi ona sta vstala in se spet odpravila po mestu. Brez cilja, pravzaprav s ciljem, ki ni bil dosegljiv, sta tavalja po vedno bolj praznih ulicah. Skoraj nikogar več nista srečala in nihče se ni zmenil zanju. Čeprav nista bila videti nič bolj utrujena kot prvo minuto, ko sta se pojavila na jutranjem travniku, sta se okoli ene po polnoči odločila, da ostanek noči izrabita za počitek. Gibčno sta splezala v prvo veliko drevo ob pločniku in se udobno zleknili vsak po svoji debeli veji. Tako sta mirno obvisela. Ni bilo videti, da imata z ravnotežjem kakršnekoli težave. Kot dva mačka sta udobno čepela v krošnji.

Tik pred jutranjim svitom, ko so ptiči ravno dobro začeli svojo vsakdanjo budnico, je na pločnik pod drevesom počasi zapeljala debela marica in se ustavila. Iz nje sta zlezla dva policaja v usnjenih jopičih. Leno sta stopila do drevesa in gledala gor proti tujcema. Spogledala sta se in spet pogledala navzgor.

"Ti, ne razumem, kako da ne padeta dol," je rekel brkati.

"Ja," mu je odvrnil drugi, "posebno ker morata biti čisto nadelana. Ej, vidva," je zavpil navzgor proti tujcema, "gremo dol! Gremo, gremo!" Tujca medtem pravzaprav sploh nista spala. Že ves čas nista spala. Pogreznila sta se le v mirovanje, vendar sta se ves čas zavedala dogajanja okoli sebe. Tako sta videla tudi marico in policaja, a nista niti trznila, dokler ju nista ogovorila. Tedaj pa sta se takoj zganila in gibčno splezala dol na tla. Policaja sta začudeno gledala, saj sta pričakovala, da se bosta ubogi pijanduri vsaj malo polomili ob spustu. Ta dva pa sta strumno stala ob deblu in sta bila videti povsem sveža – vsekakor precej bolj kot policaja. "Dober večer," sta v en glas pozdravila.

"Vama bom dal 'dober večer', "je zagrmel na pol plešasti policaj. "A ne vidita, da se že dani? Kaj pa sta delala tukaj?" "Delala?" se je začudil nižji tujec. "Nič nisva delala. Ravno obratno. Močno sva nedelala."

"Ti, poslušaj, mene ne boš imel za norca," je rekel policaj, se prijel za ob boku visečo gumijevko in grozeče stopil korak naprej.

"Ne, seveda ne. Kaj bi z norcem? Ali imajo oni stik?" "Veš kaj, če boš še dolgo duhovičil, ti bom dal stik s temle." Pobožno se je potrepljal po svoji trdi gumijevki.

"Ampak jaz hočem stik s človekom." "Dobro, zdaj pa se nehajmo hecat in takoj pokažite osebne dokumente!"

"Nimava osebnih dokumentov. Pri nas sploh nimamo dokumentov. Ne potrebujemo jih.

Tudi osebnosti nimamo. Vsi smo enaki." "Seveda smo vsi enaki," je bil ogorčen brkati policaj. "Saj smo vendar v socializmu. Ampak dokumente mora imeti vsak. No, sem z njimi, ali pa gresta z nama."

"Gresta z nama," je rekel višji tujec. "Nič 'z nama', z nama," se je zjezil policaj in ju potisnil v odprti zadek marice.

Peljali so se po praznih mestnih ulicah in se končno ustavili pred stavbo, v kateri je bila policijska postaja. Plešasti policaj je odprl zadnja vrata marice in ukazal tujcema, naj izstopita. Pospremil ju je v stavbo in ju namestil v prostoru s steklenimi vrati brez kljuka in z velikim oknom na ulico. Po stari

policajski navadi so ju pustili čakati polno uro. Tujca sta mirno sedela in čakala, kot jima je naročil policaj, in bi lahko tako čakala še desetkrat dalj ali pa še več in bi ostala prav tako mirna.

Potem se jima je pridružil suhi, skoraj koščeni, visoki, svetlo-lasi policaj. Sédel je na stol poleg njiju, položil na nizko mizico beležko in kemični svinčnik in ju ocenjujoče pogledal. Tudi tujca sta ga pogledala, vendar prav nič ocenjujoče, saj sta ga nezmotljivo ocenila že tisti hip, ko je stopil skozi vrata. "Nimata osebnih dokumentov?" je zdolgočaseno vprašal policaj.

"Nimava osebnih dokumentov," sta odvrnila tujca.

"Kako se imenujeta?"

"Maks."

"Naj odgovarja le eden! Vi," je pokazal na višjega tujca.

Ta je molčal.

"Kako se imenujete?" ga je osorno vprašal policaj.

"Maks."

"Priimek?"

"Maks."

"Kako, Maks? Kaj je zdaj to, priimek ali ime?"

"Ja."

"Kaj, ja?"

"Priimek ali ime."

Policaj je pordečel in skoraj posinjel v svoj koščeni, neprijazni obraz. Sunkovito je vstal, da je skoraj prevrnil stol, na katerem je bil sedel, in z desno roko zamahnil proti tujcu. Tedaj pa se je zgodilo nekaj neverjetnega. Ne da bi se tujec sploh zganil, je policaj ustavil roko tik pred njegovim licem in jo počasi spet umaknil. Videti je bil presenečen sam nad sabo in zmajaje z glavo se je obrnil in brez besed odšel iz prostora.

Spet je pretekla kaka ura, ko je v prostor vstopil človek v civilni obleki, vendar očitno tudi policaj. Tudi ta je sédel poleg njiju in ju ocenjujoče pogledal, vendar nekoliko resneje kot njegov kolega.

"Torej," je rekel in se naslonil nazaj. "Baje nočeta povedati, kdo sta. Naj vama takoj svetujem, da se ne spleča ničesar skrivati. Tako ali drugače bomo zvedeli. Čim hitreje bosta sama povedala, tem lažje bo za vse. Predvsem za vaju."

Tujca sta molčala. Policaj ju je gledal, onadva sta gledala njega. Čez čas je rekel policaj precej jezno: "No, ali bo kaj?"

"Ne veva," sta rekla oba.

"Česa ne vesta? Kako se imenujeta?"

"Ne veva, ali bo kaj."

"Vesta kaj," je rekel policaj ostro in ju gledal skozi nekoliko priprte veke, "ali se norčujeta ali pa sta malo premaknjena. Za vaju je boljše, da se ne norčujeta."

"Ne norčujeva se," je odvrnil nižji tujec. "Za naju pa je vseeno. Hočeva le stik. Nič drugega."

Policaj ju je še nekaj trenutkov gledal in videti je bilo, kot da je njegova jeza že začela plahneti. Utrujeno je vstal, ju še enkrat pogledal in tiho rekel: "No, bomo videli." Potem je odšel.

Četrť ure ju je druga marica spet vozila po mestu in se končno ustavila pred novim dolgočasnim poslopjem. Ob vhodu je bila tabla z napisom "Psihiatrična klinika". Oba policaja, druga kot prej, sta pospremila tujca skozi velika vrata v notranjost, se po kratki izmenjavi z vratarjem napotila po stopnicah v prvo nadstropje in potrkala na določena vrata. Po odzivu iz sobe so vsi štirje vstopili. Policaja sta malo zatem spet izstopila in odšla.

Tujca sta stala ob mizi, za katero je sedela mlada ženska v beli halji.

"Jaz sem Martina Žak," jima je rekla prijazno. "Prosim, kar usedita se," je z roko zamahnila proti dvema mehkim se-

dežema. Tujca sta sedla.

"Menda sta imela nekaj nesporazum z miličniki," je nadaljevala dr. Žakova. "Ali bi mi lahko o tem kaj povedala?"

"Nesporazum je točno," je rekel visoki tujec. "Imela sva popoln nesporazum. Vsi smo imeli nesporazum. Tudi zdaj imamo nesporazum."

"To pa ne vem zakaj," je bila rahlo presenečena dr. Žakova. "Saj smo se komaj začeli meniti."

"Med nami ni sporazuma," je rekel nižji tujec. "Torej nesporazum."

"Aha, se mi zdi, da razumem. Kaj pa med vama, ali je med vama sporazum?"

"Med nama je sporazum," sta hkrati odgovorila tujca.

"Ali lahko o tem kaj več povesta?"

"Lahko," je odvrnil višji. "Med nami na Marsu je vedno in povsod sporazum. Nikoli niti najmanj nesporazuma. Iščeva isto s človekom."

"Aha," je rekla zdravnica. Bila je malce zmedena, vendar ni tega ne rekla ne očitno pokazala. Tudi njej ni bilo čisto jasno, ali naj vse skupaj vzame za šalo ali ne. Zdravniška etika ji je narekovala, da nenavadne izjave obeh mož vendarle vsaj z nekega stališča jemlje resno.

"No, povejta mi še kaj o Marsu," je rekla.

"Mars je četrti planet od Sonca, naslednji od Zemlje navzven, proti odprtemu vesolju, se pravi galaktičnemu prostoru. Njegova . . ."

"Ne, ne," je višjega tujca prekinila zdravnica, "mislila sem o vajini zvezi z Marsom, ne o Marsu kot planetu."

"Najina zveza z Marsom je enotna," je rekel nižji tujec. "Mars in midva in ostali Marsovci, to je eno. Ni mogoče razločiti."

"Ampak saj sta že vidva tule povsem ločena drug od drugega, kaj šele od vajinega planeta."

"To ni tako. Midva sva eno, povsem eno. Samo najini telesi Zemljanov sta dve, midva pa sva povsem eno in eno tudi z vsemi Marsovci in Marsom. Midva sva Marsovci in Mars." Martina Žak je svoja obiskovalca nekaj tihih trenutkov opazovala in se čudila njenemu povsem prisebnemu videzu. "Vesta kaj," je rekla po premisleku, "ostala bosta nekaj časa pri nas. Potem bomo pa videli."

Pritisnila je na gumb na svoji mizi in čez nekaj trenutkov je v sobo stopil bolničar.

"Ta dva tovariša bosta nekaj časa pri nas," je rekla dr. Žakova. "Pelji ju prosim v sobo 12. Naj si najprej malo odpočijeta." Obrnila se je proti tujcema. "Prosim pojdita s tovarišem Šuštaričem. Popoldne se bom spet oglasila pri vaju, da se še kaj pomenimo."

Tujca sta brez besed odšla z bolničarjem iz sobe.

Popoldne ju je zdravnica res obiskala v njuni sobi. Na nevsiljiv način je skušala ugotoviti, ali se njena bolnika sploh zavedata svojih osebnosti. Že po nekaj trenutkih sta jo spregledala in ji kar takoj razložila, da osebnosti na Marsu sploh ni in da seveda tudi ona torej ne moreta imeti svojih.

"Osebnost je nasprotno od enotnosti," je rekel nižji. "Ne moremo imeti. Ime lahko imamo, na primer Maks, ampak pomeni toliko kot prazna ropotulja, kakor bi vi temu rekli."

"Oprostite: kdo bi temu rako rekel?"

"Vi, Zemljani? Ne? Mogoče imava kaj narobe."

"No, nič hudega," je hitela Martina, "saj ni pomembno. No, kaj bi se še pomenili? Ali mi lahko, na primer, povesta kaj o svojem otroštvu?"

"Teга nismo uspeli natančno zagotoviti. Kaj je to natančno sploh 'otročstvo'?"

V sobi glavnega psihiatra Stanislava Kautskega, sta nasprotni doktorja sedela dr. Martina Žak in bolničar Janez Šuštaršič. Vsi trije so bili na prvi pogled mirni, v vseh pa je bilo mo-

goče zaslediti utrujenost in kanec nejevolje. Na mizi je stala steklenica jabolčnega soka in ob njej trije do polovice napolnjeni kozarci.

"Ni mi jasno, kako da še zdaj niso ugotovili, kdo sta," je zaskrbljeno rekla dr. Žakova in prekrižala svoje dolge noge. "Saj imajo računalnike."

"Danes sem govoril z načelnikom," je utrujeno odvrnil dr. Kautsky, "in pravi, da tudi on ne razume, a da o njiju ne morejo prav ničesar odkriti. Prstni odtisi sploh niso taki kot bi morali biti."

"Kako 'morali biti'? Saj ima vsak človek svoje."

"Že, ampak vsi imajo neke skupne značilnosti. Ta dva pa imata preveč zapleteno zavite figure. Vama povem, še najlažje bi bilo verjeti, da sta res z Marsa."

"Ampak to . . ."

"Seveda, seveda, saj ne mislim resno. Pravim le, da bi tako imeli najmanj težav z njima. No, kaj pa mi vi lahko poveste?" "Pravzaprav nič, vsaj nič določenega. Pacienta skoraj ničesar ne jesta, kar pa za njuno stanje ni nič nenavadnega. Sicer sta videti mirna in se, kot kaže, zavedata svojih dejanj in izjav. V glavnem ves čas mirujeta, vendar ni videti, da bi sploh kdaj popolnoma spala. Le njuno mirovanje postane od časa do časa intenzivnejše, globlje, vendar se tudi tedaj ves čas zavedata svojega okolja.

Njune izjave so v veliki meri nesmiselne, vendar same sebi ne nasprotujejo. Zdi se, kot da povsem živita v svojem zamišljenem svetu. Med našimi pogovori se ni niti enkrat zgodilo, da bi pacienta zaradi kakega vprašanja ali zahteve po pojasnitvi karkoli popravljala. Le dopolnjevala sta, kjer je bilo potrebno. Sicer pa ves čas govorita o nekem "stiku", ki bi ga baje rada dosegla. Zdi se mi, da gre za precej pogosto okupacijo pri mladi generaciji, ki se počuti nekako zgubljeno in odtujeno v tem svetu. A pri teh dveh je ta okupacija resnično ekstremna, poleg tega pa eden sploh ni več mlad. Moram vam priznati, da česa takega še nisem videla."

"Kolegica," je pomirljivo rekel dr. Krautsky, "vedno se zgodi, da naletimo na kak primer, ki presega vse prejšnje. A povejte mi o teh fizioloških spremembah, ki jih je omenil tovariš Šuštaršič. To me pa res močno zanima."

"Ja. Vse kaže, da imata neke nenavadne fiziološke lastnosti, ki pa so lahko povezane z njunim psihičnim stanjem ali pa tudi ne. To njuno stalno budnost sem že omenila. A to niti ni tako redko. To, da malo jesta, se mi niti ne zdi nenavadno. Bolj nenavadno je, da ne reagirata na kemično terapijo, ki sem jima jo predpisala. Prav nič, niti najmanj. In pri tem je goljufija z njune strani izključena.

Ampak najbolj osupljivo se je pokazalo, ko smo jima skušali vzeti kri za preiskavo. Najprej je poskusila tovariš Šuštaršič in ko njemu ni uspelo, sem poskusila še jaz, prepričana da ne zna pravilno zabosti igle." Tu se je dr. Žakova obrnila proti tovarišu Šuštaršiču in se mu utrujeno nasmehnila, kot v opravičilo. "A tudi meni ni uspelo. Nisem uspela najti žile, čeprav sem se trudila gotovo četr ure."

"No, kolegica, to pa res še ni nič takega," je spet pomirjajoče, tokrat tudi nekoliko skeptično, rekel dr. Kautsky. "To se

lahko vsakomur zgodi. Verjetno je njuno napeto stanje povzročilo, da so se žile nekoliko skrčile in se pomaknile nekoliko globlje."

"To še ni vse," je hitro nadaljevala Žakova. "Včeraj so se začele pojavljati prve spremembe v njenem stanju, odkar sta pri nas. Na to me je opozoril tovariš Šuštaršič, ki je že zgodaj zjutraj opazil, da se prav rahlo treseta po vsem telesu. Ko sta prišla k nam, sta bila povsem mirna, celo nenormalno mirna. Ko sem ju danes ob osmih zjutraj pregledala, pa sta že vidno drhtela, in to res prav po celem telesu. Prav nenavadno. Sicer sta bila videti še vedno mirna. Dala sem jima nekoliko spremenjeno terapijo in seveda ni prav nič pomagalo.

Ko sem ju pregledala popoldne," pogledala je na zapestno uro, "pred dvema urama in pol, so se jima roke in noge že prav močno tresle in glava jima je opletala sem in tja. Začela sta zavijati z očmi in iztegovati jezik. Kadar kaj rečeta, močno jecljata in lomita besede. Nazadnje sta mi skušala povedati, če sem ju sploh prav razumela, da njuni telesi, ki baje sploh nista njuni, počasi razpadata.

Povem vam, vse skupaj se mi zdi skoraj pošastno. Ko bi vsaj terapija kaj delovala. Pa nič."

"No, to se pa sliši kar resno," je rekel dr. Kautsky, še vedno zbrano, a nekoliko manj mirno. "Najboljše bo, če stopimo kar zdajle do njiju, da si ju še jaz pobliže ogledam."

Vsi trije so vstali, stopili iz sobe, šli po belem hodniku do stopnišča in se povzpeli nadstropje višje. Po hodniku so odločno odkorakali do sobe s številko 12. Hip so postali, tovariš Šuštaršič je iz žepa svoje bele halje potegnil šop ključev, vtaknil enega v ključavnico in odklenil vrata. Spet je izvlekel ključ in ga z ostalimi spravil. Umaknil se je korak v desno.

Dr. Stanislav Kautsky je položil svojo mehko roko na medeninasto kljuko, pritisnil in odprl vrata. Oba tujca sta stala sredi sobe in zrla naravnost v prišleke, kot bi jih pričakovala. "Ddd..obrrro..dddo..šli," sta skupaj iztisnila in se pri tem strahovito kremžila. Tudi ko sta bila tiho, sta njuna obraza ves čas menjavala izraze in telesi sta jima nekontrolirano drhteli in poplesavali.

Oba zdravnika in bolničar so stopili v sobo in za seboj zaprli vrata.

"Tttteeee..ssssa nnnnn..e dddde..lllluje..tttta vvvvve..č," je iztisnil nizki tujec. "Nnnnnnni nnnnnarere..jjjje zzzzzza ddddddol..gggo." "Zzzzzzzzzzz..aj bbbboo..vvvva šššššša," je izdaval višji tujec. Pri tem je močno stresel z desno roko in z nje mu je odpadel palec in se zakotalil pred dr. Kautskega. Ta se je zgroženo umaknil in se s hrbotom naslonil na vrata. "Ssstttttt..iii..ssttttik nnnnnnnnnnniiiiiiiiiiii mmmomomomomomomom..gogogomogomogomogomogomogomogom," je izvrigel nižji tujec in pri tem mu je odpadla cela desna noga, da se je zrušil na zadnjico. Dr. Žakova je omedlela in tovariš Šuštaršič je imel preveč dela s svojo grozo, da bi ji lahko karkoli pomagal.

"Nnnnnnaasvadaidivididonevsvenesvidenje," sta skupaj zagrgala tujca in popolnoma razpadla. Glavi sta se zakotalili vsaka pod eno posteljo.

PESMI

KAKO ČAS DRSI NAJINO MORJE

Besede v papirju, V rosi odmev skrivališč
 Prisluskujem
 Kako čas drsi, Najino morje
 Oblaki, Ki
 so se razprli, Dehteči
 Jih čujeva v prividu steklenem, Lasišču
 osončenem
 Nenadoma kot srna vznemirjena planeš
 v lok, Sama
 v osuplem jeziku, Da se
 Obarva cvet v tvojih očeh

MUZIKA

TEBI

(skica)

vidim Ofelijo, V luno slečeno
 zaljubljeno
 In
 grem na reko kot stopinja
 klicat kaplje
 Grem

Lahko bi, Še listje bi lahko
 Bi njive šume las
 Gmajne
 Žičnice
 Koruzne stepe
 Bi jok prstkov, Bi noči
 Trave bi
 (lahko bi)

Še večer Še zime, Morje
 Rodila zobke v spancu petja
 Bi
 Deklica, Še slutnja v boku
 Pravljica, Še potepe onstran
 Še to pesem
 Bi popila

HIMNIČNO

Ki me potapljaš!
 O ustne v priprtosti, da sem!
 Na čelu
 minljiv plamen vetra, Poskusa!
 Niti strahu niti groze očesa
 Ne zapnem, Niti
 glasu sna
 Zdaj, Gola ost v nabreknjenem miru
 hiš
 Topih prividnih sunkov
 Vonj potovanja, Skopa
 uzda znamenj predira tenje
 Bivanja

BRATU

S potoki, Otipanimi
 ustnami začni, Znova
 z zavestjo o spočetju, Noben
 tanek led med prsti
 V prvem V zadnjem
 Tantala do Vida
 do opoja jutranjih Prihodov
 (zdrsnejo strmine)
 Svetlobe
 Noči, Senca želja Da
 te ljubim, Da
 te zbudim Da začneva
 Da bova zbudjena

OČETU

Ko da zaman si legel
 Prisluskoval drevesju, Življenju let
 Ko si se spuščal je jesen šumela
 in si razprl cvet v dlaneh gorljiv
 Ni bilo več časa za vrnitev, Konj
 slepi je zahrzal
 Zadnjikrat sva skupaj stala v hladu
 Potem molk in strah, Noč
 ki je veter zapeljala
 Razbijanje daljav
 in voz, Somrak

NI TI MAR

ran ki si jih
znotraj
dobila

časa ti ni mar
od časa do časa
ki si ga
pozabila

brinje si spletla
na notranji strani
mesa
brinje pozabe (spomina)
za dva

butanje proda ob breg
mesa ob resje
čreves
ni ti mar ran od slasti
ko glavo pod roko
spodvihaš
in v nebo zagrižeš
do krvi

POTEM BOM REŠEN BO DAN

Pridejo valovi na doseg prstov skodrani in gluhi
v pljusk
Neskrunjeni
Brezmadežni (Svetilniki v rosi na njem)
si razkazujejo prostore in poljublajo oči
(nekje v dnu njih mrtvi zven)
Plahost nemoči ko pada dež in vlaži noč
je tukaj prisotni čum, Bobnar
ko bo ladja morala odriniti
Dolžine rok
se bodo zbrale Potem bom rešen Bo dan

IN ME JEZDIŠ IN ME JEZDIŠ

In me jezdiš In me jezdiš
Šklepečeš z boki Zajedaš se v tkivo V moje srce
Ga jezdiš Ga jezdiš V klanec
Mahaš s svojim penastim gobcem V levo
V desno Prebijaš strop in stene
Vrata puščaš odprta Nazaj na hodnik Nazaj preko streh
in ulic Spet name Na mojo rožno rane Meso srčevo
In me jezdiš In me jezdiš
In dišiš po slanem Po pravkar prihajajoči oseki
In butneš (s koleno) na moj trebuh
školjke in alge in tvojo mlečno peno
In me jezdiš In me jezdiš
In se zunaj lomijo zidovi Padajo gverilci Opirajo se
poglavja Ti se pred mojimi usti odpiraš Rožnato in slano
In kloniš pred mojim obrazom in se v sedlo zavihtiš
nazaj
Roza Luxemburg Devica v tej sobi Velika junakinja
južne amerike Neobjavljena pesem skrita in varna
pred ljudmi
In me jezdiš In me jezdiš
Potem obračaš svoje telo Počasi ga potem obračaš
Utrujena od dolge ježe (ga obračaš)
Kosti navzven (za vse tiste ki niso zraven)
Tvojo prožno stegnenico prelomiš Iz hvaležnosti
Iz želje po miru (med vsemi ljudmi)
Iz ljubezni do glasbe jo prelomiš
Tvojo prožno stegnenico
za mojo satirsko piščal

PROSITVE

1.
prosi položaje (kdo?)
ljubimec prosi ljubo
pesem za dir preko glasbe
prosi
čas za minljivost
kamenje dih slučajnih ljubljenj
ulica prosi (kdo?)
ljubljeni na oknu za njegovo
daljavo
prosi ta mrtva narava
za eno noč
skupno noč prosi

ona na oknu
on daleč za kámenjem

2.
vrni se sen na sanje
vrni se dih
bodi blizu kot bližina vrni se
korak na odmev tvoj pogled
na oko vrni se vrni se
da ne bo tako prazen
da ne bo tako sam
jutranji dan

3.
koló okrog vratu Okrog drevesa
kólo
za roke za noge za divje oči za črne
láse
koló od kamna Okrog krošnje vrv Okrog
vratu
preko obraza preko oči Vrni se ko se koló
zavrti
zavrti se na eno zavrti se na drugo
in tretjo in peto in šesto
s pèto udari Prepevaj glasno
koló iz kamna vleče na dno

4.
daj me poljubi
daj me znotraj
pod kožo
znotraj v meso

daj me poljubi
tvoja vroča slina
naj me
naj me
do pozabe razžre

5.
daj kruh daj kamen vodo
sinjino besede daj pesem
daj ime zanj daj ime kar tako

daj daj nazaj od noči do dne
od zore do rose daj poljub nazaj
nazaj pod drevo kot takrat daj

daj kruh od ust za ime daj vodo
iz trebuha nazaj nazaj daj okrog
telesa vodo za tisto ponesrečeno

ljubljenje daj

6.
obrni prošnjo na prava usta
na prava usta obrni prošnjo
prošnjo na pravo ime
obrni na prošnjo
kot zemlja obrača telo na pravi
kamen ga obrača ga obrača
v pravo vodo
obrni mojo prošnjo tako
mojo prošnjo obrni naj bo telo
tvoja trava naj ležeš nanjo
tvoja naga polt na mojo travo
naj bom trava na pravem telesu
na pravem mestu
obrni mojo prošnjo na prava usta
mojo drobno drobno prošnjo
obrni
zoper smrt

7.
prosim te kot prosinec
prosi pomlad Kot češnja belino snega
Prosim te kot prostor prosi telo
da ga napolni da ga z glasom napolni
Prosim za zven zob v poljubu
za (kot trava košnja) mesto na tvoji
koži Prosim te (ženski letni čas)
da ne bi da ne bi proč pogledala
kadar me vidiš pesnika

8.
zate (od svita do svita)
čez dan noč
nosim
zate (preko obraza)
dlani obračam
zate (zemlja miruje)
s senco te pred soncem
váruje
zate (obrnem trebuh proti gladini)
čez oči spustim dlani
naj te obvarujejo
naj te pred dnem obvarujejo
zate (nosim)
studenec k ustom
korak od praga
zate od trde temé
do belega svita
prosim

LITERARNI VEČER V KANSAS CITYJU*

Ko smo se začeli spuščati proti Kansas Cityju, je pilot oznail, da je zunaj deset stopinj pod ničlo, jaz pa sem bil v tankem športnem kalifornijskem suknjiču in srajci, lahkih hlačah, poletnih nogavicah, v čevljih pa sem imel luknje. Takoj ko smo pristali, so vsi začeli brskati za plašči, rokavicami, klobuki, šali. Počakal sem, da so vsi izstopili, in se šele potem spustil po prenosnih stopnicah. Frenchy se je naslanjal na letališko poslopje in me čakal. Poučeval je dramatiko in zbiral knjige, v glavnem moje. »Dobrodošel v Kansas Shittyju, Chinaski!« me je pozdravil in mi pomolil steklenico tekile. Pošteno sem nagnil in stopil za njim proti parkirišču. Nobene prtljage nisem imel, samo polno aktovko pesmi. V avtu je bilo toplo in prijetno in pridno sva praznila steklenico. Avtocesto je na debelo pokrival led.

»Ne zna vsakdo voziti po tem zajebanem ledu,« je rekel Frenchy. »Natančno moraš vedeti, kaj delaš.«

Odprl sem aktovko in začel Frenchyju brati neko ljubezensko pesem, ki mi jo je pred odhodom na letališče stisnila v roke Lydia.

«. . . tvoj škrlatni kurc, ukrivljen . . .«

«. . . ko ti stiskam mozolje, gnoj ti štrcne kakor sperma . . .«

»O SRANJE!« je zatulil Frenchy. Avto je začelo zanašati in na vso moč se je trudil, da bi ga spet zravnal.

»Frenchy,« sem ugotovil ter pri tem pošteno nagnil steklenico tekile, »tokrat nama ne bo ratalo.«

Vrglo naju je v metrski jarek, ki je delil oba pasova avtoceste. Ponudil sem mu steklenico.

Skobacala sva se iz avta in splezala nazaj na cestišče. Molela sva palec proti mimo vozečim vozilom in pridno praznila steklenico. Nazadnje nama je ustavil kakšnih petindvajset let star mladenič, očitno pijan. »Kam pa?« je vprašal.

»Na literarni večer,« mu je pojasnil Frenchy,

»Na literarni večer?«

»Ja, na univerzo.«

»Prav, skočita noter.«

Bil je trgovec z alkoholnimi pijačami. Na zadnjem sedežu so bili zloženi zaboji piva.

»Kar postrezita si,« je rekel, »in tudi meni dajta steklenico.«

Pripeljal naju je naravnost v sredo študentskega naselja in ustavil avto na zelenici pred dvorano. Samo četrť ure sva imela zamude. Zlezel sem iz avta, bil sem živšen, bruhal sem, potem pa smo jo vsi skupaj mahnili noter. Spotoma smo si preskrbeli pollitrsko steklenico vodke, da bo med branjem pri roki.

Kakšnih dvajset minut sem bral, potem sem odložil liste s pesmimi. »Ta jajca me preveč dolgočasijo,« sem rekel, »raje se pogovarjajmo.«

Ko sem nehal tuliti v množico, je ta pridno zatulila nazaj. Občinstvo res ni bilo slabo, kajti literarni večer je bil zastoj. Čez dobre pol ure sta me iz dvorane spravila dva profesorja.

»Sobo imamo za vas, Chinaski,« mi je razložil eden od njiju.

»V ženskem bloku.«

»V ženskem bloku?«

»Ja, krasna soba.«

. . . Res je bilo. Soba je bila v tretjem nadstropju. Eden od profesorjev je prinesel cel liter viskija, drugi mi je izročil ček za literarni večer in potne stroške. Nekaj časa smo sedeli in se nalivali in klepetali. Potem me je zmanjkalo. Ko sem spet prišel k sebi, ni bilo nikogar več, steklenica pa je bila napol prazna. Takoj sem se je lotil in začel tuhtati. Hej, ti, Chinaski, saj ti si vendar legendarni Chinaski. Dobro veš, kakšen glas gre o tebi. In zdaj si v ženskem bloku, kjer spi na stotine žensk. Na stotine žensk!

Bil sem v samih gatah in nogavicah. Stopil sem na hodnik in potrkal na prva vrata.

»hej, jaz sem Henry Chinaski, nesmrtni pisatelj! Odprite! Nekaj bi vam rad pokazal!«

V sobi je bilo slišati hihitanje.

»Okej,« sem nadaljeval. »Koliko vas je tam notri? Dve? Tri? Saj je vseeno. Tudi s tremi zlahka opravim? Brez problema! Slišite? Odprite! Tole ogromno škrlatno stvar imam v roki. Prisluhnite, potrkal bom z njo na vrata!«

S pestjo sem pobobnal po vratih. Še kar naprej so se hihitale.

»Tako torej! Nočete spustiti Chinaskega v sobo, ne res? Potem se pa jebite!«

Poskusil sem pri naslednjih vratih. »Hej, punce! Tukaj stoji največji pesnik zadnjih osemnajstih stoletij! Odprite! Nekaj vam bom pokazal! Nekaj sladkega in trdega za vaše sramne ustne!«

Stopil sem k naslednjim vratom.

Potrkal sem na vsa vrata in se po stopnicah spustil v drugo nadstropje in tudi tam poskusil pri vseh vratih in tudi pri vseh vratih v prvem nadstropju. Ves čas sem s sabo nosil steklenico viskija, kar me je pošteno zdelalo. Imel sem občutek, da hodim že ure in ure od sobe do sobe. Pošteno sem potegnul in se opotekal naprej. Brez uspeha.

Popolnoma sem izgubil orientacijo in niti pojma nisem imel, kje sem, v katerem nadstropju in kje je moja soba. Nazadnje sem si želel samo še to, da se v miru spravim v posteljo. Spet sem hodil od vrat do vrat, tokrat tiho, kajti nenadoma sem se zavedel svojih spodnjic in nogavic. Brez uspeha. »Največji ljudje so najbolj osamljeni.«

V tretjem nadstropju sem pritisnil na neko kljuko in ta se je vdala. Vrata so se odprla. In tam je bila aktovka mojih pesmi . . . prazni kozarci, prepolni pepelniki . . . moje hlače, srajca, čevlji, suknič. Bil je čudovit pogled. Zaprl sem vrata, sedel na posteljo in do konca izpraznil steklenico, ki sem jo ves čas nosil s sabo.

Ko sem se prebudil, je bil že dan in ležal sem v čudno čistem prostoru z dvema posteljama, zavesami na oknih, televizorjem in kopalnico. Najbrž sem bil v kakšnem motelu. Vstal sem in odprl vrata. Povsod sneg in led. Naglo sem spet zaprl in se razgledal naokrog. Bil sem povsem zmeden. Še sanjalo se mi ni, kje bi lahko bil. Otepal sem se s hudim mačkom in strašno sem bil pobit. Dvignil sem slušalko in naročil medkrajevni pogovor. Klical sem Lydio v Los Angelesu.

* Odloemek je iz knjige *Ženske* (Women), 1978, ki je pravkar izšla pri DZS.

»Ljubica, še sanja se mi ne, kje sem!«
 »Mislila sem, da si odšel v Kansas City?«
 »Saj sem. Ampak zdaj ne vem, kje sem, razumeš? Odprl sem vrata, zunaj pa nič drugega kot z ledom pokrite ceste, povsod sneg!«
 »In kje stanuješ?«
 »Zadnje, kar se spominjam, je soba v ženskem bloku študentskega naselja.«
 »No, najbrž si spet počel kakšne traparije, pa so te preselili v motel. Nič ne skrbi. Se bo že kdo prikazal in poskrbel zate.«
 »Za božjo voljo, ali res ne moreš pokazati vsaj malo razumevanja za moj položaj?«
 »Osmešil si se. Sicer se pa ves čas samo smešiš.«
 »Kaj misliš s tem?«
 »Navaden ušiv pijanec si,« je rekla Lydia. »Stuširaj se z vročo vodo.«
 Odložila je slušalko.
 Vrgel sem se na posteljo. Soba je bila čisto prijetna motelska soba, samo popolnoma brezosebna. Naj me vrag, če bom šel pod tuš. Na misel mi je prišlo celo, da bi prižgal televizor. Nazadnje sem zaspal . . .
 Zbudilo me je trkanje. Med vrati sta stala dva vesela študenta, ki naj bi me spravila na letališče, tako kot je Lydia predvidevala. Sedel sem na rob postelje in si začel obuvati čevlje. »Imamo še dovolj časa, da na letališču zvrnemo kakšen kozarec?« sem vprašal.
 »Jasno, gospod Chinaski,« je odvrnil eden izmed njiju, »kar koli vam srce poželi.«
 »Okej,« sem rekel, »potem pa jo brž pobrišimo od tod.«

KAKO POSTANEŠ SLAVEN PISATELJ

pofukat moraš kup žensk
 in to lepih
 in napisat kakšno spodobno ljubezensko pesem.

in naj te nič ne skrbijo leta
 in/ali mladi talenti.

samo nalivaj se s pivom
 še in še
 in pojdi na konjske dirke
 vsaj enkrat na teden
 in dobi na stavah
 če je le mogoče
 težko se je naučiti zmagovati –
 izgubljati zna že vsako nič.

in ne pozabi na svojega Brahmsa
 in na svojega Bacha in
 na svoje pivo.

nikakor se ne pretegni.

spi do poldneva.

izogibaj se kreditnih kartic
 in zamujaj s plačilom
 za vsako stvar.

dobro si zapomni, da ni pičke pod soncem,
 ki bi bila vredna več kot 50 čukov
 (leta 1977).

in če si sploh zmožen ljubiti,
 potem ljubi najprej sebe,
 ves čas pa imej pred očmi
 možnost popolnega poraza,
 in naj se ti zdi razlog za poraz upravičen ali ne –
 zgodnji okus smrti ni nujno slaba stvar.

na daleč se izogibaj cerkva in krčem in
 muzejev,
 in bodi potrpežljiv kakor pajek –
 čas je križ za vsakogar,
 pa še
 izgnanstvo
 poraz
 zahrbtnost.

vsa ta jajca.

drži se piva.

pivo je prava kri.

stalni ljubimec.

nabavi si velik pisalni stroj
 in ko pod oknom romajo koraki
 gor in dol

trešči tisto stvar
 pošteno jo trešči

naj bo to borba težke kategorije
 naj bo to bik, ki se prvič zaleti v areno

in ne pozabi starih mačkov
 ki so se tako dobro borili:
 Hemingwaya, Celina, Dostojevskega, Hamsuna.

če misliš, da niso ponoreli
 v svojih ozkih čumnatah
 prav kakor ti

brez žensk
 brez hrane
 brez upanja

potem še nisi pripravljen.

še naprej se nalivaj s pivom.
 dovolj časa imaš še.
 če pa ne,
 tudi čisto nič
 hudega.

LITERARNA ROMANCA

spoznal sem jo prek pisem ali poezije ali revij
in začela mi je pošiljati sila seksi
pesmi o posilstvih in pohoti, in ker je primaknila
še kanček intelektualizma,
me je to pošteno vrglo in spravljal sem se v avto
in se odpeljal na sever

čez hribe in doline po avtocestah
neprespan, zmačkan od zadnjega popivanja,
pravkar ločen, brezposeln, že v letih, utrujen,
z eno samo željo, da bi spal pet ali deset let.
nazadnje pa sem le našel motel
v sončnem mestecu ob prašni cesti,
sedel sem tam in kadil in tuhtal,
da moram biti res pošteno trčen,
potem pa sem se uro pozneje odpravil
na sestanek; bila je že prekleto stara,
skoraj toliko kot jaz, ne preveč seksi,
stisnila mi je jabolko, trdo ko kamen,
ki sem se ga lotil s tistimi zobmi, ki so
mi še preostali.

pobirala jo je neka bolezen,
nekaj takšnega kot astma,
prišepnila mi je, da bi mi rada zaupala
skrivnost, rekel sem: že vem, 35 let si stara
in še vedno devica.
in je potegnila na dan beležnico z 10 ali 12 pesmimi:
njeno življenjsko delo, in moral sem jih
pazljivo prebrati in trudil sem se,
da bi bil prijazen,
vendar so bile obupne.
peljal sem jo na boks
in dušila se je v dimu
in se ozirala naokrog in strmela
v vse tiste ljudi
in nato v boksarje
ter pri tem trdno stiskala pesti.
tebe nič na svetu ne spravi s tira, kaj?
me je vprašala, vendar me je tisti večer
med griči pošteno spravila s tira,
me razvnela in trikrat ali štirikrat
sem se zalotil, kako
popravljam katero od njenih pesmi
in nabila mi je jezik globoko v grlo.
ampak ko sem potem odšel
je bila še vedno devica
in zelo slaba pesnica.

kajti če ženska tišči kolena skupaj 35 let,
tedaj je prepozno
tako za ljubezen
kot za poezijo.

SOBA NI BILA VIDETI SLABA

imela je debela stegna
in lepo se je smejala
smejala pa se je za vsako malenkost
in zavese so bile rumene
prišlo mi je
zvalil sem se z nje
in preden je izginila v kopalnico
je izpod postelje potegnila brisačo
in mi jo vrgla.
od sperme drugih moških je
bila vsa trda.
raje sem se obrisal v rjuho.

ko se je spet prikazala
se je sklonila
in mi pokazala vso tisto svojo krasno rit
saj je dala na gramofon Mozarta.

NOCOJ

«čez 50 let bodo tvoje pesmi
o dekletih še vedno tu, dekleta
pa bodo že davno izginila,»
mi pravi moj založnik po telefonu.

dragi založnik:
vse kaže, da so dekleta izginila
že zdaj.

vem, kaj si hotel reči,
ampak preskrbi mi
nocoj
eno samo samcato žensko,
ki mi prihaja nasproti,
pa lahko obdržiš čisto vse moje pesmi
dobre,
slabe
in tudi vse, ki jih bom morda napisal po teje.

vem, kaj si hotel reči.
pa veš, kaj sem hotel jaz?

TI

ti si prava pošast, pravi
s tem belim vampom
in kosmatimi nogami.
nikoli si ne porežeš nohtov
imaš debele roke
šape kakor mačka
rdeč nos
in največja jajca
kar sem jih kdaj videla.
sperma ti šprica
kakor kitu voda
iz luknje na hrbtu.

ti pošast ti,
me poljubi,
kaj bi rad
za zajtrk?

Charles Bukowski je ena od najzanimivejših osebnosti sodobne ameriške literature. Rodil se je leta 1920 v Andernachu v današnji ZR Nemčiji in se je preselil v ZDA, ko mu je bilo tri leta. Odraščal je v Los Angelesu, kjer živi še danes. Izdal je več kot trideset pesniških zbirk, nekaj knjig kratke proze (*Notes of a Dirty Old Man*, 1969, *Erections, Ejaculations, Exhibitions and General Tales of Ordinary Madness*, 1972, in druge) in štiri izrazito avtobiografske romane (*Post Office*, 1970, *Factotum*, 1975, *Women*, 1978, in *Ham on Rye*, 1982).

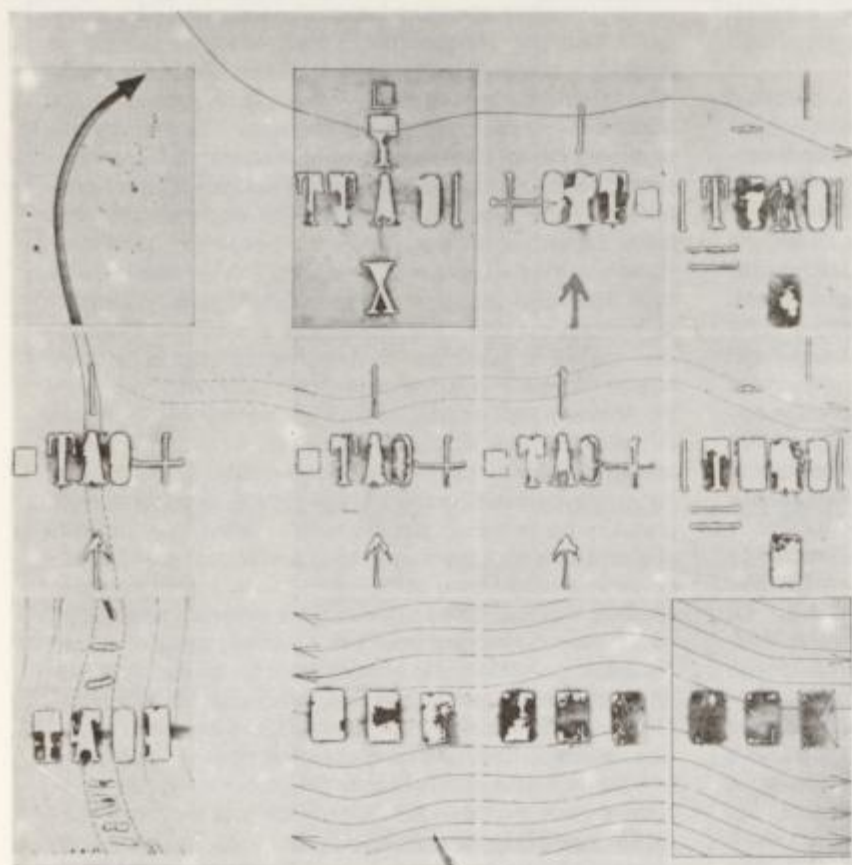
prevod: Miha Avanzo

ČEŠKA VIZUALNA POEZIJA SEDEMDESETIH LET

Zanimanje za vizualne značilnosti pesniškega besedila, namera, da bi uporabili vizualno organizacijo verbalnega materiala kot del pomenskega sporočila ali kot samobitne estetske kvalitete, zanimanje za specifične možnosti posameznih znakovnih sistemov z vidika njihovega vizualnega delovanja – to so pojavi, ki spremljajo včasih bolj intenzivno, včasih pa manj močno celoten dosedanji razvoj linearno pisane poezije. V nekaterih zgodovinskih obdobjih so to potezo čutili kot obrobno, drugje pa predstavlja komplementaren del kompleksa pisane literature, v zvezi z nekaterimi avantgardnimi umetniškimi tendencami dvajsetega stoletja pa spet postaja bolj razširjena in tehtna. . . . Omenimo lahko na primer vizualne pesmi Simi-asa iz antične Grčije, vizualno organizirane reformacijske in protireformacijske tekste, posamezne vizualne realizacije, ki so se uveljavile na ozadju tradicionalno urejenega besedila pri takih avtorjih, kot sta bila François Rebelais ali Lewis Carroll. V tesni povezavi z nekaterimi likovnimi usmeritvami pa so se pojavile vizualne pesmi v kontekstu nemškega ekspresionizma in dadaističnega gibanja, »osvobojene besede« so postale naravnost programski načrt italijanskega futurizma, prizadevanje za stvaritev literarne paralele kubistični sliki je dalo spodbudo Guillaumeu Apollinairu pri njegovih kaligramih, v krogu ruskega futurizma se je še posebno močno uveljavilo zanimanje za odkrivanje novih pomenov, dotlej nesposobnih za verbalizacijo, v podobi »zaumnega« jezika, pogosto kombiniranega z vizualno organizacijo pesniškega besedila ali z uporabo diferenciacije s pomočjo tipografske pisave. Predhodnik teh prizadevanj je bil v drugi polovici prejšnjega stoletja Stéphane Mallarmé s svojim Metanjem kocke, ki je prvi odkril možnost vizualne orkestracije pesniškega teksta na površini tiskane strani oziroma dveh strani in iz tega izvirajoče pomenske uveljavitve vseh elementov, torej ne le lastnega jezikovnega materiala, ampak tudi npr. velikosti pisave, lokalizacije na ploskvi, odnosa potiskanih in »čistih« ploskev ali možnosti različnega načina branja, različnih zaporedij posameznih sekvenc itd. Na prelomu petdesetih in šestdesetih let se izrazito aktivizira zanimanje za vizualno poezijo v mnogih državah – rezultat tega je dokaj veliko število revijalnih in knjižnih publikacij, antologij in še posebej razstav. Zanimanje za samo strukturo jezika, za njeno estetsko aktualizacijo vodi k formiranju t. i. konkretne poezije, ki uporablja maksimalno reduciran semantični material in je usmerjena k izpovedi o estetskih možnostih jezikovne strukture, o lastnih karakteristikah metajezika. Vplivi in spodbude izvirajo v tem obdobju na eni strani s področja lingvističnih raziskav, na drugi pa iz paralelnih odkritij na področju likovne umetnosti, predvsem v podobi konkretne umetnosti, in v novi glasbi. Obenem s konkretno poezijo se najprej razvijajo posamezne podobe vizualne poezije, pri čemer avtorji velik del pozornosti posvečajo posebno realizacijam na meji med likovno umetnostjo in poezijo, ki se kaže v podobi asemantičnih tipografskih kompozicij, natipkanih ali napisanih na roko, pa naj poudarjajo avtorsko ekspresijo ali pa nasprotno racionalno sistematično kompozicije.

Če opazujemo ustvarjalnost tega tipa, ki bi jo lahko kompleksno zajeli pod oznako »vizualna poezija« ali raje »vizualni teksti« v sedemdesetih letih, lahko v najširšem

kontekstu opazujemo nekaj bistvenih razlik v primerjavi s predhodnim obdobjem. To je predvsem opredelitev dveh nasprotnih tendenc – ena od njih je prizadevanje za stvaritev vizualne pesmi kot kompleksne tvorbe z nekaj pomenskimi ravninami, ki je realizirana s kombinacijo raznih tipov materialov, na primer tiskanega besedila in slikovnega materiala, dopoljenega na primer z rokopisnim ali slikarskim posegom (primer takih realizacij je lahko ustvarjanje italijanskih pesnikov iz kroga Poesia Visiva). Nasprotna tendenca je minimalizacija in konceptualizacija pesniškega teksta, ki vodi do tesnega zblizanja s konceptnimi deli v različnih medijih, ki jih realizirajo avtorji, katerih izhodišče je likovno ustvarjanje. Z jezikovnimi realizacijami konceptne umetnosti se ta linija vizualne poezije včasih praktično zlije, njuna skupna značilna poteza je maksimalna redukcija jezikovnega materiala in dosledna podrejenost estetskih ciljev glavni zahtevi, namreč sporočanju določene ideje, navezovanja stika, zbujanju določenega miselnega procesa v bralcu. Vizualna organizacija takih besedil, pa naj bo v podobi ploskovno omejenih sekvenc ali v podobi posameznih strani v knjigi, je ne-ločljiv del semantičnega plana dela in se radikalno loči od estetsko privlačnih vizualnih ureditev tistega tipa vizualne poezije, ki smo ga spoznali eno ali dve desetletji prej. Naslednja bistvena poteza ustvarjanja v zadnjem desetletju je prizadevanje za uporabo novih, do tega časa za vizualno poezijo neobičajnih medijev, predvsem fotografije, vendar tudi filma ali video zapisa. Na tem področju se pojavlja tudi vrsta prehodnih realizacij, ki so v zvezi s spremembami estetike filma in še posebej z značilnimi potezami video zapisov, ki se šele oblikujejo, z njihovim »rokopisom«, ki se loči od filmske kamere na primer z veliko večjim poudarkom na detajlu, s prisotnostjo v tesni bližini človeka ali drugega snemanega objekta, pa tudi z iskanjem lastnega načina kompozicije (rez), ki vodi k nastajanju kreacij, ki so jih avtorji označili kot »video pesmi«. Končno je treba v zvezi z vizualno poezijo sedemdesetih let spomniti tudi na njeno zvezo z najrazličnejšimi poskusi umetniške uporabe efemernih form komunikacije, s katerimi smo se srečevali pod oznakami mail art in stamp art, pa naj so bili tvorci teh realizacij pesniki, likovniki ali skladatelji. Čeprav se je večina te produkcije hitro izrodila v obliki banalnosti in hoteno smešnih idej, je zrasla iz nje – posebej na njenem začetku – vrsta zanimivih kreacij, ki so aktualizirale nova izrazna sredstva in doslej v umetniški ustvarjalnosti neuporabljene komunikacijske sisteme. Skozi vso problematiko vizualne poezije zadnjega desetletja se torej vleče raziskovanje novih podob knjige, začnši s knjigo objektom, kot jo poznamo že od predstavnikov klasičnih avantgard moderne umetnosti, prek knjig pesmi, ki tvorijo končno podobo vizualno organizacijskega pesniškega teksta, vse do knjig konceptov in knjig idej, ki na ozadju fiksirane predstave knjige uporabljajo odklone in spremembe norme kot sredstva komunikacije, pri čemer je lahko smisel njihovega nastanka prav tako izpoved o naravi knjige kot medija in raziskave novih, adekvatnejših oblik predstavitve konceptualnega besedila ali pesmi. Skalo knjig dopolnjuje tudi vrsta likovnih kreacij, v katerih se uveljavlja serijska zaporednost posameznih sekvenc, na primer v sistemskih realizacijah, ki uveljavlja-

Eduard Ovčaček: TAO

Eduard Ovčaček
OPQR

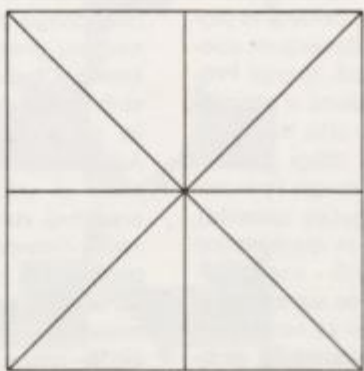
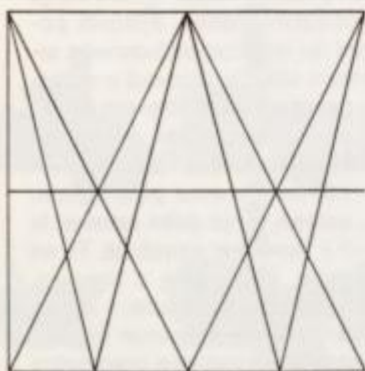
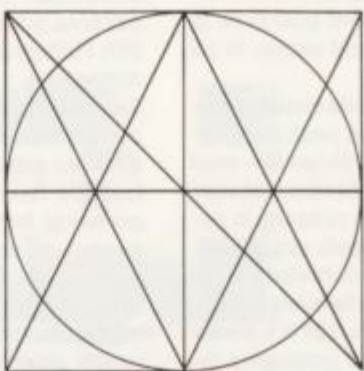
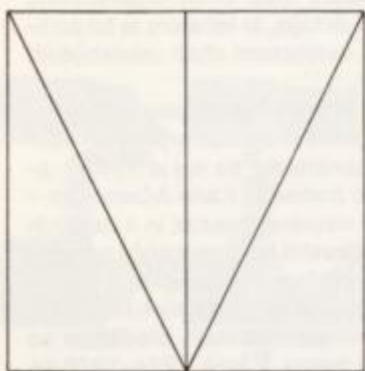
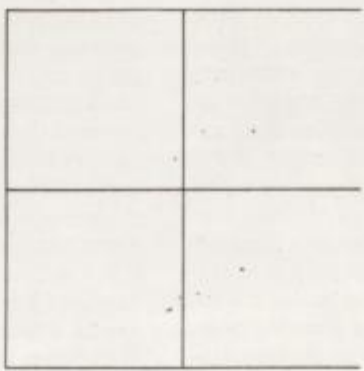
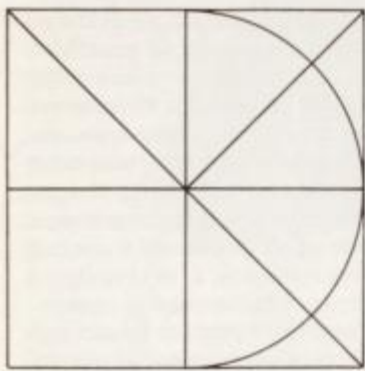
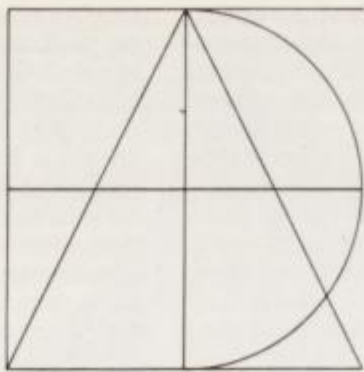
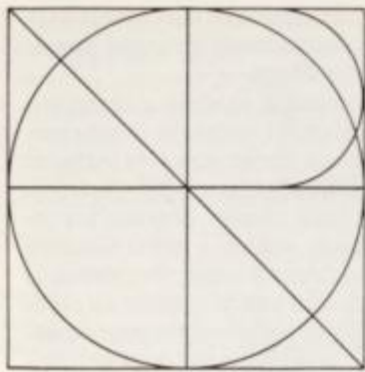
jo določeno racionalno pravilo kompozicije, ali v analizi posameznih elementov, kot sta rokopis, barva itd., včasih dopolnjenih tudi s tekstom.

Večino omenjenih pojavov lahko zasledujemo tudi v češki vizualni poeziji sedemdesetih let – na srečo je ta ustvarjalnost zelo malo znana, pojavlja se le na občasnih avtorskih ali kolektivnih razstavah, dela nekaterih najmlajših avtorjev pa nastajajo izključno v veselje iskanja in potešitev najbližjih prijateljev. Cilj teh vrstic je poskus karakterizacije ustvarjalnost posameznih avtorjev, nakazati pa želim tudi njihove specifične poteze in njihov delež v celotni podobi češke vizualne poezije tega časa. Podrobno razlikovanje stopnje originalnosti in umetniške tehtnosti pa bi presegalo obseg te informacije – prav tako bo moralo biti dopolnjeno z analizami posameznih del. V tej zvezi je treba vsaj omeniti delo likovnikov, ki se sistematično ukvarjajo s pisavo kot s pomenskim in estetskim elementom in so usmerjeni v ustvarjanje specifične paralele kaligrafije v okviru možnosti latinske pisave in njene vključitve v strukturo slike ali grafičnega lista. Njihove realizacije se približujejo področju vizualne poezije, tvorijo de facto njen likovni protipol, namreč črkovno ali skriptualno sliko. Ta slika se od vizualne poezije loči po svojih sredstvih, vendar ima z njo skupno zanimanje za vizualno organizacijo tekstnih elementov. Skoraj tri desetletja že nastajajo slike, risbe in grafični listi zaslužnega umetnika Zdeňka Sklenářa, ki je najprej parafraziral orientalsko kaligrafijo s sredstvi »evropskega« oljnega slikanja, pri čemer je spontanost kaligrafske geste nadomestil s strukturalnimi kvalitetai slikanja. Postopoma se začne v njegovih delih redno pojavljati tudi latinska pisava, v njenih kopičenjih in prekrivanjih najde umetnik podobne kompozicijske principe, kot jih vsebujejo njegove arcimboldovske* slike, ki navezujejo na na novo odkrito delo znamenitega slikarja rudolfinskega dvora. Včasih se v Sklenářovih slikah in listih pojavlja tudi enostaven polnopomenski tekst, na primer v obliki kaligrafije na grafeme besede IDEJA. V sedemdesetih letih se je umetnikovo delo obogatilo tudi z kaligrafično linijo traktirane podobe predmetov, ki so tvorili nekakšno malce kuriozno in obenem likovno zelo učinkovito »abecedo stvari«, vendar pa iz tega obdobja izvira tudi vrsta slik in grafičnih listov z latinskimi grafemi, ki izrabljajo oblikovne karakteristike posameznih pisav. Kiparska in grafična ustvarjalnost Eduarda Ovčáčka predstavlja češko varianta letrizma, ki je motiviran s prepričanjem, da je sama pisava nosilec določenih, ne le vizualnih, ampak tudi komunikacijskih kvalitet, ker se navezuje na določeno kulturno okolje, na določene situacije itd. Ovčáček uporablja v zadnjih letih na eni strani kombinacije črkovnih elementov z enostavnimi grafičnimi znaki, kot so puščice ali grafi, na drugi strani pa nakazuje s pomočjo linearne risbe določeno prostorsko kompozicijo. Na svoje starejše realizacije navezuje v plastikah in reliefih, v katerih se posamezni grafemi uveljavljajo kot del določene vizualne strukture, ustvarjene z njihovim ponavljanjem, prekrivanjem in prenikanjem, pa tudi v prežganih kolažih, v katerih se aktualizira moment akcijskega posega v njegovi spremenljivosti v kontrastu z nesprejemljivo podobo grafemov. Kipar Vladimir Preclik se je na sredi sedemdesetih let posvetil grafičnim strukturam, ki so pogosto ustvarjene s ponavljajočimi se znaki pisalnega stroja. Njihova vizualna urejenost ni vodila k sintaksi določenega jezika, ampak k vertikalni sestavljenosti njegovih skulptur, od katerih je ohranjalo na primer totemsko ureditev ali linearne značilnosti posameznih sekvenc, pri čemer so

* Giuseppe Arcimbaldo (1527–1593), italijanski manirist, (op. prev.)

različne optične strukture ustrezale uveljavitvi barv v njegovih kiparskih realizacijah. S sfero vizualne poezije se praktično zlivajo tekstne risbe Dalibora Chatrnýja, ki od prve tretjine sedemdesetih let navezuje na svoje starejše konstruktivne realizacije v delih, v katerih kombinira besedilo z drugimi risarskimi posegi. Konstanta Chatrnýjevega ustvarjanja ostaja odnos do prostora – njegove prve tekstne risbe predstavljajo nekakšne elementarne interierje, katerih stene so določene z besednimi oznakami. Razmerje med vizualnim in verbalnim (pri katerem včasih tudi uporablja pojme v nekaj različnih jezikih) ustvarja končno podobo dela, nekakšno prostorsko lokalizacijo teksta z različnimi možnostmi za branje, z možnostjo iskanja in odkrivanja različnih razmerij in odvisnosti. V naslednjih risbah uporablja Chatrný najpogosteje tehniko frontaže, ki mu dovoljuje, da konfrontira pisani tekst z naslednjo ravnino, naslednjo plastjo, ki je ustvarjena z naravo izbrane materialne strukture, ali pa naravnost prenaša na površino papirja reliefni tekst, ga med nastajanjem risbe spreminja in tako precizira in daje posebno veljavo njegovemu običajnemu leksikalnemu pomenu. Nikakor ni slučaj, da se avtor večkrat ukvarja s pojmi, ki jih na splošno čutimo kot poetične – barvni posegi v risbino strukturo pa sodoločajo končno podobo teksta, ki je sinteza verbalnega pomena in njegovih vizualnih (grafičnih, strukturalnih in barvnih) sprememb. Deli pomenske strukture celote so torej tudi spremembe in posegi, ki običajno spadajo le k estetsko veljavnim detajlom risarskega rokopisa. V zadnjem času raziskuje avtor tudi možnosti resnične prostorske kompozicije teksta – če se je v risbah ukvarjal ali s posameznimi pojmi, ki so evocirali določene poetične kvalitete (npr. »vrtnica«, »razgled«, »grm« ipd.) ali z enostavnimi opredelitvami, ki so se spreminjale po zaslugi risarskega posega (npr. »mesto«, »tukaj« ipd.), potem je svoje prostorske tekste ustvaril s citiranjem beletrističnih in teoretičnih tekstov; v njihovi končni kompoziciji se uveljavlja prepletanje nekaj ravnin, srečevanje različnih sekvenc ipd. Fuzija likovnih in pesniških usmeritev karakterizira tudi ustvarjalnost Jirija Hůla – če se v nekaterih njegovih likovnih realizacijah uveljavljajo črkovni tipi predvsem kot dekor, četudi zelo kultiviran, kot na primer v njegovi keramiki, potem njegovi računalniški teksti uporabljajo vizualne značilnosti površine mnogokrat ponavljanjih grafemov za ustvarjanje novih odnosov, ki evocirajo in implicirajo prostorski konstruktivni sistem. Zanimanje za sistematiko slikovne kompozicije je še bolj očitno pri Hůlovih kolažih, v katerih analizira izhodiščno sliko (fotografijo, plakat ipd.) tako, da po prej določeni statistični shemi izbira določene elemente in jih znova sestavlja. Rezultat je vizualna struktura, ki je podobna predlogi, v detajlih pa se od nje loči, spremenjena po zaslugi izbranega pravila kompozicije. V krožnih kolažih avtor podobno ruši konvencionalno kompozicijo slike in spet dovoljuje gledalcu, da primerja pravilnost izbranega sistema z individualnimi podobami njegove aplikacije. Hůlovi kolaži so torej nekakšni praktični dokazi eksperimenta s področja statistične estetike, ne da bi se omejevali na dokumentacijo gole teoretične usmeritve.

Uveljavitev individualnega rokopisa opazuje v svojih novih vizualnih pesmih Ladislav Novák, ki je dejaven tudi kot likovnik in prevajalec. Na likovnem področju razvija v sedemdesetih letih svoje odkritje froasaža, interpretacijske metode, ki mu dovoljuje, da ustvarja risbo imaginativnega karakterja iz slučajno nastale strukture zmečkanega papirja. Iz strukturalnih detajlov avtor postopno gradi vedno bolj konkretne podobe fantazijskih likov, včasih jih je težko poimenovati, včasih so jasno figuralni z vrsto natanč-

Pavel Rudolf: brez naslova

Pavel Rudolf: brez naslova

nih detajlov. Tekstne interpretacije, ki včasih spremljajo te risbe, navajajo fantazijsko in groteskno dogajanje, popisujejo obliko risbe in obenem bogatijo z drugimi pomeni in možnostjo kakršnegakoli potencialnega dogajanja, pri katerem je risba ena sama sekvenca. V vizualnih pesmih uveljavlja Novák rokopis, s katerim spreminja enostavne teme, najbolj pogosto eno ali nekaj besed, v obliko grotesknega lika, ki spominja na živi organizem ali navaja na možnost vegetacijske spremembe, razvijanja ali razraščanja. V novih razmerah in v novih sredstvih tako navezuje ustvarjalec na emblematične vizualne tekste, ki jih poznamo iz preteklih stoletij. Včasih spreminja Ladislav Novák v obliko fantazijskega figuralnega lika eno samo črko – antropomorfizira njen obris, ustvari nekaj na meji med grafenom in fantazijsko postavo. V pomenski polivalenci ali dvopomenskosti tiči bistvo umetnikovih pesmi, pomembno vlogo v njih pa igrajo tudi vizualni humor, groteska ali ironizirajoča parafraza običajnega in znanega. V nekaj cikličnih avtor tudi tekstovno komentira svoje risbe enostavnih, malce groteskno učinkujočih linearnih likov. Komentar iz njih spet ustvari zgodbo, povzroča stalni proces sprememb, včasih fantazijskih, drugič komičnih ali grotesknih. Generacijo mlajši Václav Vokolek se je od začetka sedemdesetih let osredotočal predvsem na pesmi velikega formata v obliki plakatov, v katerih se je uveljavljal tako elementarni tekstni material pa tudi njegova ekspresivna interpretacija v obliki slike, naslikane s čopičem s tempero ali tušem. Ploskovna distribucija teksta, njegova barvna in rokopisna transkripcija, vse to je imelo enak delež pri končni podobi vsakega lista, ki ga je možno dojemati globalno, podobno kot je to na primer pri plakatu. Naslednja Vokolkova raziskovanja so vodila na področje prostorske uveljavitve enostavnega verbalnega teksta – medtem ko so poskusi s trodimenzionalnimi pesmimi plastikami ostali osamljeni, je ustvaril avtor bistveni del svojih dosedanjih realizacij v obliki risarskih projektov, v katerih beseda postaja arhitektura ali element pokrajine in tako prihaja v nov kontekst, spreminja svoje okolje, to pa spreminja tudi njo.

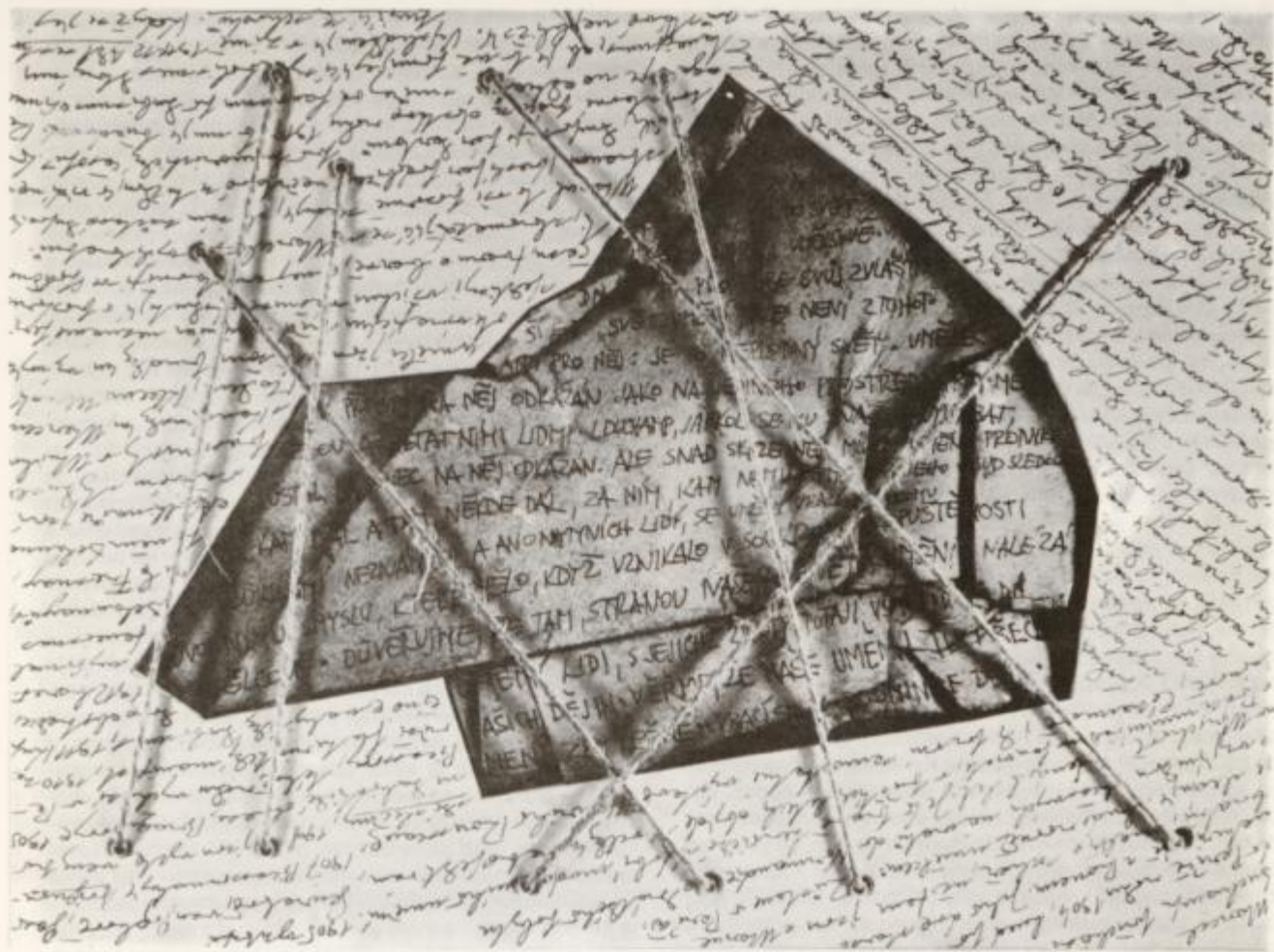
Najbolj dosleden predstavnik sintetične linije vizualne poezije je Jindřich Procházka, ki se je po vrsti poskusov neposredne sinteze poezije in vsakdanjega življenja – med njimi je treba omeniti vsaj koncepcijo Neločene umetnosti 70, ki je bila predstavljena z medsebojnimi zvezami in povezavami pisem nekaj naslovnikom in njihovih odgovorov, in Neločena umetnost 70–76, ki jo je predstavljala vrsta demonstrativnih, mistifikacijskih ali blasfemičnih akcij, pojmovanih kot pesniške geste – vrnil leta 1979 k pisani poeziji. Za Procházkove pesmi je značilna ploskovna distribucija tekstnih fragmentov, ki dopuščajo veliko načinov branja. Na ploskvi pesmi se mešajo citati tujih tekstov in banalnih informacij, metaforične refleksije, deskripcije ali onomatopoični zapisi z vizualno-semantičnimi detajli, ustvarjenimi vedno iz strojepisnih znamenj, in to v obliki parafraze tujega likovnega dela ali v obliki nekakšne ploskovne konstelacije. S polifoničnostjo in doslednim uporabljanjem citatov, pogovornih zapisov ipd. razvija Procházka svojo linijo ploskovne poezije, izhajajoč iz principa narativne umetnosti, nove figuracije in pop arta, kar je odkril za področje vizualne poezije že v drugi polovici šestdesetih let. V narativni poeziji in tudi v drugih tipih ploskovno organiziranih pesmi opravlja zaključek (poanto), razvija možnosti različnih variant branja in medsebojno vplivajočih kontekstov. V Procházkovih listih – vsaka njegova pesem ima standarden format A4 – so sintetizirane spodbude tradicionalne in vizualne poezije za novo celoto, v kateri se kažejo kot avtorjeve najosebnnejše ekski-

stenčne spodbude in tudi kot parafraze tujih umetniških del, deskripcije situacij in iskanja novih možnosti pesniške aktualizacije jezikovne strukture.

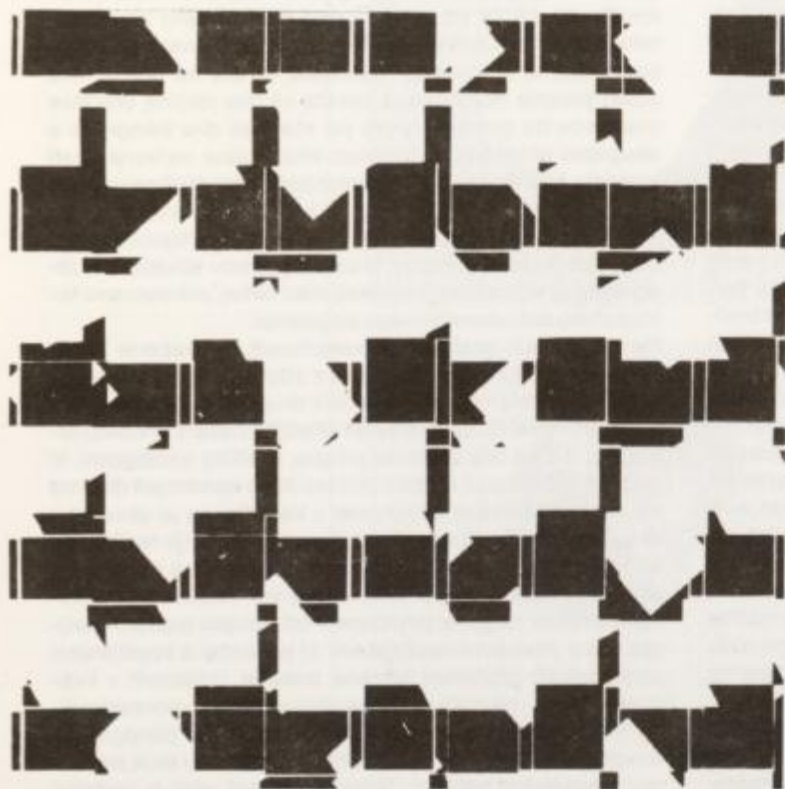
Iz ustvarjanja Miroslava Koryčana spadajo v omenjeno obdobje že teksti, ki so ustvarjeni z aplikacijo pravila različnih iger (npr. šaha, dame) na izbran jezikovni material. Rezultat je tekst, ki ustreza določeni strategiji – jezikovni material se zdaj pojavlja v novih zvezah, pogosto presejnetljivih in nekonvencionalnih, včasih v obliki vizualne konstelacije, drugič v obliki prepisa vrstic. Prizadevanje za to, da bi našel skupne poteze pesmi in slike, so predstavljali avtorjevi poskusi, da bi transformiral obliko pesniškega teksta v sliko in to tako, da bi bili določeni jezikovni elementi nadomeščeni s posameznimi vizualnimi elementi (liki in barvami). Končna risba torej ohranja kompozicijske značilnosti izhodiščnega pesniškega teksta, vizualizira jih in predstavlja kot določeno estetsko kvaliteto, v konfrontaciji s tekstom – ki ga avtor daje gledalcu prav tako na razpolago – je mogoče odkrivati medsebojne zveze in različnosti obeh kreacij, zavedati se specifično jezikovnih in specifično vizualnih vidikov in narave njihovega delovanja. V zadnjih letih se usmerja Koryčanovo ustvarjanje k bolj sintetičnim strukturam, v katerih se uveljavlja tudi prostorska organizacija posameznih jezikovnih elementov in konfrontacija verbalnih detajlov z drugimi materiali, ki jih spreminjajo in jim dajejo pečat posebnega. V prvi polovici sedemdesetih let so se pojavile v javnosti tudi kolažirane pesmi Helene Hátlejeve, ki je uporabljala kontrast dveh struktur, namreč detajlne risbe iz anatomskega atlasa in vrste grafemov, iztrganih iz besednega konteksta. Ureditev ali nakopičenje znamenj je povzročilo možnost določene zgodbe, fiziološko dejavnost živega organizma je metaforično kazalo kot del nekakšnega spremenljivega, »živega« teksta in nasprotno najosnovnejše elemnte pesmi predstavljajo kot »živi organizem«. Enostaven metaforičen odnos med živim organizmom, oziroma podobo njegovega detajla, in tekstom je bil pri listih Hátlejeve poudarjen s kvalitetami obeh uporabljenih materialov.

Tendencij po minimalizaciji jezikovnih sredstev in po konceptualizaciji teksta sta bistveni za ustvarjalnost vrste avtorjev srednje in mlade generacije, pa naj je njihovo izhodišče literarno ali likovno področje. Karel Adamus se – po nekaj letih strojepisne vizualne poezije in kinetičnih pesmi – od začetka sedemdesetih let osredotoča na raziskovanje novih možnosti metafore. Na začetku teh zanimanj so bile drobne žigosane pesmi s tekstnimi fragmenti in metaforično delujočimi slikovnimi detajli. Sledile pa so pesmi objekti in kolažirane pesmi. V letih 1974–1976 se je Adamus še enkrat vrnil k čistim estetskim kvalitetam strojepisja in je ustvaril obsežno zbirko, ki jo imenuje »pesmi slike«. To so strojepisni teksti, ustvarjeni z večkratnim ponavljanjem enega grafema, lirske konstelacije, realizirane s spontano gotovostjo, ki vodijo k odkrivanju poetičnega delovanja posameznih znakov, njihovih ponavljanj, prekrivanj, formiranj do intuitivno občutenega sistema. Obsežna zbirka »pesmi slik« je izpoved o estetskih možnostih strojepisja, povzema jih in obenem pipelje do podobe končnega umetniškega dela. Naslednji Adamusovi teksti imajo obliko metaforičnih konceptov – avtor se vrača k metafori kot osnovnemu pesniškemu sredstvu, vendar jo izolira, ustvari iz nje delni refleks, ki vodi k realnosti jezika pa tudi k temu, kar označuje. To so pogosto le posamezne besede, ki se šele z imenom, označitvijo spreminjajo v obliko lirske miniature, v obliko metafore. Podobno dela Adamus tudi s slikovnim materialom – izbira preproste fotografije ali osnutke predmetov

Dalibor Chatrny: Duchampovska meditacija

Ivan Chatrny: brez naslova

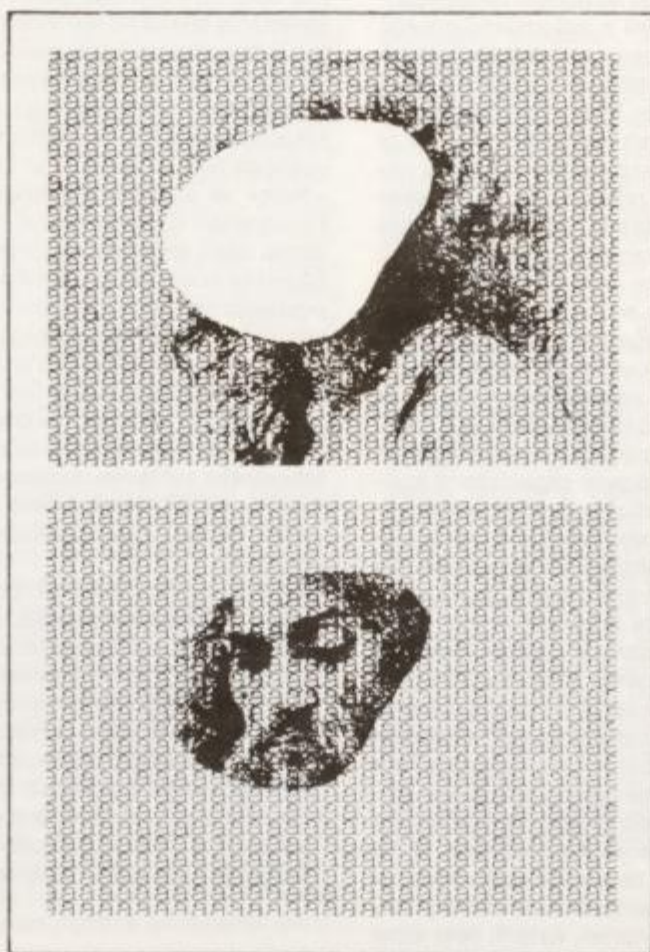
in situacij, mineralov, rastlin in naravnih tvorb. Podobno kot besedne sekvence tudi tem daje poseben pomen z imeni, ki jih spreminja v vizualno metaforo. Z enako skromnimi sredstvi dela tudi likovnik Jan Steklik, ki od začetka sedemdesetih let realizira svoje risbe igre. To so preprosta navodila in pozivi, ki jih dobro označuje že z imeni, ki jim jih daje – »prebarvanke«, »odstriženke«, »depredstavljanke« itd. To je vedno poziv na nekakšno akcijo, pa naj bo dejanska ali mentalna, risba pa je izdelana tako, da dopušča tako akcijo. Odnos med metaforično naravo ponujene akcije (npr. »ugriz v jabolko« je parafraziran z odstriženim koščkom narisane jabolka) in možnostjo njene uresničitve, med možnostjo, ki ostaja odprta vsakemu gledalcu, in njeno uresničitvijo, ki pomeni dejanski »konec igre«, je vir napetosti, je pa tudi resnična opredelitev »pravil igre«. V »odstrižkih pokrajine« iz zadnjih let parafrazira Steklik risbo krojaških rezov – in jih uporablja kot vir evokacij različnih podob pokrajine, maksimalno abstrahirane, kot je to na zemljevidih, ki pri tem vzbujajo čisto konkretne predstave pokrajinskih situacij in razmerij. Steklikove risbe predstavljajo mejno področje med vizualno poezijo in likovno ustvarjalnostjo; na področje, ki nas zanima, pa spada s svojim iskanjem vizualne metafore in s tem, kako postaja to mentalna, pomenska igra. Na področje mentalnih procesov so orientirani tudi teksti Milana Knížáka, ki predstavljajo le del njegove obsežne dejavnosti, v katero spada tudi akcija, ustvarjanje objektov, nepretrgano raziskovanje novih možnosti glasbe, arhitekture itd. Povezovalec vidik celotne Knížákovske ustvarjalnosti je sprememba običajnih situacij, dejavnosti in zgodb, dajanje pečata posebnosti z novimi elementi ali novimi konteksti. Dojemati in ravnati drugače, to je bilo že pred leti značilna poteza njegovega dela in kljub vsem spremembam umetnikovih kreacij je tako še danes. Teksti, ki so v zvezi s konceptualnim ustvarjanjem, so se pojavljali v glavnem v drugi polovici sedemdesetih let – če jih je sam avtor označil kot Procese predvsem zaradi ideje, jih je s tem natančno označil. To so navodila za akcijo, partiture, ki spodbujajo k dejavnostim, ki so bolj neobičajne ali s prizvokom nenavadnosti in rešene zastarelih pomenov in zvez. Nekater izmed njih je mogoče resnično izpeljati, drugi pa lahko potekajo le v mislih. To so navodila »divjega«, neutilitarnega in neformaliziranega mišljenja (ali početja), katerih rešuje preživetih stereotipov in je vir presenetljivega, novega spoznanja. Včasih imajo ta navodila obliko pesmi, drugič so natančno določeno naštevanje, pod objektivizirajočo podobo katerega se skriva spodbuda, ki je enaka pesmi in akciji. Na področje vizualnih tekstov spadajo tudi Knížákovske partiture, v katerih kombinira npr. notni zapis s verbalnim navodilom ali s popisom konkretne situacije ali zgodbe. »Skladba« je rezultat, kontekst teh spodbud, njihovih uresničitvev ali njegova predstava. S spremembami človeške senzibilnosti, ki se nanaša na papir, se ukvarja J. H. Kocman. Njegove prve knjižne realizacije so nastajale od začetka sedemdesetih let – takrat so bile to knjige objekti, ki so dopuščale npr. opazovanje vizualnih značilnosti teksta, njegove notranje »kaligrafije« v poševnem rezu strukture najdene knjige; vrsto drugih pa je realiziral kot zapis procesa prenikanja barve skozi posamezne liste, kar ni dokumentiralo in vizualiziralo le lastnosti uporabljenega materiala, ampak tudi njegove možne estetske kvalitete, kar je bilo v zvezi s celoto avtorjevih »kromatografičnih aktivnosti«, ki so mejil ena eni strani na racionalno analizo, na drugi pa na lirično igro. Po izkušnjah s področja umetnosti kot komunikacije (mail art, stamp art) se je od začetka druge polovice sedemdesetih let osredotočil Kocman na spoznavanje tehnologije ročne

izdelave papirja in na njegovo lastno ustvarjanje le-tega. Izhodišče mu je najbolj pogosto potiskan papir, tega spreminja, dela iz njega nov list papirja, ki obsega fragmente izhodiščnega materiala. Nastali prostorski kolaž, ki ni zanimiv le v listanju, ampak še posebej pri presevanju, ima svoje haptične kvalitete, vendar pa je tudi usmerjen k določenemu izhodiščnemu materialu. Tako je Kocman naredil papirje, ki obsegajo fragmente starih tekstov, drugi vsebujejo ostanke zemljevidov ali gravur, pesmi ipd. Avtor prisoja papirju senzibilnost, izoblikovano v stiku s knjigami in drugimi materiali. Svoje papirje sam obdeluje po tradicionalni tehnologiji do knjižne oblike – včasih bolj konceptnega karakterja, ko na primer spreminja znano knjigo pri ohranitvi materiala ali ko implicira z njenim obsegom ali izbiro papirja (naj bodo njegovi ali standardni) in obdelavo možno dodatno vsebino, drugič je usmerjen k liričnemu poudarku ali k namigu na določeno kulturno okolje (knjige iz čajnega papirja ipd.) Racionalni in sistemski pristopi karakterizirajo predvsem ustvarjalnost Jana Wojnarja in Pavla Rudolfa. Jan Wojnar je začel z letrističnimi slikami, od začetka sedemdesetih let pa se je v njegovem delu izkristaliziralo zanimanje za raziskovanje odnosov. Na to področje spadajo že njegove prostorske in variacijske pesmi, potem narativni in precesualni teksti, v katerih opazuje spremembe geometričnih likov ali enostavnega figuralnega obrisa v nekaj navpično in vodoravno organiziranih sekvencah. Lastna »pesem« tu ustvarja zaporednost posameznih faz, njihov medsebojni odnos. V ciklu Prilagajanja je avtor opazoval spreminjanja posameznih grefemov ali osnovnih geometričnih likov do oblike identične amorfni strukturi in tako dopuščal raziskovanje odnosov med posameznimi pomeni in njihovimi spremembami in najdenje »skupnega imenovalca«. Od srede sedemdesetih let nastajajo Wojnarjeve »mrežne pesmi« – to so konfrontacije dveh sekvenc, ki imata nekaj skupnega in se v nečem ločita. »Mrežna pesem« je torej impliciran odnos, spodbuda gledalcu, da bi npr. odkril pravilo, zaradi katerega je prišlo do spremembe, da bi identificiral spodbudo, da bi se zamislil nad medsebojno soodnosnostjo teh dveh sekvenc. »Mrežne pesmi« nastajajo najpogosteje iz črkovnega materiala, to sta na primer dve obliki pisanja določenega teksta ali dva načina ureditve grafemov na ploskvi, lahko pa sta tudi dve fotografiji s skupnimi potezami. V lestvico Wojnarjeve ustvarjalnosti spadajo tudi knjige z vključevanjem geometričnega obrisa, ki postopoma narašča, v katerem proces listanja ustvarja nekakšen prostorski lik, knjige z vključevanjem izrezov slikovnih detajlov, ki ustvarjajo nov strukturo in diagrafame, ki vizualizirajo odnose med nekaj sekvencami fotografsko dokumentiranega dogajanja.

Po nekaj letih grafične ustvarjalnosti, posvečene predvsem lesorezom in monotipom z abstrahiranimi znamenji arhitektur, stvari itd., je navezal v drugi polovici sedemdesetih let Pavel Rudolf na svoje starejše risbe s črkovno tematiko. To so bile slikovne pisave, grafični neologizmi, ki so pogosto izhajali iz tipov latinice in so spominjali deloma na nekakšne kvazipiktograme, s katerimi se je ukvarjal v drugi polovici šestdesetih let. Njegove sedanje realizacije so usmerjene k analizi črkovnega znamenja, k raziskovanju statističnih karakteristik teksta in k vizualizaciji nekaterih vidikov njegove strukture. Pod oznako logograf razume avtor znakovni neologizem, ki je nastal s kopičenjem posameznih grafemov izbrane besede, izpisanih v kvadratni tloris – nastala grafična oblika različno korespondira z leksikalnim pomenom, včasih se bliža piktogramu, drugič pa nasprotno – izhodiščnemu pomenu daje posebno, nenavadno veljavo. Nastali logograf vodi k verbalni

Karel Adamus: Hmatova basen

Jan Wojnar: mrežna basen

obliki označujočega, nikoli pa naravnost k označenemu – podobno so logogrami nekakšni »diagrami besed«, ki ustrezajo lokalizaciji posameznih grafemov v okviru sistema celotne abecede, pri čemer logograf spet povzroča različne odnose do izhodiščnega pomena, njihovih cikli pa dopuščajo primerjanje medsebojnih odnosov med morfološko bližnjimi ali medsebojno odvisnimi pomeni. Linearni risarski komentarji zaključenih tujih tekstov pa vizualizirajo določene značilnosti pesmi ali proznega fragmenta, ki so v njih sicer prisotne, vendar pa jih večinoma ne zaznavamo. »Risba« ni določena le z avtorsko usmeritvijo, ampak tudi s samo strukturo jezika, v kateri je pisan uporabljeni tekst, in z njeno konkretno uveljavitvijo v tem tekstu. Risbo dojemamo v kontekstu besedila, na njegovem ozadju, podobno kot dojemamo Rudolfove novejšje vizualizacije besed v obliki vizualnega grafa, ki podaljšuje posamezne linije črk, kot celoto linearne strukture in verbaliziranega pomena. Jiriya Valocha predstavljajo od prve tretjine sedemdesetih let eno možnih oblik konceptne poezije, za katero je značilno zanimanje za lastno strukturo jezika, aktualizirano v minimaliziranih tekstih, v katerih se uveljavljajo semantične komplikacije in paradoksi ali enostavna zaporedna razvrščanja nekaj dominantnih pomenov. Avtorjevi teksti postopoma dobivajo podobe nekakšnega opredeljevanja, ki v bralčevi zavesti vzbuja določen miselni proces. To so poskusi, da bi se formulirale in opredelile določene situacije in dogajanja in da bi jih sporočili bralcu, velikokrat pa postanejo nekakšne »vaje«, ki npr. imajo za cilj, da bi se zavedli semantičnih diferenc, ki jih ni mogoče verbalizirati, v okviru enega samega leksikalnega pomena ali nekajbesedne vezave. Obenem s temi realizacijami se je ukvarjal Valoch v sedemdesetih letih z različnimi tipi semantičnih risb, v katerih so različni besedni pomeni specifičirani ali spremenjeni z risbarskimi posegi, npr. z barvnim omejevanjem, z linearno opredelitvijo medsebojnih odnosov besed na ploskvi ali z nakazovanjem nekakšnih »dogajanj« s krivuljami, ki opredeljujejo možne lokalizacije besed. Predhodniki teh tipov tekstov so bili (v letih 1969–1974) fotografski teksti v obliki posega v negativ ali fotografiranih besednih posegov v naravno okolje, ki so ustvarjali nove kontekste in (šestdesetih letih) ne-semantične strojepisne tipograme in konkretne pesmi, izhajajoč iz gramatične strukture češčine. Eksperimenti mladega pesnika Petra Ševčika so usmerjeni v raziskovanje odnosov med oblikami istega teksta v različnih jezikih, v spremembi določenega leksikalnega področja (npr. medmeti) v različnih jezikih in v ustvarjanje novega konteksta s pomočjo nekakšnega »izbirnega slovarja«, določenega ali tematsko ali s selekcijo iz izbranega jezikovnega materiala. V vizualne, ploskovno organizirane konstelacije urejuje besede, medsebojno morfološko ali semantično povezane in ustvarja tako nekakšne pesmi slovarja, formirane z vezavo med leksikalnim materialom. To so pesmi, ki se navezujejo na strukturo jezika, jo aktualizirajo in prevrednotijo v nove celote. V kratkih, verzno organiziranih besedilih pa Ševčik popisuje zgradbo različnih tipov tekstov, pisem itd., v vizualnih tekstih konfrontira grafično obliko istega pomena v različnih izvenevropskih pisavah. Na strukturalne značilnosti proznega teksta kažejo njegove operacije z zaključenimi teksti, na primer v obliki spremembe besednega reda pri ohranitvi istega leksikalnega materiala, ki dopuščajo bralcu, da konfrontira znano obliko teksta, vendar s pečatom posebnosti, da se zave »pritiska forme« in drugih determinirajočih dejavnikov. V zvezi s konceptualno usmerjenimi ustvarjalci je treba vsaj omeniti nekaj mladih avtorjev, katerih delo sicer prerašča meje vizualne in konceptne poezije in se bliža

drugračnim tipom intermedijalnega ustvarjanja, ima pa z že omenjenimi avtorji nekatere skupne poteze. K tem spada Zdenek Sedláček, njegove konceptne serije, grafi in diagrami so usmerjeni k vedno bolj komplicirani izpovedi o naravi človeške komunikacije. Od relativnosti verbalnih oznak in njihovih odnosov do vizualnih struktur, od vizualnih demonstracij konvencionalnosti medsebojne povezave med označujočim in označenim je prišel v zadnjih letih vse do zapleteno organiziranih grafov, ki se nanašajo na različne situacije človeške percepcije in človeškega mišljenja. Marián Palla, ki je začel svoje ustvarjanje z napol grotesknimi, napol komičnimi risbami in slikami s tekstovnimi komentarji, je prišel do konceptov slik, ki zaznamujejo sledi posameznih dejavnosti, ki so neposredno povezane z njegovim življenjem. V ročno delanih knjigah pa je ujel sled preproste akcije v obliki verbalnega zapisa, ki jo trga iz konteksta, jo osamosvaja in ji daje nov, nezastaran pomen. Pavel Holouš, katerega glavna domena so tipografski zapisi naratnih detajlov in situacij, v katerih je konfrontirana natančnost zapisa z nepopolnostjo, pogojeno z njegovo abstraktnostjo, njegov glavni motiv pa je polarnost med splošnim in konkretnim, je tudi avtor vrste knjig, v katerih le opredeljuje določeno razsežnost in tako dela iz knjige sporočilo o njeni najosnovnejši značilnosti, in ploskovno organizirane partiture, katerih opredeljuje določene prostorske odnose in možnosti percepcije različnih okolij in situacij. Z aktualizacijo posameznih vidikov dojemanja knjige se ukvarja tudi Vladimír Havlík, ki je tudi avtor pesmi objektov, v katerih uporablja lirične kompozicije različnih predmetov, barv itd.

Za uporabo netradicionalnih medijev na področju vizualne poezije je najbolj značilno bogato diferencirano ustvarjanje Miroslava Klivarja, pri katerem pa področje našega zanimanja spada na eni strani računalniška grafika, v kateri avtor opazuje odnose med slučajnostjo in sistemom, na drugi strani pa vizualne pesmi, ki jih ustvarja na primer z lapidarnim kontrastom med elementi določenega komunikacijskega sistema in odtisom naravne prvine, npr. drevesnega lista, v katerem je kontrast med racionalnim in »živim« vir slikovne refleksije okolja, v katerem živimo. Fotografsko dokumentirane akcije in pesmi v naravnem okolju dveh sistemov, naravnega ekosistema in sistema človeške komunikacije. Izolirane črke, včlenjene v okolje, postajajo namig na človeško prisotnost, elementi obeh sistemov si medsebojno dajejo poseben pomen in se pomensko prevrednotijo. Kot prvi v češkem okolju je eksperimentiral Miroslav Klivar tudi z možnostmi konfrontacije med sliko in tekstom, najpogosteje v obliki enostavne kompozicije ponavljajočih se grafemov, v video zapisu. To tehnološko zahtevno raziskovanje prinaša na področje vizualne poezije moment časa in gibanja, ki ga do sedaj v našem okolju z izjemo nekaterih glasovnih realizacij niso opazovali.

Cilj naših zapisov je bil, da opozorimo na naravo češke vizualne in konceptne poezije, ki je nastala v sedemdesetih letih, da poskusimo karakterizirati specifične pristope posameznih avtorjev in medsebojne zveze njihovih del, ki imajo v mnogih primerih naravo eksperimenta, ki je usmerjen k odkrivanju novih ustvarjalnih možnosti na meji med likovno umetnostjo in poezijo, k raziskovanju novih sževjev, neposredno izhajajočih iz sodobnih jezikoslovnih raziskav in iz aplikacije na primer delnih izkušenj z različnih tehnoloških področij, k uporabi novih komunikacijskih medijev in k obogatitvi možnosti človeške percepcije.

Prevedla: Nives Vidrih

(Pisano za literarnozgodovinski slovar Spomenika narodnega slovstva v Pragi, ki bo izšel leta 1983)

MED BLATNIKOM IN POTOKARJEM, MED PRIDIGO IN KRIMINALKO

Pričakovati je, da so besedila petih avtorjev v *Mladi prozi* (Znamenja, Založba Obzorja, 1983) zanje reprezentativna. Ali je to tudi formalno-estetski vzorec mlade slovenske proze? Ker je knjiga tako po številu piscev kot po obsegu njihovih prispevkov skromna, zlasti pa ne izenačena, o tem ne bo mogoče ustrezno razpravljati. Kot kaže, tudi sorodnost med avtorji ni tolikšna, da bi bila literarno programska enotnost nastopa zagotovljena. Kriterij, ki jih druži v eni knjigi, je torej predvsem generacijski, recimo od dvajset do trideset let, pa tudi dejstvo, da razen Blatnika še nihče nima samostojne knjige.

A vendar: skupno določilo vseh petih prispevkov (po vrsti: Andrej Blatnik, Franjo Frančič, Matjaž Potokar, Andrej Rozman, Vojko Stavber) je (kakor se na nekaj mestih izrazi Potokar) *metafizika generalis* – seveda per negationem. To seveda ni konstanta, ki bi slovensko literaturo bistveno obogatila; pristavlja pač svojo ceho k njeni *metafizični* »agoniji«. V tem smislu sta nadarjena zlasti Potokar in Rozman. Za oba je značilna ne le parodija ideologije ampak tudi literarnih zvrsti. Postopek, ki ga je zares vpeljal pravzaprav E. T. A. Hoffmann s svojim »mačkom Murrom« in ki je gotovo najvišji izraz svobodne romantične subjektivnosti, je v dobrem stoletju in pol doživel veliko preizkušenj. Na Slovenskem ni veliko primerov parodiranja literarnih žanrov, tudi pri povojni avantgardi ne. Kako to počne Matjaž Potokar? Zanimivost njegovega prispevka je v tem, da ne razbija visokih, kanoniziranih literarnih zvrsti ampak trivialne ali vsaj ne tradicionalne: doktor roman, znanstvenofantastična zgodba, kriminalka oziroma vohunska zgodba, porno povest. Takšen izbor je vprašljiv toliko, kolikor je metafizična substancialnost teh zvrsti irelevantna. Zato Potokarjevi teksti, izjema je morda *Jorge*, ne prebijo sicer duhovitih in iznajdljivih parodičnih postopkov. Tudi na nivoju obrnjene *metafizike generalis* je namreč subjekt zgolj klasičen pripovedovalec, na vse strani zavarovan s svojo suvereno igro, ki je bolj kot igra s svetom igra s kompozicijo.

Zdi se, da je proza Andreja Rozmana radikalnejša, čeprav ji manjka Potokarjeva izrazna eleganca. Pri njem gre za aktualizacijo tako imenovanega »škatlíčastega« sistema pripovedi, za zgodbo v zgodbi, ki je v zgodbi, kakršen je doma v starejši arabski literaturi. Umetelnost Rozmanovih proznih postopkov je v tem, da je poslednja zgodba hkrati okvirna pripoved. S tem dobi njegov *Frenk Mils* nenavadne dimenzije prostora in časa. Dogajalni čas in prostor sta nedoločljiva – in tako je neulovljiva tudi zgodba, ki se sproti spreminja v izhodišče za naslednjo štorijo. Taka pripoved je izredno fluidna, njene meje so pač neskončne meje zgodbarjenja. Kompozicija je zapletena, a racionalna, in avtorju, ki je seveda kreator par excellence, zanesljivo ne uide iz rok. Ali Rozmana navdihuje divja strast po fabuliranju ali literarno eruditska ambicija? Kaže, da bolj kot eno in drugo tradicija ludizma. V tem smislu Rozman ironizira nacionalne avtoritete in institucije.

Vojko Stavber se predstavlja s prvima dvema poglavjema iz očitno daljšega teksta *Maske*. Dogajalni čas; sredina prihodnjega stoletja. Gre za zmerno varianto znanstvene fantastike z orwellovskimi impulzi. Prvoosebna pripoved o razmerju med apolitičnim državljanom (junak je verjetno človek tega stoletja) in Državo je psihološko prepričljiva in napeta; kaže, da gre za roman z izvorno pisavo in z izdelano naracijo, o čemer pa spričo objavljenega gradiva ni mogoče reči kaj več kot to, saj so koordinate junakovega junaštva pre malo razvidne.

Zelo preprosta so znamenja, ki kažejo, da je urednik *Mlade proze* Matjaž Potokar skoparil s prostorom, ko je šlo za druge. Ob edini in kratki zgodbi Franja Frančiča *Moja babica* preseneča le to, da je v knjigo sploh uvrščena. Sodi namreč med boljšo srednješolsko literaturo z le za silo kultiviranim sentimentom vred. – Pač pa je potrebno reči kaj več o prozi Andreja Blatnika, seveda z ozirom na knjigo *Šopki za Adama venijo*, ki je izšla pri Mladinski knjigi, 1983.

Blatnikov Adam je urbaniziran slehernik. Živi dvojno življenje; tisto zunanje in statistično izmerljivo, v katerem sreča še ohranja svoje prazno mesto, in sramežljivo notranje, sramežljivo toliko, kolikor se zaveda, da ga normiran izgled ne zadovoljuje. Ta prikaz junaka skozi dvojno optiko je morda psihološko enostaven, a se pri Blatniku izkaže za dovolj učinkovitega, saj mu gre predvsem za junakovo socialno-moralno podobo (najtipičnejši je tekst *Skica za portret*). V intimnem življenju raznih Adamov torej poteka skrbno in krčevito sestavljanje vsaj za silo konciznega moralnega sveta, s tem pa tudi aplikacija vsaj minimalnega Smisla.

Blatnikova proza pravzaprav prelamlja s tradicijo sedemdesetih let, z ludizmom, reizmom, karnizmom . . . (če se zadovoljimo s Kermavnerjevo terminologijo). Namesto igre, fragmentarnosti, ekskluzivizma ustvarja integriran, torej vsaj malo usoden svet, ki ga tvorijo povsem nezaznamovani junaki; novi »mali« človek, ki ni opredeljen razredno, pač pa psihološko. S tako koncepcijo junaka je Blatnikova proza najbliže nekaterim zgledom pri Pavletu Zidarju.

Ali je Blatnikova skušnja za sodobno slovensko prozo odločilnejša kot na primer Potokarjeva ali Rozmanova? Ta dva sledita zgodnjima Šeligu in Švabiču, Filipčiču in Kalčiču, Blatnik tradicionalnejšim pisavam, od Cankarja do Branka Gradišnika. Prva linija je udarna in preizkuša mejo provokacije, je estetsko imanentna, druga socialno-etnična in filozofsko-psihološka. Prva izčrpana na barikadah avantgarde – demitizacija sveta je tako pri Potokarju kot Rozmanu vendarle zelo nedolžna in zadovoljna s komaj uglednimi ostanki – druga pred blokado nič manj jasne perspektive. Skratka, knjiga, o kateri je beseda, prinaša dva modela, *pridigo* in *kriminalko*, če parafraziramo naslov enega od petih prispevkov M. Potokarja. In *Mlada proza* je prav tako kot *Pesniški almanah mladih* prej izraz generacijske krize kot zgodovinske superiornosti, kar seveda ni le vprašanje božanskih talentov.

Peter Kolšek

Znova postavljeno vprašanje, v vseh svojih modifikacijah in z vsemi temelji (strogo literarnim, literarnosociološkim, zgodovinskopolitičnim, estetskim /»filozofskim«/) o *potrebosti literature*, je tudi naše vprašanje. Ne toliko »našega« časa, kot »našega« pogleda na umetniško produkcijo v času tehnične reproduktivnosti, »druge galaksije«, »medialne kulture«, »vročih medijev«, literature-za-se ipd. Ta »naš« pogled se sprašuje po temelju in po tistih vzrokih, ki se dopuščajo in še omogočajo nekaj, kar ni gola utilitarnost, kar je »še skok v neznano«, kar še temelji na »slučaju« in »nepredvidljivosti«, torej – po domače – na igri slučajev in slučajnosti same. To je temelj umetnosti. Hkrati je jasno, da je razlika, ki jo opazimo med *realiteto* in *pesniško imaginacijo*, danes in pri nas tudi že toliko splošno priznana, da lahko o literaturi, še posebej pa o literarni komunikaciji, razpravljamo na nov način in neobremenjeni z določenimi mitičnimi predstavami o vlogi in poslanstvu literature.

Literatura govori znotraj sveta, ki ga je moč opisati s formulo: »sem, kar pač sem« in ta ugotovitev nas takoj odpre trem ravninam pogovaranja:

- neposredna resničnost literature, kakor nastaja v kreativnem procesu (H.D. Zimmerman, *Von Nutzen der Literatur*, govori o »preestetskem« stanju literarnega dela);
- resničnost literarnega dela, ko vstopi v širši prostor;
- resničnost literarnega dela, v procesu točno določenih in zamejenih literarnih komunikacij (receptijske specialne skupine, razvrščene glede na temelje sprejemne grupe, recepcija v odvisnosti od socialnega in zgodovinskega sveta)

Neposredna resničnost literature, akt nastajanja, kreacija Teorije ustvarjalcev

Teorije literarne teorije (estetike, teorije o ustvarjanju, komunikacijske in tekstne znanosti etc. . .)

Teorije ustvarjalcev kot neposredna refleksija o ustvarjanem in/ali paralelni proces k ustvarjanju.

Teorija ustvarjanja (ustvarjalcev) se prične šele v hegeljskem svetu, ko postane jasno, da ni več v risu božanskega klica, marveč je literatura (z njo pa vsa umetnost) bistveno in v temelju desakralizirana in s tem postavljena v človekov svet.

Ko se avtor – kot posameznik in kot skupni subjekt določenega »opravila« – zave te praznine in samote (romantika odkrije v tem času samotni, solipsistično postavljeni lirski subjekt in ga, z malimi nihanjem, vodi vse do danes), se začne spraševati o svojem početju. Tisto, kar postane predmet, je samospraševanje: literatura namreč ni več »poklicana« za spreminjanje sveta, avtor nima več »čudežne moči«, da bi spreminjal – s pisano besedo – svet v vseh tistih plasteh, ki se nekako dajejo temu spreminjanju.

Avtorjeva samota je torej samota spoznanja, da je njegovo delo položeno na »breztemeljni temelj«, da ni nikjer klika, ki bi vabil v akcijo (to se zaostri v romanu na prelomu 19./20. stoletje) in da je torej literatura samo in predvsem »slučajna pustolovščina«. To »slučajno pustolovščino«, ta na-nič-položeni-akt tematizirajo šele radikalna gibanja v dvajsetem stoletju, da bi se, v vsej svoji globini in z vsemi svojimi razsežnostmi, nenehno pojavljala predvsem v našem času.

Avtorji druge polovice 20. stol. namreč postavljajo največ vprašanj in največkrat se sprašujejo po (ne) smislu svoje-ga početja.

V tem se pojavi avtorjeva volja po pojasnjevanju lastnega ustvarjalnega procesa.

Teh pojasnjevanj, če jih smemo tako imenovati, je več kot pa jih je moč (sistematično) pregledati v tem razmišljanju. Praktično vsak ustvarjalec govori o svoji lastni ustvarjalni moči in v svoji poetiki – gradi sistem doumevanja nastajanja in razvoja literarnega dela do njegovega vstopa v svet recepcije.

Akt kreacije je sam pogreznjen v mrak, temo (prim. pesniške izjave o teh rečeh), je – tu seveda vstopamo v igro pesniške igre – nerazrešljiv in ne daje opore za kakršno koli razmišljanje, ki bi lahko seglo preko roba.

Avtor vendarle čuti potrebo po tem, da »pojasnjuje« in v končni fazi tudi »zagovarja« svoj postopek, preko njega pa tudi svoj izdelek, umetniško delo ali umetnino. Ta potreba je utemeljena prav v tem, da umetniško delo nima več trdne opore in zaslombe v tem, kar imenujemo zgodovinska ideja, ki je »varovala«, seveda pa tudi bistveno omejevala umetnost skozi ves srednji vek, renesanso, globoko do predromantike. Poskus, nadomestiti *normativno* z *imaginativnim*, se je seveda končal (ta *konec* je treba razumeti pogojno, znotraj sveta, o katerem je govor) tako, da imaginativno *prevzame mesto same ideje* in tako postane temelj literarnega početja oz. literarnega dela. Avtor se vrne k sebi tako, da uvede pojem *imaginativnega* in pojem imaginacije kot zaslonke za svobodo ustvarjanja. Imaginacija dovoljuje vse, vsemu je odprta in razpoložljiva; skoznjjo se literatura daje vsemu in vsakomur, a tudi zahteva, da lahko vstopi povsod in se vsakogar dotakne.

Vdor je, tako si smemo razlagati proces, neposreden in spontan, Avtor je v njem hkrati silovito angažiran in povsem brezbramben.

Literatura, v procesu nastajanja in recepcije, namreč ne poseduje tistih mehanizmov, s katerimi je obdarjena ideologija. Ne zna se, s pomočjo čisto določenega govora, za-varovati pred nevarnostmi, ki preživijo nanjo takrat, kadar jo, v procesu recepcije, razumejo narobe ali celo, kadar jo skušajo razumeti kot *neliterarno govorico*; to je seveda že resničnost literarnega dela, ko vstopi v prostor svoje recepcije.

Ta vstop je le do določene mere nepredvidljiv. Ker je že samo literarno delo razumljeno kot slučaj (Zufall), pomeni, da tudi njegovega »pre-estetskega« učinka ni moč do kraja napovedati in zamejiti. Avtonomija literarnega dela je pač realnost in z njo literatura računa, še posebej moderna, kot z dejstvom.

Literarno delo v recepciji – te recepcije pa tudi ni moč predvideti, marveč jo je moč samo opisati v njenih mejnih položajih (ekstremne točke recepcije, gl.R. Barthes, Introduction à l'analyse structurale des récits, T.A. van Dijk: Textwissenschaft), so vedno samo idealna stanja – je vedno podvrženo določenim protiakcijam. »Hladnega« sprejemnika ni (vsak komunikacijski proces *nujno* sproži določeno protiakcijo; tudi tu velja zakon o ohranitvi mase in energije). Razumeti literaturo pomeni predvsem razumeti pojave, ki so zvezani z recepcijo in s tem »protiučinkovanjem«, ki ga pri potencialnih sprejemnikih povzroči prebrano.

Seveda se pri tem izoblikujejo določeni tipi sprejemanja literature in določeni tipi sprejemanja določene literature. Tu nas seveda zanima predvsem tista literatura in tisto dogajanje v zvezi z njenim širjenjem in učinkovanjem, ki je

kar se da novo, inovativno, presenetljivo, nepredvideno, nevsakdanje.

Vse to so kvalifikatorji, ki so v zgodovini evropske literature dolgo časa veljali za nesprejemljive. Šele prelom stoletij je obrnil to optiko; danes veljajo predvsem tista literarna dela, ki so odboj od prejšnjega, od vsega, kar je že bilo zapisano na tem področju. Prostor načinov se oži in krči. Danes je že težko biti izviren, izviren hkrati formalno in vsebinsko, ali vsaj v eni komponenti.

Tudi kriteriji so se tako relativizirali (zaradi vzporednega bivanja različnosti), da ni moč govoriti o vrhunskih principih. Zato je relativizirano do konca tudi vprašanje o estetiki.

S tem je seveda relativizirano tudi vse, kar počiva na tej estetiki in na njeni zgodovini, se pravi praktično cela

zgodovina literature. Zgodovina literature je seveda hegeljanska domislica, ki jo je treba, tako kot večino njegovih domislic, postaviti z glave znova na noge. Kar pomeni, da moramo na to zgodovino zreti v nekoliko obrnjeni logiki, ki predstavlja zamenljivost členov v verigi. Antika je torej po tej logiki resnično v dometu naše sodobnosti in naša sodobnost ni več večvredni način, kakor bi ga radi videli predvsem v luči estetičnega.

Komunikacija se nam kaže v povsem drugačni luči: v njej ni apriornih zvez in razmerij, s tem seveda ni ničesar, kar bi lahko obesili na nekaj drugega, nobena resnica literature ne prihaja iz literarnega zgodovinopisja, iz ideologije, iz praznine.

Denis Poniž

Iniciativni odbor za ustanovitev Književne mladine Slovenije

razpisuje

natečaj za književno delo

Pogoji razpisa so naslednji:

- književno delo (poezija, proza, dramatika ali esejistika) naj bo predloženo v tipkopisu v treh izvodih
- avtor naj tipkopisu priloži polno ime in priimek, naslov ter kratko biografijo in seznam dosedanjih objav
- natečaj je namenjen mlajšim avtorjem, na njem pa lahko sodelujejo tudi avtorji, ki so že izdali samostojne knjige
- delo je potrebno poslati na naslov: RK ZSMS, Dalmatinova 4, 61000 Ljubljana, s pripisom Za Književno mladino, najkasneje do 20. maja 1984.

Iz del, prispelih na natečaj, bodo predvidoma tri (vsaj en prvenec) izbrana za knjižni natis v letu 1985. Podrobnosti o honorarjih, izbirnem postopku itd. so zapisane v pravilniku o izdajanju in urejanju knjižne zbirke Književne mladine Slovenije, ki je na voljo na RK ZSMS. Z izbranimi avtorji bo Iniciativni odbor stopil v stik najkasneje meseca septembra.

POPRAVEK V PUNK PROBLEMIH

Pri stavljenju teksta Petra Mlakarja »Elementi za kozmologijo« je poleg ducata manj pomembnih tiskarski škrat z vstavitvijo nesmiselne besede povzročil večjo napako pomenskega značaja. Namreč stavek na 8. strani, 18. in 19. vrstica prvega stolpca od spodaj navzgor: »Še več: če je uničenje telesa, je potem tudi 'prvi' korak vzrok Necelega, Nič.« se pravično glasi: »Še več: če je uničenje telesa, je potem tudi 'prvi' vzrok Necelega, Nič.«

